

תשורה
משמחת הנישואין של
מענדי ובת שבע שיחי'
ליפשי

מש קלנו מושיג

מושיגים ביהדות וחסידות

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

הרב יואל שי' דובקין ובנו הרב רפאל אברהם שי' דובקין.
מייל העורך: rad5774@gmail.com

עיצוב ועימוד הת' מ"מ שי' אלהרר:
mendielharar@gmail.com

תוכן ענינים

7 פתח דבר 7

9 זמני היום יום 9

עלות השחר 10	שעה זמנית / שעה שווה 9
שעה שביעית 11	שעון אמיתי / שעון הסכמי 9
	חצות האמצעי / חצות האמיתי 10

12 תפילה וברכות 12

מדוע סידור "תהלת ה'" 21	מעלת הטבילה במקווה (והתחליפים) כל יום לפני התפילה 12
פתיחת הארון בחודש 9 23	מקור השם "תפילה" 15
דיבור ולימוד בזמן קריאת התורה 23	התפילה כמצווה - ההלכה 16
העלאת כהן ולוי לתורה 24	התפילה כמצווה - שיטת הרביים 16
המקור למנהג הגבהת הספר תורה 25	תפילות - כנגד הקרבנות ח"א 17
נפילת אפיים 27	תפילות - כנגד הקרבנות ח"ב 18
יריקה בעלינו 28	תפילות - אבות תקנום 18
מדוע תהילים "אהל יוסף יצחק" 29	למה צריך 10 לתפילה וזימון והמעלה בכך 19
תפילת הדרך 29	תפילה - 'בקשת צרכיו' 20
ק"ש, תפילה ותפילין בקברי צדיקים 30	

31 כשרות ואוכל 31

זמן ההמתנה אחרי אכילת גבינה צהובה 34	טבילת כלים 31
ערלה 34	יין "מבושל על ידי פסטור" 31
נטע רבעי 35	שחיטת ליובאוויטש 32
תרומה גדולה 36	תרנגול הודו וצאצאי השלייה 33

מעשר ראשון ומעשר מן המעשר . . . 37
מדוע שופכים מים מהכוס לפני השתיה . 37

שבת ❧ 41

בגדי שבת 41
נתינת צדקה בערב שבת 42
כמה נרות שבת מדליקים 42
הדלקת נר שבת בשמן זית 43
כיוון אמירת בואי בשלום 44
והמרחם / המרחם כי לא תמו חסדך 45
קידוש ומעשה הקידוש 45

אלול - תשרי ❧ 53

התקיעות בחודש אלול 53
קול השופר, תקיעה פשוטה וזעקת הנשמה 54

חנוכה ❧ 58

השם חנוכה 58
הדלקת נרות החנוכה בבית הכנסת 58

פורים ❧ 61

תחפושות בפורים 61
מנהג הכאת המן בעת קריאת המגילה 61

פסח ❧ 65

מצה 'שמורה' 65
'לשמה' 65
קמח רש"י ורש"ם והעדיף מביניהם 65

69 שבועות

70 עמידה בשעת קריאת עשרת הדיברות . 69 ליל שבועות .

71 ספירת העומר

73 ספירת העומר - המצווה וטעמיה . 71 קורבן העומר .

75 מנהגי אבלות בספירת העומר . 72 חדש ואיסור חדש .

76 מנהגי חב"ד

- ניגונים, מוזיקה וכו' יהודיים וחסידיים . 76 מנהג חב"ד בחנוכת הבית .

83 תגובות והוספת כתב יד . 77 דמי מעמד .

86 אבנט לתפילה - הטעם . 78 קרן השנה .

87 אמירת לחיים וגזרת המשקה . 79 כתב אדמו"ר הזקן בסת"ם ח"א: .

89 דעת הרביים על העישון . 79 ההסטוריה .

89 מנהג הרבי - למעשה? . 79 כתב אדמו"ר הזקן בסת"ם ח"ב: .

90 קופת צדקה בבית . 79 ההווה .

92 דף השער בכתבי רבותינו נשיאינו . 80 כתב אדמו"ר הזקן בסת"ם - תגובה .

93 תהלוכה - רקע . 80 ניגונים, מוזיקה וכו' יהודיים וחסידיים -

94 חזרת חסידות ברבים . 81 ח"א: מהות הניגונים .

96 שמיעת חזרת מאמר ברבים . 82 ניגונים, מוזיקה וכו' יהודיים וחסידיים -

82 ח"ב: השפעת הניגונים על הנפש .

97 מעגל החיים

100 הרחמן לברית מילה / מנהגי יום הולדת של האב על ילדים/

100 הרחמן לברית מילה - תגובת הרב יוסף 97 אישה וכדו' .

101 יצחק ווילשנסקי 98 סעודת "שלום זכר" .

101 טבעת נישואין - מקור המנהג . 99 הלימוד בליל הברית .

102 שונות

105 נבואת משה 102 שילוב אצבעות הידיים .

105 הנבואה בימנו - ח"א: מהי נבואה 103 השארת ספר קודש פתוח .

105 הנבואה בימנו - ח"ב: הפסקת הנבואה 104 סיפורי חסידים .

106 104 הכנסת ספר תורה .

ה'תקלו

בי"ה, כ"ד סיון, תשי"ז
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מו"ה מנחם זאב שי הלוי

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבו כפי התאריכים הרשומים מטה עם המוסגר
בהם.

ולפלא שאינו מזכיר כלל אודות ענין ליקוט מנהגי חב"ד האם מתעסק
בזה או לא, והרי נקודה מיוחדת בזה מתאים למאמר המשנה לא המדרש
עיקר אלא המעשה שכוונת הלקוטי מנהגים הוא דוקא בענינים של מעשה,
ועוד זאת אשר הוי"ל של ליקוט כזה בטח מעורר זכרונות אודות עוד ענינים.
ובאם מאיזה סיבה שתהיי אי אפשר לו להתעסק בהאמור, בטח ג"כ יודיע
בהקדם, ואונס רחמנא פטריי.

בעת רצון אזכיר את כל אלה שכותב אודותם על הציון הקי של כ"ק

ה'תקלו

מו"ה מנחם זאב שי: גרינגלס, מונטריאל. אגרות נוספות אליו — לעיל ה'חטו, ובהנסמן
בהערות שם.
ליקוט מנהגי חב"ד: ראה לעיל תי"ד אגרת ד'תתצ, ובהנסמן בהערות שם. לקמן ה'תלרו.

מכתב שקיבלה אם הכלה בזמן ההכנות לחתונה שהיווה ברכה להוצאת קובץ זה לאור

פתח דבר

בעזה"ת,

אנו מודים להשי"ת על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאינו החתן התמים מ' מנחם מענדל שי' עם ב"ג הכלה המהוללה מ' בת שבע תחי', הננו בזה לכבד את כל הנוטלים חלק בשמחת לבבנו, מקרוב ומרחוק, ב"תשורה" המוסגרת בזה.

מנהג ה'תשורה' – יסודו בהררי קודש – כמו מנהגי חתונה רבים, אשר הינם מיוסדים על המנהגים שנהג כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בחתונת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח ביום י"ד כסלו ה'תרפ"ט, וכ"ק אדמו"ר מה"מ נהג בהם ובנו טוב עין והנחילנו את אותם מנהגי מלכות, ומהם – ה"תשורה" של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לכל הנוטלים חלק בשמחת הנישואין של כ"ק אדמו"ר מה"מ והרבנית הצדקנית מרת חי'ה מושקא ע"ה.

קובץ זה כולל ליקוט של טורים המבארים מושגים ביהדות, חסידות ומנהגי חב"ד כפי שהתפרסמו בגיליון ליובאוויטש היוצא לאור ע"י וועד אברכי אנ"ש - צפת. הנ"ל נלקט ונערך ע"י הרה"ח יואל שי' דובקין והרה"ת רפאל אברהם שי' דובקין.

להעיר אשר ליקוט מנהגי חב"ד וביאורם לציבור הינו אחד מהדברים עליהם עורר הרבי פעמים רבות (למשל: אג"ק חט"ו עמ' ריט)

בהוקרה ובברכה לידידנו ומכירנו, אשר הואילו לשמוח אתנו יחדיו, ביום שמחת לבבנו, ולברך את הזוג יחיו, ואותנו כולנו, בברכת מז"ט, וחיים מאושרים בגשמיות ורוחניות.

הא-ל הטוב, הוא יתברך, יברך אותם ואנשי ביתם יחיו, בתוך כלל אחב"י יחיו, בברכות מאליפות מנפש ועד בשר.

וביום שמחת לבבנו, נביע תפילותינו ומשאלותינו מהשי"ת, אשר "מהרה ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה גו", בגאולה האמיתית והשלימה בביאת והתגלות משיח צדקנו.

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

בשמחה ובברכה

יצחק והניה
אלישביץ

יוסף ושרה רבקה
ליפש

ל' בסיוון ה'תשפ"א, כפר חב"ד, אה"ק ת"ו

זמני היום יום

שעה זמנית / שעה שווה

שעות זמניות משתנות לפי אורך היום (או הלילה), דהיינו לוקחים את היום (לשיטת אדה"ז – מנץ החמה ועד לשקיעת החמה) ומחלקים אותם ל – 12 חלקים, כל חלק הינו שעה זמנית. בשעות אלו מחשבים את סוף זמן ק"ש, זמן ביעור חמץ ועוד. שעה שווה היא אחת מ – 24 שעות ביום. כל שעה שווה היא בת 60 דקות, ללא שינוי בין קיץ לחורף.

לעניין דברים התלויים בחשבון המזלות אנו מחשבים לפי שעות השוות דווקא מכיוון שהן זוות בסיבוב קבוע שאינו תלוי במקומם וסיבובם של השמש והירח.

דוגמאות לשימוש בשעה זמנית: תחילת זמן תפילה, סוף זמן קריאת שמע, עלות השחר, חצות היום והלילה, זמן מנחה ועוד.

דוגמאות לשימוש בשעות שוות: זמנים שאסור להקיז בהם דם (יש שאוסרים גם קבלת זריקות (קשו"ע ילקוט יוסף)), שעה שביעית ועוד.

עיון: מתוך נתיבים בשדה השליחות ח"א עמ' נז-ס.

שעון אמיתי / שעון הסכמי

בשנים קדמוניות חישובו את הזמנים לפי מקום השמש מעל אותו המקום (לדוגמה ע"י שעון השמש) ובגלל סיבוב השמש סביב כדור הארץ נוצר הבדל בין עיר אחת לחברתה בשתיים או שלוש דקות, תופעה זו הפריע מאוד להתאמה בין הערים השונות (לדוגמה: לוח הזמנים של יציאת הרכבות) נוצר איפה הצורך בשעון בין-לאומי, ומכאן שמו: שעון הסכמי. למטרה זו חילקו את העולם ל – 24 קווי-אורך, כשבין כל קו יש 15 מעלות. אלה הנמצאים על הקו עצמו – השעון שלהם מדויק, אך אלו שמקומם אינו 'מכוון' לפי המיקום המדויק של הקו מקומם 'נגרר' אחר השעון של הקו הסמוך.

ההסכם הבין-לאומי קבע את קו-אורך 0 בגריניץ' (מדרום ללנדון, אנגליה) ובעיר זו חצות היום הוא ב 12:00. אבל אם ניקח לדוגמה את פריז שהינה כמה מעלות מזרחה מגריניץ', חצות האמצעי שלה הוא כ-10 דק' קודם, דהיינו 11:50. (מאז מלחמת העולם ה-2 פריז נוהגת לפי שעון גרמניה ולכן חצות חל שם ב 12:50)

בארץ ישראל שנגררת אחר "שעון קהיר" חצות האמצעי שלה הוא בשעה 11:40 בשעון חורף. דוגמאות לשימוש בשעון אמיתי: זמני תפילות, הקרבת הקרבנות ועוד.

דוגמאות לשימוש בשעון הסכמי: לחלק מהשיטות (לא למנהגינו) הולכים תמיד לפי השעון ההסכמי ולא לפי השעון האמיתי – ברם שיטתנו היא כנ"ל שהולכים תמיד לפי השעון האמיתי למעט איסור עשית קידוש בשעה שביעית וכדו' (ראה להלן 'שעה שביעית').

עיון: נתיבים בשדה השליחות ח"א עמ' נז-ס.

חצות האמצעי / חצות האמיתי

הרגע של חצות היום הוא הזמן ששיש בו הכי פחות צל [במקומות מסוימים לא יהיה כלל צל ברגע זה]. חשבון חצות זה הוא חשבון החצות האמיתי (חישוב חצות זה לבעלי לוח שנה: זמן האמצע שבין נץ החמה ושקיעת החמה נקרא "חצות האמיתי"), אך בחשבון קידוש החודש – כגון לעניין קידוש החודש תשרי, במידה שמולד הלבנה הוא אחרי חצות ידחה ר"ח למחר. זאת מכיוון שלא מתחשבים בחשבון ה'אמיתי' אלא בחשבון ה'אמצעי' של חצות היום הקבוע בכל ימות השנה. זהו חצות האמצעי. הסיבה שלקידוש החודש מחשבים את השעות לפי חצות קבוע הוא מפני שגלגלי הכוכבים וסיבובם הקבוע סביב כדור הארץ (ובכללם השמש והירח) לא מושפעים מתזוזות ה"ימין – שמאל" של הגלגלים (כולל של השמש והירח) וזה לא מקצר את מהירות סיבובו.

דוגמאות לשימוש בחצות אמיתי: סוף זמן תפילת שחרית, זמן מנחה גדולה (לפועל מתחילים להתפלל כחצי שעה אחרי חצות – כזמן ההקרבה בביהמ"ק) ועוד.

דוגמאות לשימוש בחצות האמצעי: קידוש החודש.

עיון: מתוך נתיבים בשדה השליחות ח"א עמ' נז-ס.

עלות השחר

עלות השחר הוא זמן מסוים, עוד לפני שהשמש זורחת – כשהחושך מתחיל להעלם לאט לאט והאור תופס את מקומו. הרגע בו מתחיל הניצוץ הראשון של האור לבקוע מתוך חשכת הלילה נקרא "עלות השחר". זמנו מבואר במסכת פסחים (צ"ג ע"ב וצ"ד ע"א) ומחושב על פי מהלך אדם, 4 או 5 מיל ביום בינוני – ימי ניסן ותשרי שבהם היום והלילה שווים. לדעת ר' יהודה, מהלך אדם מעלות השחר ועד נץ החמה הוא 4 מיל, וכך נפסק בשו"ע (או"ח סי' תנ"ב ס"ב. תרומת הדשן סי' קכ"ג וקס"ז). לדעת עולא ורבי יוחנן מהלך אדם מעלות השחר ועד נץ החמה הינו 5 מיל וכן פוסק הרמב"ם וכך הוא מסביר בפירושו על המשנה (הלכות קרבן פסח פ"ה ה"ט ובפירושו למשניות על מס' פסחים פ"ג). ישנה מחלוקת נוספת לגבי הזמן שלוקח ללכת כל מיל, יש שאומרים שזמן הליכת מיל הינו 18 דק' וי"א שזמנו הוא 24 דק'. לגבי שיטת רבינו הזקן בזמן עלות השחר חלוקים הרבנים.

זמן עלות השחר נוגע לריבוי דברים, אשר לא מעט מהם מדאורייתא. כגון סוף זמן מצוות הלילה (ק"ש של ערבית, ספירת העומר בברכה, סיפור יציאת מצרים בליל ט"ו ניסן, קריאת המגילה בלילה וסוף הלילה לעניין הקרבנות), זמן חלות דינים וחייביים מסוימים (נט"י שחרית, חיוב ברכות השחר וברכות התורה למי שלא ישן ואיסור עשיית דברים שונים לפני התפילה) ותחילת זמן מצוות הנהוגות ביום מדאורייתא, כגון ק"ש, תפילה, לולב, שופר, הלל ועוד.

עיון: חוברות התמים (בית משיח) גיליונות לג (עמ' 69), לד (עמ' 74), לה (עמ' 51)

שעה שביעית

אומרת הגמ' (שבת קיט ע"ב): "תניא ר' יוסי בר יהודה אומר שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע. וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומיטתו מוצעת, מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כורחו. ואם לאו, מלאך רע אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך טוב עונה אמן בעל כורחו". מסבירים על זה הפוסקים (שו"ת מהרי"ל סקנ"ב ועוד) שהמלאך הטוב זהו מלאכו של צדק והמלאך הרע זהו מזלו של מאדים, ולכן צריך האדם לקדש בזמן שליטת 'צדק' בכדי שהמלאך הרע (-מאדים) יענה אמן בעל כורחו. כותב אדמו"ר הזקן בשו"ע (ח"ב סרע"ג ס"ב): יש נזהרים שלא לקדש בשעה ראשונה של הלילה (דהיינו שעה שביעית אחר חצות היום..). אלא או קודם הלילה או לאחר שעה תוך הלילה, לפי שבשעה הראשונה הוא מזל מאדים וסמא"ל (-הס"מ) מושל עליו" וכן כותב הרבי בכמה מכתבים שלא לקדש בזמן זה.

יש להדגיש: המנהג שלא לקדש בשעה שביעית הינו רק על מעשה הקידוש², דהיינו על על היין³ והפת, אך לא על הקידוש שבתפילה.

מכיוון שהשעה האמתית בארץ היא 20 דקות קודם לשעון ההסכמי (מכיוון שאנו הולכים אחרי "שעון קהיר" – ראה לעיל "שעון הסכמי"), אף שעה שביעית תחול 20 דקות קודם (לפי שעון חורף) מ 5:40 ועד ל 6:40. ובניו יורק השעון הוא 4 דקות קודם השעון האמתי ולכן שם זה מ 5:56 ועד 6:56 וכן בשאר מקומות.

עיון: שערי ישיבה ספר כ (20) באריכות.

(1) לגבי זיהוי של המלאך העונה לשם סמא"ל כתוב בתרגום יהונתן (בראשית ג, ו): "יַת סַמְאָל מְלַאךְ מוֹתָא". ובספורנו (בראשית ג, א) מובא שהנחש של חטא עץ הדעת "הוא שטן, הוא יצר הרע.. סמא"ל, והוא הכוח המתאוה והמחטיא". הכלי יקר (בראשית לב, כה, ובכ"מ) מפרט יותר וכותב: "הוא שטן, הוא מלאך המוות, הוא יצה"ר, זה המלאך סמא"ל שרו של עשו". וכ"ה ברש"י (סוכה כ"ט א): "סמא"ל שהיה שר של עשו". ערוך השולחן (או"ח סי' תרו ה"ה) כותב בצורה אחרת: "איתא בפרקי דרבי אליעזר (פט"ו) שסמא"ל הוא זה שתמיד מקטרג על ישראל". וכן במקומות רבים בנגלה ובנסתר.

(2) ראה לקמן "קידוש ומעשה הקידוש".

(3) ראה במ"מ שבעין אודות הדיון לגבי קידוש על יין לבן בשעה שביעית – דעת הרב לוי ע"ה ביסטרצקי.

תפילה וברכות

מעלת הטבילה במקווה (והתחליפים) כל יום לפני התפילה

בקשר עם המצב בארץ ובעולם ומכיוון שידועה ההקפדה לגברים לטבול במקווה כל יום קודם התפילה, שאלו רבים מה חשיבות הטבילה כל יום ומה עושים כאשר אין אפשרות לטבול במקווה טהרה מסיבות שונות.

ישנם 2 סוגים של טבילה: 'טבילת עזרא' ו'טבילת טהרה'.

טבילת עזרא:

עזרא הסופר תיקן שב"ק צריך לטבול כל יום (ב"ק פב, רמב"ם הל' תפילה ונ"כ פ"ד ה"ד), אך תקנה זו בוטלה כעבור כמה דורות על ידי רבי יהודה בן בתירא (ברכות כב. ראה ב"ק שם ב: תוס', רא"ש, רי"ף ר"ח, רשב"א, בה"ג ועוד רבים) ולהלכה אין מחוייבים לטבול לפני התפילה (אג"ק חי"ח עמ' קנג) אבל עצם טבילת עזרא לא בטלה לעולם (לקו"ש ח"כ עמ' 345) ומעלתה גדולה במאוד ומועילה ובפרט לתפילה (אג"ק חי"ד עמ' תז). מעניין לציין שלכולם היום תקנה זו הינה "מדת חסידות הקרוב לדין" (אג"ק צ"צ אג' כה/פ).

מסגולות טבילת עזרא:

1. כוונה בתפילה (אג"ק ח"י).
2. "התפילה יותר מקובלת" וב"לא טהרה לא תהיה נשמעת" (תוס' ר"י, הרא"ש אדה"ז בלקו"ת, הרבי באג"ק חי"ח שם).
3. אריכות ימים (ברכות שם).
4. מביאה ברכה ומצילה מן החטא (מאירי).
5. סגולה נגד שכחה (אג"ק חי"א וחט"ו)
6. זירוז הגאולה (שו"ת מן השמים אג"ק חי"ג ע' שכא).

תחלופה לטבילת עזרא

ישנם 2 תחלופות לטבילת עזרא:

1. טבילה בבריכה וכדומה (שו"ע הרב ספ"ח). טבילה זו צריכה 3 הדגשים:

תשורה משמחת הנישואין של מענדי ובת שבע שי' ליפש 3 13

א. הכלי צריך להיות מחובר לקרקע (שם סתר"ו סי"א) ומכיל 40 סאה מים (ראה תיקוני מקוואות (לוי) פרק שיעורי מקוואות ואכ"מ).

ב. כל הגוף צריך להיות בפנים ובבת אחת (אחרת זה או לא טבילה או שפשוט אין שם 40 סאה).

ג. על המים לא לצאת, לא על ידי מסנן מים חיצוני ולא דרך חור אמבטיה וכדו', מכיוון שאז זה מים 'זוחלין' ואינו נחשב כ'מקוה' (ראה בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' קכ"ג, מנ"י ח"ג סס"ד וראה ב שו"ת באר משה ח"ה סכ"א שבאין אופציה אחרת כלל ניתן בדוחק לטבול שם וכ"כ בפס"תו שם).

2. מקלחת ב-9 קבין של מים (שו"ע רבינו סתר"ו שם). מקלחת זו צריכה כמה הדגשים:

א. תשעה קבין זה לא מידה של זמן, זו מידה של כמות מים, כלומר כ-12.5 (12.441.6) ליטר. זמן זרימת 'ט קבין' תלוי בעוצמת הזרם והינו לרוב כ-90 שניות [להשוואה: ספל סטנדרטי מכיל כ 1 ליטר] (שיעורי תורה סימן ג' סעיף גדול ל).

ב. המים אמורים להגיע לכל הגוף, לכן יש להקפיד שכל הגוף יעבור תחת הזרם (לא יד למעלה וכדו') ותן לחכם ויחכם עוד (ראה פרמ"ג ספ"ח מ"ז סק"א).

החשוב הינו לפי מה שנשפך על האדם ולא מה שנשפך בצדדים (פרמ"ג שם).

ג. יש להדגיש שחלופה זו פחות עדיפה מטבילה בבריכה אך פרקטית יותר לרוב המכריע של הציבור ולכן הורו רבני חב"ד שיש להשתמש בה בעת הצורך (להעיר מאג"ק חכ"ב עמ' שלא ואכ"מ).

סיפור אודות טבילת עזרא:

בהתוועדות הידועה של פורים תרפ"ז, הרבי הריי"צ אמר ביטויים נוראיים ביותר עד אשר נכתב בספר השיחות (אות יג) קטע מיומנו של חסיד: "ולא היה מעצור לרוחנו לשמוע עוד דברים חדים ובווערים". הרבי הריי"צ אמר:

"הבא נדבר באידיש פשוטה ... אברכים צריכים מקוה, לא כמו אלה אחרים שמהפכים הכוונה של חסידות. אברכים צריכים מקוה. פעם היו דיבורים כאלה מתגוללים תחת השוליים, פעם דיברו אהבה כרשפי אש אהבה בתענוגים, וכעת מוכרחים לדבר אודות דיבורים כאלה" (ספר השיחות תר"פ-ז בלה"ק עמ' 128).

סיפור מעניין אך מזווית שונה לחלוטין מובא על הרב חיים בן ציון רסקין:

"אירע פעם אשר במשך תקופה ארוכה יחסית שלושה – ארבעה – חודשים לא נסע אל הרבי וגם לא כתב לו מכתב. כשהגיע לליובאוויטש לאחר ההפסקה, אמר לו הרבי (הרש"ב): "ממש דאגתי לך, כל כך הרבה זמן לא התקבל מכתב ממך וגם לא הגעת לכאן!" ענה לו ר' חיים בן ציון: "הרי אין אצלנו מקוה, ומאחר ולא הרגשתי טוב, לא יכולתי ללכת בחורף לטבול בנהר, ולכן

לא יכולתי לכתוב לרבי מכתב". השיב לו הרבי [תוכן הדברים]: טוב מאוד עשית שלא כתבת לי. לא זו בלבד שקשה לקרוא מכתב שנכתב מבלי שהכותב הלך לפני זה למקווה, אפילו אם כותבים טיוטה ללא מקווה ומעתיקים למכתב אחרי שכבר היו במקווה – גם אז קשה לי לקרוא את המכתב" (ר' משה וויטיבסקער עמ' 299).

טבילת טהרה:

עניינה של טבילת הטהרה הוא לטבול אף אם האדם טהור. אודות טבילה זו מובא מרבתינו נשיאנו אשר גדולה מעלתה והינה תוספת קדושה על מצבו כעת (לקו"ש ח"ל עמ' 19).

מובא על הבעל שם טוב, והרבי מביא זאת (אג"ק חכ"ב עמ' שנג), שזכה לכל מעלותיו רק בזכות טבילת טהרה (כש"ט סרי"ט). הרבי הריי"צ כותב אשר טבילה זו מועילה לטהרת הנפש והינה הכנה טובה לכל מצווה (אג"ק ריי"צ ח"ז עמ' רפ).

מהסגולות של טבילת טהרה:

1. מורידה מונעים ומעקבים בתפילה (שיחת ש"פ בשלח תשי"ב).
2. נגד טמטום המח (ספה"ש תו"ש שמח"ת תרע"ג. ד"ה לפיכך תשט"ז).
3. נגד מחשבות המבלבלות (אג"ק ח"י ע' שלא).

חלופות לטבילת טהרה:

1. לימוד משניות מסדר טהרות בכלל וממסכת מקוואות בפרט (אג"ק ח"ט עמ' רנ"ג וראה ח"ב עמ' קמב).
2. נטילת ידיים בסדר מסויים ועם כוונות מסוימות (ראה אג"ק ח"י עמ' שנג. אודות הסדר והכוונות ראה: צוואת הריב"ש (סקמ"ד) מהבעל שם טוב ובכף החיים (או"ח סע"ו סקכ"ב) בשם השל"ה והאליה רבה).

החלופה העדיפה הינה לימוד משניות (דו"ק בלשונות באג"ק וראה ימי בראשית עמ' 344).

סיפור אודות טבילת טהרה:

אמר הרבי הריי"צ: "לתפילה ישנו הלפני התפילה. לפני התפילה זהו הטבילה – לא הטבילה המוכרחת, אלא טבילת טהרה" (שיחת פורים תש"ז).

כתב אדה"ז: "גם תהי' נזהר .. לטבול את עצמו ב' פעמים, פעם א' להעביר הטומאה, ופעם ב' לקבל הקדושה" (אג"ק שלו אג' קכה).

טבילה כשלא חש בטוב:

הרבי הרשב"ב הביא אשר אדם שחש בטוב וחושש לטבול שמא המים יזיקו לו, שטבילה ג' פעמים אינה מזיקה: "כשנכנס הוד כ"ק אאמו"ר לחדר המקוה הי' שם ריח רע על הרצפה עמדו איזה ספלי מים שבורים במקוה עצמה אמנם היו המים צלולים אבל על פני המים צפו זבובים... כשנסענו חזרה אמר לי הוד כ"ק אאמו"ר אשר ה"ראשית חכמה" מבטיח שטבילה ג' פעמים

בכל עת ובכל מקום לא תזיק ועל סמך זה טבלתי כמה פעמים במקומות שונים. פעם הייתי בקוהארט של מעיני גפרית – עושים שם קאמפרעסן על אברי הגוף מלבד הראש – וטבלתי שם ג' פעמים במים ההם והרגשתי עצמי כעולה מן הרחצה בנהר שמימי קלין ונוחין. בדור הקדום – הוסיף לאמר – היו טובלים עצמם – אנשים .. במקואות קרות ושם המים לא היו זכים כל כך ומ"מ היו כלם בריאים וחזקים ולא ידעו משום מחלה, ובדור הזה... " (אג"ק ריי"צ ח"ד עמ' פא).

ברם במידה והאדם כבר עם פצע או מחלה – עליו להיזהר שלא להחמירו: "עתה קבלתי מכ' בנו שי' ונבהלתי מראות מהסיבה שקרה לכ' בנקיפת הרגל שלא ידעתי מזה קודם ... ות"ל אשר הייתה האפיראצי' (ניתוח – תרגום חופשי) בטוב והוטב ת"ל. ומ"מ צריך גם עתה להזהר הרבה בהילוך ומכ"ש ניט נעצן זיא (לא להרטיבו – תרגום חופשי), ובפרט המקוואות שלכם שהם או חמים ביותר או קרים ביותר, ובענינים אלו צריכים להזהר הרבה ויזהר מאד בטבילות וכה"ג, כי כמו שאמרז"ל לענין תענית דמי שאינו יכול להתענות ומתענה נק' כו', כמו"כ הוא בענין הטבילות, והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב ויחזקו ויאמצו שיהי' בריא אולם" (אג"ק רש"ב ח"א עמ' קצה).

מנגד כותב הרבי אודות טבילת עזרא (וזאת בשונה מטבילת טהרה): "בנוגע לטבילת עזרא וכיו"ב בקשר לבריאות וכו' – ידוע מנשיאינו שטבילה פעם אחת נעמט מען אף זיך (שלא תזיק), (וי"א זה – בשם הבעש"ט) (לקו"ש חי"ז עמ' 481).

מקור השם "תפילה"

התפילה הינה פניה, קשר וחיבור של האדם לאלוקים. שורש המילה תפילה הינה 'פלל' ופירוש מילה זו הינו משפט על ידי דיין (רש"י ומצודות דוד שמואל-א ב, כה)⁵, כמו שכתוב על פנחס בקומו מתוך העדה בעת מעשה זמרי (תהלים קו, ל): "ויעמוד פנחס ויפלל", כשאת המילה 'פלל' מפרש המצודת דוד "עשה דין ומשפט בזמרי". או בסגנון אחר (בפירושו על שמואל שם, כד): "ופללו, יתפללו – ענין משפט".

מילה זו מופיעה בכמה מקומות בתנ"ך ומהם: "ופללו אלקים" (ש"א שם), "ונתן בפלילים" (שמות כא, כב), שהפירוש שם הוא שהדיין ישפוט. אנו מתפללים לה' = אנו מבקשים מה' שידון אותנו בחסד וברחמים (על דרך תפילת ירמיהו הנביא (ירמיה כד) "יסרני ה' במשפט, (אבל) אל באפך פן תמעטיני".

בעומק יותר המילה 'תפילה' הינה גם מלשון תופל, כדברי אדמו"ר הזקן (תורה אור עט, ד): "ולכן תפילה הוא לשון חיבור, כמו נפתולי אלוקים נפתלתי (בראשית ל, ח) ובלשון המשנה (כלים פ"ג מ"ה): התופל כלי חרס". הפסוקים הללו הינם דוגמאות מהמקרא על כך שהמילה 'תפילה' הינה 'חיבור'. "נפתולי אלקים נפתלתי" זה פסוק שמדבר על חיבור ודיבוק לאה ויעקב, "התופל כלי

5 ישנם פירושים נוספים למילה פלילה כגון סברא, מחשבה. ועוד. ראה מפרשי התורה לבראשית מח, יא.

חרס" זה חיבור החומר ועל ידי זה נעשה הכלי".

התפילה כמצווה - ההלכה

ישנה מחלוקת הפוסקים האם התפילה כל יום הינה מן התורה או שלא. השניים הבולטים ביותר במחלוקת הזו הינם: הרמב"ם והרמב"ן.

הרמב"ם פוסק להלכה בספרו משנה תורה (הלכות תפילה פ"א, א) שהתפילה כל יום היא מן התורה. לעומתו הרמב"ן חולק עליו (השגות על ספר המצוות, מ"ע ה) וכותב שתפילה כל יום הינה מדרבנן, ומוכיח זאת מכמה וכמה מקומות בש"ס, ומהם המקרים שבהם מפסיקים לקריאת שמע אך לא לתפילה, וכן מהדין שב"ק לא מתפלל עד שיטבול (ראה לעיל אודות מקווה לפני התפילה).

את סברת הרמב"ם מסביר הרבי (ראה בשערי תפילה עמ' ה-ז), ומתרץ את קושיות הרמב"ן אחת לאחת, ומזהן:

1. מכיוון שזמן התפילה בתוך היום אינו מן התורה, תפילה נדחית בפני קריאת שמע.
2. מכיוון שאין נוסח לתפילה אלא כל אחד יכול לבקש כרצונו, לכן ב"ק לא מתפלל את תפילת שמונה עשרה עד שיטבול.

התפילה כמצווה - שיטת הרבי

ישנו מכתב מאדמו"ר הזקן לר' אלכסנדר משקלאוו (אג"ק כ"ק אדה"ו עמ' לב) אשר בו הוא כותב: "האומרים תפילה מדרבנן לא ראו מאורות מימיהם"! ביטויי תמוה ובפרט כשכל אדמו"רי חב"ד⁸, כולל אדמו"ר הזקן בעצמו כותבים (שו"ע סק"ו): "מצות תפלה היא מדברי סופרים שהם אנשי נכסת הגדולה ... וכן עיקר?"

מסביר הרבי (ראה שערי תפילה עמ' ט): ישנם דברים שלא נכנסו במניין המצוות, מכיוון שהם מצוות כלליות, בעוד שבמניין המצוות נמנים רק ציוויים פרטיים אשר נועדו (כלשון הרמב"ם בספה"מ שורש רביעי) "לעשות מעשה מיוחד". כמו כן מצוות לא תעשה הינם הזהרות "מעשות מעשה מיוחד". דוגמאות בולטות לכך הן מצוות "קדושים תהיו" (ויקרא יט, ב) ו"ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו" (שמות כג, יג), אשר למרות שעל היהודי להיות חדור בהם, אינם ציוויים פרטיים בחייו של האדם ואינם נמנים במניין המצוות. כמוהם אף התפילה הינה מצווה כללית ועל כן אינה כתובה בתרי"ג המצוות.

במילים אחרות: הסיבה שהתפילה אינה מהתרי"ג מצוות הינה מצד המעלה הגבוהה שבה, ולא

(6) ובכללות ב' דרגות הן ואכ"מ.

(7) המדובר כאן הינו רק על התפילה בכל יום, אך על תפילה לעיתים מיוחדים וכדו' אין מדובר כאן.

(8) לפועל פוסקים אדמו"ר הזקן (שו"ע סק"ו), אדמו"ר האמצעי (סה"מ אדה"א, קונטרסים, קונט' עיון תפילה), אדמו"ר הצמח צדק (פסקי דינים ח"ב עמ' 680) וכו' שהתפילה (בכללותה עכ"פ משא"כ במקרים מיוחדים) אינה חלק מתרי"ג המצוות.

ח"ו מצד החיסרון. וכנ"ל מקורה הינו אכן מן התורה, אך היא איננה מנויה בתרי"ג המצוות. את הלשון בדברי אדמו"ר הזקן מסביר הרבי (אג"ק חי"ב עמ' תיב): "האומרים" – ולא הטועים. האומרים כן, אינם טועים. מכיוון שהתפילה הינה אכן מדרבנן. אדמו"ר הזקן דיבר על אלו הנמשכים אחרי דעה זו על מנת לזלזל בתפילה, מתפללים בחיפזון ומלעיגים על העוסקים בכך. אותם אלו שאומרים כן: "לא ראו מאורות מימיהם" – ישנו הבדל יסודי בין אור למאור. המאור הנו גם המקור של האור וגם קדום לאור עצמו. על כן "האומרים תפילה מדרבנן לא ראו מאורות" – לא ראו את השורש הפנימי של התפילה מעולם (-מימיהם) (ראה שערי תפילה עמ' יב).

בחסידות (ספה"מ אדה"א קונטרסים קונט' עיון תפילה, קונט' התפילה) נמשלת התפילה לחוט השדרה (העובר בתוך עמוד השדרה). חוט השדרה אינו חלק מרמ"ח האיברים או שס"ה גידים ואינו נמנה עמהם, ברם היותו חיוני וחשוב לגוף האדם ברורה לכול. פוסקת המשנה (חולין ג, א) שבהמה שנפסק לה חוט השדרה הרי היא טריפה, הסיבה לכך: הבהמה אינה יכולה לחיות באם נפסק לה חוט זה, ועל כן נקראת 'טריפה' עוד בעודה בחיים (תיו"ט שם). הנמשל הנו פשוט: התפילה הינה מה שמעמיד את האדם על רגליו. במידה ונפסק החוט ח"ו, דהיינו במידה ונפסקת ההתעסקות בתפילה, הרי הוא נחשב 'טריפה' ח"ו ואפילו בעודו 'חי'.

תפילות - כנגד הקרבנות ח"א

לגבי כללות עניין התפילה, אומרת המשנה (אבות א, ב): "שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה; הוא היה אומר: על שלושה דברים העולם עומד – על התורה ועל העבודה ועל גמילות-חסדים". מסביר הברנטורא, שבמילים "ועל העבודה" התכוון שמעון הצדיק לעבודת הקרבנות, וכפי שהגמרא אומרת (תענית כז, ב): "אלמלא מעמדות, לא נתקיימו שמים וארץ", כמו כן כאשר נח הקריב קרבנות לאחר המבול כותבת התורה: "וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר . . לא אוסיף עוד" – אני לא אתן להם עוד מבול (בראשית ח, כא). זאת אומרת שבזכות הקרבת הקרבנות לא מגיע מבול נוסף⁹.

היום אין בית המקדש קיים, ולכן אין ביכולתנו לקיים את ציווי התורה ולעבוד את עבודת הקרבנות, אך כתוב בפסוק "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד, ג), כלומר, כאשר אין באפשרותנו להקריב פרים בבית המקדש – נתפלל לאלוקים מתוך קירות לבנו שימחל על פשעינו וימלא צרכינו. וכפי דרשת חז"ל (מנחות קי, א) על הפסוק: "זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת" (ויקרא ז, לז), שכל מי שעוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה. לכן תקנו חכמינו ז"ל (ברכות כו, ב) את התפילה כנגד הקרבנות, אבל ענינה של התפילה אינה רק במקום הקרבנות (ראה שורש מצוות התפילה א), אלא היא שימשה לדברים נוספים כבקשת צרכיו של אדם (ראה שו"ע רבינו

9) כי אם קשת (בראשית ט, טו, תרגומי אונקלוס ויהונתן שם). ראה שפתי חכמים, רמב"ן שם ט, יב (-ראה לגבי פירושו באבן עזרא שם פסוקים יג-ד, טז ובספורנו שם יג-ז, כתובות עז ע"ב, מדרש רבה, בראשית רבה פרשה לה, ב). ראה כלי יקר שם פסוק יד. ראה גם ברכות נט ע"א, חגיגה יד ע"ב, טז ע"א. לגבי ראיית הקשת ראה בארבעה טורים ובשולחן ערוך אורח חיים, רכט, א ובנושאי כלים שם.

או"ח ח"א סקי"ב וה"ב סרצ"ט, טו). בכך שהתפילות "כנגד קרבנות תקנום", יש בזה (בכללות עכ"פ) ג' סוגים שונים כפי שיתבאר לקמן.

תפילות - כנגד הקרבנות ח"ב

התפילה מכפרת על חטאי האדם במקום הקרבן. דבר זה מופיע בשלוש צורות שונות בחז"ל:

1. כותבת הגמרא: "אמר אברהם: רבונו של עולם, שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה. א"ל: לאו. אמר לפניו: רבש"ע, הודיעני במה אירשנה. . אמר לו: כבר תקנתי להם סדר קרבנות. בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם".
2. אומרת הגמרא: "מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם? כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם". שהעוסק בתורת הקרבן כאילו הקריבו, וזהו הטעם לכך שאומרים את סדר הקרבנות לפני התפילה.
3. תפילות במקום קרבנות תקנום – כדרשת חז"ל על הפסוק "ונשלמה פרים שפתינו" כמובא לעיל.

כל אחד מג' הדברים מבטא משהו אחר:

1. התוצאה: התפילה מכפרת על חטאי האדם במקום הקרבן.
2. עשיית מעשה: העוסק בתורת הקרבן כאילו הקריבו. מעשה זה הינו מעשה האדם אבל אין לו שום קשר ל'חפצא' = לקרבן.
3. הקרבת הקרבן עצמו: כנגד הקרבת הקרבן עצמו – כנגד ה'חפצא'.

[דבר זה בא לידי ביטוי בהגבלות של התפילות השונות (דוגמה לדבר משולחן ערוך אדה"ז סימן צח, ד: "תפלה היא במקום קרבן, ולכן צריך ליהרר שתהא דוגמת הקרבן בכוונה ושלא יערב בה מחשבה אחרת כמו מחשבה שפוסלת בקדשים, ותהא מעומד כמו עבודה, וקביעות מקום כמו הקרבנות שכל אחד קבוע מקומו לשחיטתו ומתן דמו, ושלא יחוץ דבר בינו לקיר כמו הקרבן שחציצה פוסלת בינו לכלי, וראוי שיהיה לו מלבושים נאים מיוחדים לתפלה כמו בגדי כהונה. אלא שאין כל אדם יכול לבוז על זה, ומכל מקום טוב שיהיו לו מכנסיים מיוחדים לתפלה משום נקיות").]

עיון: לקו"ש חל"ב 37, ח"ח 413.

תפילות - אבות תקנום

אומרת הגמרא (ברכות כו, ב): "תפילות אבות תקנום. . תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא: אברהם תקן תפילת שחרית, שנאמר (בראשית יט, כו. עיון באריכות הטעם לפסוקים אלו בלקו"ש ח"א 52): "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם" ואין עמידה אלא תפילה שנאמר (תהלים קו, ל): "ויעמד פינחס ויפלל". יצחק תקן תפילת מנחה, שנאמר (בראשית כד, סג):

"ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב" ואין שיחה אלא תפילה, שנאמר (תהלים קב, א): "תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו". יעקב תקן תפילת ערבית, שנאמר (בראשית כה, יא): "ויפגע במקום וילן שם" ואין פגיעה אלא תפילה, שנאמר (ירמיהו ז, טז): "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפילה ואל תפגע בי". . תפילות אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבתות" (והסמיכום רבותנו על הקרבתות – כפי שהוסבר לעיל).

מסביר הרבי (לקו"ש ח"א עמ' 52) שהאבות לא רק התפללו כשהיו צריכים משהו (למשל כשיצחק שביקש ילד), ואף לא רק כשבקשו על אחרים (כעל אנשי סדום), אלא הם התפללו כל הזמן, כלשון רש"י על תפילת בני ישראל על ים סוף (שמות יד, י"ד): "תפסו אומנות אבותם" דהיינו שהאבות והתפילה היו כאומן ואומנותו, שהיו עוסקים בכך רבות.

למה צריך 10 לתפילה וזימון והמעלה בכך.

למניין צריך עשרה אנשים, כמאמר הגמ' (ברכות כא, ב): "כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה" כלומר, כל התפילות והברכות שמקדשים בהם את ה', כגון: קדיש, קדושה וברכו חייבות להיאמר במניין הכולל עשרה אנשים. ישנן כמה שיטות בגמ' (ברכות דף כ"א ע"ב, מגילה דף כ"ג ע"ב) מהיכן לומדים זאת:

אחיו של רבי חייא בר אבא לומד "גזירה שווה", דהיינו הוא מקשר 2 פסוקים על ידי מילה זהה. בפסוק ראשון כתוב "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (ויקרא כ"ב, ל"ב) ובמקום אחר כתוב: "הבדלו מתוך העדה הזאת" (במדבר ט"ז, כ"א) זאת אומרת שבתוך קבוצת אנשים = בתוך עדה של אנשים, ומאיפה אנו יודעים שעדה זה עשרה אנשים? מכך שהתורה כותבת "עד מתי לעדה הרעה הזאת" (במדבר י"ד, כ"ז) ושם היו עשרה אנשים (שו"ע רבינו או"ח סנ"ה ס"ב. משנה סנהדרין פרק א משנה ו).

רבי חייא בר אבא עצמו לומד "גזירה שווה" אחרת. כתוב בתורה "ונקדשתי בתוך בני ישראל" ובמקום אחר כתוב "ויבואו בני ישראל לשבור בתוך הבאים" (בראשית מ"ב, ה) בני ישראל הכתובים בפסוק הם בני יעקב – השבטים, שירדו למצרים לשבור להם אוכל. כשם שבני יעקב שירדו למצרים היו עשרה, אף בהקדשת שמו של ה' – מניין, צריך עשרה אנשים.

לימוד נוסף שמובא בגמ' הוא מהפסוק בתהלים "במקהלות ברכו אלוקים ה' ממקור ישראל" (תהלים ס"ח, כ"ז) קהל זה עשרה כפי שמובא בפירוש הראשון (שו"ע רבינו או"ח סימן קצב, ג. רש"י כתובות ז, ב. ותוס' ד"ה ובמקהלות).

"שתפילת הציבור אע"פ שהיא מצווה מדבריהם היא גדולה ממ"ע של תורה" (שו"ע רבינו ס"צ סי"ז). כתוב באיוב: "הן אל כביר ולא ימאס" (איוב ל"ו, ה) ודרשו חז"ל על הפסוק הזה בגמרא (ברכות דף ח' ע"א ובפרש"י שם) שאין הקב"ה מואס בתפילתם של "כביר" – קיבוץ של אנשים, כמו כן כתוב בתהילים "ואני תפילתי לך ה' עת רצון" (תהלים סט, יד) לומדת על זה הגמ' (ברכות ז ע"ב. בתרגום חופשי): "אמר לו רבי יצחק לרב נחמן: למה לא בא אדוני לבית הכנסת להתפלל? אמר לו: אני לא יכול [מכיוון שתש כחי (- רש"י)] אמר לו: יאסוף אדוני עשרה ויתפלל! אמר

לו: זה טרחה מרובה בשבילי. (אמר לו רבי יצחק): שיגיד אדוני לשליח ציבור שבזמן שהציבור מתפללים יודיע לו. אמר לו: למה כל כך? אמר לו: שאמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מהו שכתוב "אני תפילתי לך ה' עת רצון" מתי העת רצון? בשעה שהצבור מתפללין".

זאת אומרת שגם אם היחיד אינו ראוי שתפילתו תתקבל, מכיוון שהוא מתפלל עם הציבור נעשה "עת רצון" ותפילתו מתקבלת (שו"ע רבינו סימן או"ח נב סעיף א) הכוח של תפילת הציבור הוא בכך שאין תפילת הציבור מושבת ריקם ושערי שמיים אינם ננעלים בפני הרבים.

דרשי רשומות דרשו את המילה ציבור כראשי תיבות של המילים: צדיקים בינוניים ורשעים (יהדות הלכה למעשה – דברים שבעל-פה עמוד 24)

תפילה - 'בקשת צרכיו'

לדעת רוב הפוסקים מחויב האדם לבקש צרכיו מאת ה' יתברך, בקשה זו נעשית על ידי התפילה. אם כן אינו מובן: מדוע על האדם לבקש צרכיו מאת ה', הרי הוא ית' יודע את המצב ומתי לתת יותר ומדוע צריך להתפלל על כך?

מסביר הרבי כמה טעמים בדבר, ומהם:

ה' רוצה לראות את ביטחוננו בו ושהוא, האדם, ידע שה' הוא היחיד שיכול למלא את מבוקשו. עצם ההכרה בכך הופכת את האדם ל'ראוי' לקבל את הברכה מלמעלה (ספה"ש תשל"א, שבת בראשית).

1. כתוב (איוב יד, טו) "למעשה ידך תכסוף" – ה' מתאוה לתפילתן של ישראל ורק אז נותן להם את השפע (התועדויות תשמ"ז ח"ד עמ' 430).
2. כתוב (תהלים סב, יג) "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו", ה' אמנם נותן לנו את המגיע לנו, ברם זה חסדו ית', ועל חסד צריך להודות וההודיה היא על ידי התפילה (לקו"ש ח"ב 396 וחכ"ד 28).
3. ולהעיר, שיש פירוש של הרב המגיד (אור התורה ויגש) על מאמר רז"ל (משנה ברכות פ"ה): "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש" שצריך להתפלל על גלות השכינה, כמאמר רז"ל (סנהדרין מו, א): "בשעה שאדם מצטער (בגלל חוסר בדבר מה) שכינה . . . אומרת, קלוני מראשי". במילים אחרות צריך להתפלל על החסר לו ב"כובד ראש" – על גלות השכינה.

מדוע סידור "תהלת ה'"

נוסח התפילה כפי שסידר כ"ק רבינו הזקן עבר הגהות רבות על ידי רבותינו נשיאינו (ההגהה הראשונה הידועה לנו הינה של אדמו"ר הזקן עצמו (חלק מהתצלום מופיע בקובץ יגדיל תורה נ.י. חוברת י"ד)), ורבותינו נשיאינו הקפידו מאוד על הנוסח שלו. דוגמא לכך משמשת תגובתו של הרבי הרש"ב בהגהתו לסידור: בסידור הראשון שהודפס נכתב בתפילת מוסף של שבת

"רצה ומודים וכו' תמצא בשחרית", ברם כבר בחיי הצ"צ הודפס שם רצה ומודים ולכן המדפיס השמיט משפט זה הנראה כמיותר. כשסידור זה הגיע לצ"צ הגיחה וכתב בכתב ידו: "רצה ומודים וכו' תמצא בשחרית". את מעשה זה הסביר הרבי הרש"ב: "ונראה שדקדק שלא יהי' שום שינוי מהסידור של רבינו הגדול ז"ל אף בדבר כזה שאינו נוגע לשום דבר בעצם הנוסחה" ומסיים בביקורת: "ולפי' לא טוב עשה המו"ל הזה מה ששינה בעניינים האלו בהסידור הזה בכמה מקומות... אין לשנות וע"ד חייב אדם לומר בלשון רבו וגם שאפשר שיש בזה איזה כוונה כי גבהו דרכיו כו' וכאשר מקובל איש מפי איש שההגהות בהסידור הנ"ל הועתקו מההגהות של רבינו הגדול ז"ל שהגי' בעצמו. בוודאי יש בזה כוונה מיוחדת" עכלה"ק.

החל משנת תש"ה התחיל הרבי להוציא ולהגיה סידור הנקרא בשם "סידור תהלת ה' השלם. (הודפס לראשונה בשנת תרע"ח - ראה לקמן הטור אודות הרחמן לברית מילה). וקבע את שמו כ"סידור תהלת ה'", סידור זה הוגה פעמים רבות על ידי כ"ק אד"ש מה"מ ותוקן על ידו. חלק מהתיקונים כוללים הוספת נקודות ופסיקים ולכן יש לדייק בו במאוד. ההגהה האחרונה הידועה לנו התחילה בתשנ"ב והייתה מול עיני כ"ק אד"ש בשנת תשנ"ג אשר אישר את הדפסתה (יומן קבלת המלכות).

הרבי התנגד לשנות את צורת הדף של הסידור וכשבכל זאת ארגונים שונים בקשו זאת הרבי נתן 2 תנאים: 1. לא בהוצאת קה"ת. 2. שלא ייקרא 'סידור תהלת ה'. פעם מישהו התנגד לזה והרב חודקוב צעק עליו (בתרגום מאידיש): "זו הוצפה להתערב בסידור של הרבי". כשניסו להוסיף מנהגי חב"ד והלכות שונות הרבי התנגד לכך ואמר: "א סידור תפילה איז נישט קיין שולחן ערוך" (סידור תפילה הוא לא שולחן ערוך).

כמה דברים מעניינים:

1. ב"קטן משיודע לדבר אביו מלמדו... הר' ניסן מאנגל כתב "כדלקמן". הרבי מחק את המילה והחזיר את הג' נקודות.
2. הרבי דייק שגם הניקוד יהיה כמו שצריך, לדוגמא: בדף לה שו"ה עמך המילה "לעלם" הייתה מנוקדת ב-ל האחרונה בקמץ והרבי שינה לפתח... (באותו עמוד

הערות להערות - "בהערה להשמיט תיבת לכאורה"

הערות "המו"ל" - (המוציא לאור) בכתב יד קודש

לא הגהה ראשונה: "יה"ר לתשליך לא נתקן החסר"

בלבד הרבי שינה לפחות 4 נקודות (מה שקיים אצלי). דוגמה נוספת לכך – בדף טז שו"ה דוד שינה "עבדך", "ל"עבדך". (בהגהה מתשל"ז-ח).

3. הר' מאנגל: האם אפשר לתקתק מחדש את הסידור? הרבי: לא.
4. הר' מאנגל: לפעמים ישנם בפסקי הסידור פסקים שלא לפי מנהגינו, אפשרי לשנות וכדומה? הרבי: מה שאדמו"ר הזקן כתב אי אפשר לשנות.
5. הרבי עבר גם על קריאות התורה המודפסות בסוף הסידור.

מצו"ב תצלום (בעמ' הקודם) של חלק מההגהות הרבי לסידור. כפי הנראה כל ההגהות מאותה השנה (אולי תשט"ז).

עיון¹⁰: סידור עם דא"ח בהערות ומפתחות עמ' [640] 20. תשורת חתונת זילבערשטרום עמ' 34-

(10) על טור זה התקבלו תגובות רבות וכל אחד נענה בפני עצמו. הטור תוקן לפי הנראה שצריך תיקון בעוד שהערות אשר אינן מוכחות וסברות וכו' לא נכנסו. הובא כאן רק תגובה אחת ואף היא נענתה, אך החלטתי להביאה כאן כלשונה: "בקוראי את הטור האחרון שלך "מדוע סידור תהלת ה" התפלאתי לראות דיוק רב מאוד בכמה דברים. ראשית לא נכנסת כלל לדין אודות הדפסות שונות וסידורים שונים, אלא הבאת כתיב יד ומענות מפורשים. העולה על הכל הנם המראי מקומות המדויקים אשר שם ניתן למצוא את המ"מ לכל דבר באריכות ההסבר וכן דברים נוספים רבים (ותודה על החומר שהעברת לעיון).

שנית, התעכבת על המון פרטים וטוב שלא נכנסת לדין בתכנם. אביא פה כמה דוגמאות:

1. דיוק הרבי בנוסח הסידור (ההוראה של הרבי לרנ"מ).
 2. אודות שיטת הניקוד הבאת שהרבי דייק בזה.
 3. לגבי ההלכות וההנהגות בסידור (שלא כולם לפי מנהגינו) הבאת את הוראת הרבי שלא לשנות זאת. ברם באתי בכמה הערות:
 1. מדוע לא ציינת שהרבי תיקן גם את השבא? הרי זה תוקן באותו העמוד (המילה רחיצנא). כמו כן יכלת לציין למקומות נוספים (עמ' 76 "נחלה", 134 "אשתארת" ועוד), הרי כולם נמצאים באותו המראה מקום ולמה לא ציינת אליהם ובאופן ממילא יסתמו פיות המקטרגים בזה שהרי "אין אחר המלך כלום".
 2. ציינת לגבי ההלכות והמנהגים שהרבי הורה לא לשנות ממה שכתב האדמו"ר הזקן, ברם שכחת לציין שהרבי בעצמו שינה דברים הלכתיים רבים ולא רק בשולי הגליון, לדוגמה אחת מני רבים: בעמ' 60 הוסיף הרבי "ולענות, כדרך שמפסיק בברכות ק"ש".
 3. מדוע לא ציינת שהרבי אישר הוספת דף השער של אדמו"ר הזקן ואשר על כן אין לגעת ללא אישור והגהה של הרבי?
 4. מדוע לא ציינת שאף דברים שהרבי העיר עליהם ברבים (כגון הפסוקים "רוממו") הרבי לא הכניס זאת במכוון (עכ"פ עד למועד אמירת השיחה) – כמובא במ"מ שהבאת?
 5. לא ציינת שבסידור החדש שהוציא דר' מארק כמעט כל הדברים אינם עולים בקנה אחד עם מה שכתבת ואשר על כן אינו סידור תהלת ה' כלל.
- איני נכנס לשאלה מה צריך לתקן ולהגיה בסידור, שהרי הרבי לא קיבל רבים מן ההגהות. אלא למהות עניינו של סידור זה".

להלן חלק מהתשובה להנ"ל:

לא נכנסתי כלל לנושא הסידורים השונים ואין זה ענייני. איני רב ואף לא משפיע, איני פרשן או דקדקן וכו' ואשר על כן לא נכנסתי כלל לנושאים כגון אלו. נושא הטור היה (-כשמו) "מדוע סידור תהלת ה" ולענ"ד הסברתי זאת היטב. אין ענייני להתעסק עם מחלוקות ו/או טענות כאלה או אחרות (ולדעתי אף אינו נכון לעשות זאת ולהתעסק עם כהנ"ל). הארכתי בסעיפים הקודמים ואחזור על כך שוב: איני פוסק וכותב נגד אחרים כי אם את המעלה במשהו ספציפי ו/או הסברו בלבד וללא נקיטת צד פוליטי כזה או אחר וכפי אשר ציינת בתגובתך השתדלתי (א) לדייק בדברים (בלשון ובציטטות) (וב) הבאת כתיב יד ומקורות מדויקים לכל דבר; במילים אחרות: השתדלתי להיצמד להוראות הרבי בלבד.

פתיחת הארון בחודש 9

ישנו מנהג הרווח בציבור אשר בחודש 9 הבעל פותח את ארון הקודש בשעת הוצאת הס"ת, וצ"ע מנהג זה אצל חב"ד:

בשנת תשנ"ב הכינו קה"ת "קובץ מנהגי חב"ד בענייני הרו"ל" והכניסו קובץ זה להגהה לרבי. בין כל המנהגים היה כתוב גם מנהג זה כשבכותרת היה כתוב "מנהג חב"ד" הרבי מחק את המילים מנהג חב"ד, ובפועל מנהג זה לא נכנס כלל לחוברת.

מנהג זה מופיע ג' פעמים באגרות הקודש:

1. "ומהנכון שבאם לא יהי' בזה בליטות שישתדל בפתיחת הארון בימי הקריאה" (ח"ה עמ' שכ"ו). במכתב זה אמנם אין הגבלה כלל על זמן מסוים אך יש הדגשה שזה יעשה בלי בליטות.
2. "ומהנכון הי' שבלי בליטות ישתדל בפתיחת הארון בימי הקריאה בס"ת עד לאחר הלידה" (ח"ז עמ' קח) אף במכתב זה אין כלל 'תאריך התחלה' וישנה ההדגשה שזה יעשה בלי בליטות.
3. במענה על ההודעה אשר... נכנסה בחודש תשיעי להריגה... וישתדל (בלי בליטות בדבר) בפתיחת הארון בימי הקריאה בתורה עד לאחר הלידה" (ח"ו עמ' כז). במכתב זה אמנם מוזכר חודש מסוים, אך אין בינו לבין זמן ההוראה ולא כלום כי אם ההוראה שיעשה "בלי בליטות בדבר".

מסקנה: מצינו שהרבי הורה לפתוח את הארון בימי ההיריון ללא קשר לחודש מסוים ותוך הדגשה שדבר זה צ"ל בלי בליטות.

עיון: שבח הברית פ"א סי"ט ובהע' 35.

דיבור ולימוד בזמן קריאת התורה

אומרת הגמרא (סוטה לט, א) שמשעה שנפתח ספר התורה כדי לקרוא בו, אסור לקהל לדבר זה עם זה אפילו בדבר הלכה, מפני הכבוד שצריך כל אחד לבטא כלפי הקריאה בתורה. המקור לאיסור זה הינו מתיאור קריאת התורה המובאת בנביא (בספר נחמיה ח,ה): "ויפתח עזרא הספר לעיני כל העם.. וכפתחו עמדו כל העם" מסבירים המפרשים שהם הפסיקו את כל עסקיהם

"לסיום, אציין שהראו לי כמה וכמה דברים בסיודור שצינת אליו שאינם תואמים את הערות הרבי שהבאתי בטור. אין לי אלא לציין שהנני מקווה מאוד שיש להם על מה שיסמכו, דהיינו הוראות מפורשות מהרבי, ובאם ח"ו לא, הנני מיצר וכואב על כך (גם) כחב"דניק אשר כולנו "בני אב אחד אנחנו" (ר"ה יט, א. תענית יח, א) וכפירוש המצודת דוד עה"פ "הלוא אב אחד לכולנו" (מלאכי ב,י"ד ראה דברים פ"ד "בנים אתם לה' אלקכם"): "הלא נפשות... אצולות מאותו ממקור מחצבת הקודש, ויש אם כן לנו קרבה מפאת הנפש" (וראה תניא פרק מד).

ועמדו בשקט והקשיבו (רש"י, רלב"ג ועוד).

מהסיבות לאיסור דיבור ואף לימוד בעת קריאת התורה:

1. כי מבזה את שמו יתברך על ידי שמדבר בעת הקריאה (של"ה).
2. על ידי שאחד קורא וכולם שותקים ממילא כולם מקשיבים. אבל אם יש משהו נוסף שמדבר, אין הבעל קורא נשמע היטב (כפי הכלל: '2 קולות לא נשמעים') ולכן המדבר/ הלומד/ הקורא בקול עם הבעל קורא הרי הוא מזלזל בכבוד התורה ואף מבזה אותה [על פי ההלכה יש לעולה לקרוא בקול הנמוך אפילו מתפילת שמונה-עשרה (או באותו הטון – רמ"א) (אג"ק רש"ב ח"א ע' קפ)] (זהר שם כתב שעל זה כתוב: "ולא שמעו בקולי" – בקול הקריאה בתורה!).
3. על פי הקבלה בכל קריאת התורה יש מעין מתן תורה ולכן יש לעמוד בשתיקה וללא דיבור, אף לא בלימוד, כפי שעומדים לפני הר סיני (זהר).

פעם בשבת מסוימת [בערך בשנת תש"ה-ו] נכנס הרבי, עמד ליד שולחן הקריאה והכריז: הנני בא כעת מחותני [הרבי הר"י צ] והוא ביקש למסור: "אבי [הרבי הרש"ב] היה אצלי ושאל אותי: היתכן שאצלך בבית המדרש ידברו בעת קריאת התורה? (הליכות ומנהגי ש"ק (זליגסאן) פ"ז (עמוד פב בהוצאה החדשה)).

במכתב אחר כותב הרבי: "אודות השיחה בעת קריאת התורה, לפלא שצריך לשאול בכגון זה מעבר לים. ומובן שפלא עוד יותר גדול מה שיש מזלזלים בזה ומביאים ראיות משונות, לאחרי שידועים דברי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע .. ברור הדבר אשר השומע קריאת התורה כהלכתה, הנה מלבד זאת אשר מקיים מצות השם, הנה עצם ענין הכבוד שמכבד את התורה על ידי זה התורה מעוררת רחמים עליו ועל אנשי ביתו ברוחניות ובגשמיות .. ופתח הדברים שם יזהרו על נפשם שלא לדבר ולשוש בעת קריאת התורה" (אג"ק ח"י עמ' רח).

עיון: אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' קעז (מובא בסידור תורה אור ע' 490 וראה בהקדמה למכתב בסידור עם דא"ח בהוספות).

העלאת כהן ולוי לתורה

כותב רב נטוראי גאון: "כהן עם הארץ וישראל תלמיד חכם – קורא כהן ראשון" (אוצר הגאונים, חלק התשובות, מסכת גיטין סי' שו) וכן נפסק בשו"ע (או"ח סקל"ה). הסיבה לכך היא משום שצריך לכבדו שנאמר "וקדשתו" (ויקרא כא, ח). מכיוון שכן הכהן יכול לוותר על העלייה שלו אם רצונו בכך משום "שאין אומרים וקדשתו בעל כרחו...לפיכך הוא בידם למחול כבודם ורשאי לתנו לישראל אם רצה" (שו"ע רבינו סק"ח ס"ס) ולכן במידה ומוחל על כבודו ברצון אינו צריך לצאת מחוץ לחדר!¹¹

11) מפשטות לשון שו"ע רבינו (שהרי כל הסיבה שיוצאים מהחדר בעת ברכת כהנים – שלא יחשבו שיש בו מום (כמפורט בשו"ע רבינו סק"ח) משא"כ כאן מכיוון שיכול למחול או אף ליתן לאחר ואין חשש פסול). ברם ראה מ"ב ובקה"ח שחולקים

במידה ואין כהן ישנה מחלוקת (בגמ' ובראשונים) האם לוי קודם לישראל או שלא¹² וכותב אדה"ז בשו"ע שלו (ס"א ס"ג): טוב להקדים לוי לישראל... אבל אין חיוב בדבר" והרבי אמר שזה שייך גם לגבי קריאת התורה ושאר עניינים (המלך במסיבו ח"א עמ' רסה).

"קרה פעם, שבמניין של רבינו הזקן לא הי' כהן, וקראו ללוי לעלות לתורה במקום כהן וברכו הרבי באריכות ימים (לקוטי סיפורים (פערלוב תשס"ב) עמ' קטו וכן מובא בשו"ע רבינו שם בסוגריים) וכן הורה הרבי הרש"ב לרב יעקב לנדא לעלות לוי כשלא היה כהן.

עיון: מעגל חיי היום יום עמ' 5-143. סדר עליו לתורה – ביאורים במנהגי הרבי (נחמן ווילהעלם) עמ' ח"ב ס"ב. נתיבים בשדה השליחות ח"ב עמ' 72 הע' 31.

המקור למנהג הגבחה הספר תורה?

באופן הגבחה הספר תורה בקרה"ת, ישנם מנהגים שונים. ובהקדים מקור המנהג להגבחה הספר:

הגבחה הס"ת נרמזת לראשונה בחומש דברים (בפס' "אשר לא יקים את דברי התורה הזאת" דברים כז כו. ראה פ' הרמב"ן בזה) ונכתבה במפורש בספר נחמיה (ח, ה). הסדר להגבחה הספר בפרטות, נתבאר במסכת 'סופרים' (פי"ד ה"ז ה"ח) וז"ל: "מיד גולל הספר תורה עד שלושה דפין, ומגביהו ומראה פניו כתיבתו לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו ולאחוריו".

והנה מכיוון שסדר ההגבחה מופיע במסכת זו לפני סדר הקריאה בתורה, נוהגים הספרדים (בכל המנהגים המובאים לקמן ראה במעגל חיי היום יום ח"ג ע' 194 ואילך. וכן בס' מנהגי החסידים בעיר הקודש צפת ס"ד), עדות המזרח, התימנים וכן היה מנהג צפת ומנהגו של האר"י ז"ל – להגביה הספר לפני קריאת התורה. האשכנזים לעומת זאת נוהגים להגביה הספר ולגוללו רק לאחר הקריאה. וסמכו את דבריהם לגמרא במסכת מגילה (לב, א) המתארת את גלילת הספר רק אחרי הקריאה, וכן הוא מנהג חב"ד.

סדר ההגבחה למנהג חב"ד

בל"ג בעומר תש"ז ביאר הרבי בהרחבה את סדר ההגבחה: "בהגבחה ספר התורה, נוטלים את הספר (כשהוא מונח על שולחן הקריאה) ופותחים אותו, עומדים עם הרגלים צמודות, מורידים את הספר עד שליש מחוץ לשולחן הקריאה (בינתיים מכינים את הכיסא שישב עליו המגביה את הס"ת).

ע"כ וכפי שכותב בפירושו בעל המ"ב בספרו סהמ"צ הקצר שלו (מ"ע 1) שאומרים 'וקדשתו' בעל כרחו, אך כבר כתב אדה"ז (שם) והסביר שאין הדין כך: "אין אומרים וקדשתו בעל כרחו אלא בדברים התלויים בקדושת הכהנים שאינו רשאי לחלל קדושתו ולישא גרושה וכיוצא בה, לפי שקדושת הכהנים לא ניתנה להם ליהנות בה גופם .. שמצות לאו ליהנות ניתנו אלא גזירת מלך היא עליהם .. אבל כבוד הכהונה (הדגש שלי – המו"ל) ניתן להם להנאתם לעלות לתורה ראשון וליטול מנה יפה ראשון וכן להקדימם לכל דבר שבקדושה כבוד זה הנאת הגוף הוא לפיכך הוא בידם למחול כבודם ורשאי ליתנו לישראל אם רצה כי רצונו של אדם זהו כבודו"

12 יש שדייקים מהפסוקים שלוי אף קודם לכהן למעט העלייה לתורה (ראה מפרשי הש"ס ע"מ גיטין עה"פ "ויתנה אל הכהנים בני לוי") וכן שהתורה מחייבת לעלות את הלוי ממש כפי שאנו מצוים להעלות את כהן – הר"ע עמדין.

אחר כך פותחים את הספר, לוחצים ומרימים, עומדים מבלי להזיז את הרגלים ומסובבים את הספר ימינה, שמאלה ועוד הפעם ימינה, מניחים את הספר תורה על השולחן, סוגרים את הספר תורה והולכים אחורה ומתיישבים" (שיחות קודש רפ"ט – תש"י (הוצאת תשע"א) ע' 103). להעיר מהמסופר (מפי השמועה) שבשנת תשי"א הרבי הראה בעצמו איך צריך לעשות הגבהה, והסדר הוא כפי שנאמר בשיחה.

ויש לעיין: האם המגביה צריך להסתובב לימין שלו, ולכן אלו שבצד שמאל רואים קודם. או להראות לקהל שבימין דהיינו שצריך לסובב קודם לשמאלו של המגביה. שאלה זו הינה דיון הלכתי וחלוקים בזה הפוסקים ובכללם גם רבני חב"ד. להלן כמה מ"מ בדיון זה:

להראות קודם לציבור שבצד ימין:

1. כתב השו"ע (סקל"ד ס"ב): "מראה פני כתיבת ס"ת לעם העומדים לימינו ולשמאלו" משמע בפשטות שהסדר הוא שמסובב קודם לשמאל על מנת שיראה העם העומדים לימינו (ראה בזה גם בספר 'דיני איטר' פ"ח פ"ט). לשון זו מקורה במסכת סופרים. כך גם נדפס בהוצאה הראשונה של השיחה הנ"ל (קודם הנשיאות ע' 92).
2. מפירוש הצמח צדק על הש"ס¹³ משמע, שהכוונה של "כל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין" היא שהיחיד מבצע פניה מצד ימין שלו, דהיינו פניה לשמאל. מכיוון שכן יש לומר שגם בהגבהה יש להראות את הספר לצד ימין ע"י זה שמסתובב קודם לצד שמאל.
3. ב-770 המגביה מסתובב קודם לצד שמאל שלו. הרבי עומד לימין המגביה (שבה יקר ע' 131).
4. העיד הרב יהודה לייב ביסטריצקי ע"ה, שלפני תש"י כ"ק אד"ש מה"מ אמר שהמגביה צריך להסתובב לצד שמאל (חקרי מנהגים ח"ה ס"י).

להראות קודם לציבור שבצד בשמאל:

1. המרדכי והמהר"מ מרוטנבורג מבארים (הובאו בשו"ע סקל"ד. וצ"ע דעת הרמב"ן בזה, ראה בב"י ובב"ח שם) את הלשון במס' סופרים (וממילא יבואר גם הלשון בשולחן ערוך הנ"ל): שיש להחזיק את הספר כשהכתב לכיוון הקהל, ועל כן יש להסתובב לימין והקהל בימין רואה את הכתב. לפועל כותבים הפוסקים (נו"כ על השו"ע הנ"ל) המביאים את הראשונים הנ"ל שיש להחזיק את הספר ישר ולא הפוך (ובעוד שלגבי הסיבוב לא העירו כלום). מכיוון שלא כתבו עד"ז כלום אנו יודעים שהכיוון נשאר מימין האדם.
2. הגמ' אומרת (סוטה טו, ב): "כל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין" לכן לכאורה צריך לסובב לימין המגביה שהעומדים משמאל למגביה רואים תחילה (וראה פ' אדמה"ז בזה לקמן).

(13) (מס' יומא). צ"צ חידושים על הש"ס ס"ט ב. וראה שם שחולק על פסק אדמה"ז לגבי ברכת כהנים (המובא לקמן לגבי ברכת כהנים. ויש לעיין למעשה. וראה בקובץ יגדיל תורה נ"י. חוברת לה, וכמ"פ פסק הרב דווארקין כאדמה"ז שם. ובפרט שהלשון בצ"צ אינו בא בתור דרישה שיהיה דווקא לשמאל. ואכ"מ ועצ"ע).

3. כתב אדה"ז בשו"ע (הל' ברכת כהנים, סקכ"ח, כו): "כשמחזירין פניהם ... לא יחזירו אלא דרך ימין". ומבאר שהכוונה לימין הכהן ולא לימין העם. אשר על כן גם בהגבהה מדובר על ימין המגביה, ולא ימין העם. דבר זה מובא גם בב"ח, בב"י, ברמ"א ועוד רבים.
4. מגדולי הפוסקים כותבים שהפירוש בשו"ע הוא, שיש לפנות בעת ההגבהה לצד ימין של האדם ולהראות קודם לציבור שבשמאלו. ומהם: הבאר היטב, והפרי חדש. כתב המשנה ברורה: "כתבו האחרונים כשמראה הספר תורה לעם והוא עומד במזרח התיבה יקיף ממזרח לדרום, כמו שכתוב בסימן קכ"ח לעניין כהנים". בסימן קכ"ח כתוב בלשון זו ובתוספת ההסבר שעל הכהנים לפנות לימין שלהם, ולא לימין של העם.
5. בעדות הרב יל"ב מובא שיש לפנות רק לשמאל (רק חצי אחד של סיבוב ולא יותר). וצ"ע איך יסתדר עם כל הנ"ל (ראה הערה)¹⁴.

על פי כל הנ"ל יובן מדוע מנהג חב"ד שהובא בשיחה הנ"ל להסתובב לג' צדדים, כדי לצאת ידי כל הדעות.

נפילת אפיים

מנהג נפילת אפיים היה נהוג בעם ישראל מאז ומעולם (שו"ע רבינו ח"א סקל"א ס"א) ומוזכר אף בתקופת התנאים (בבא מציעא נט ע"ב), ברם בתקופה זו המנהג היה ליפול אפיים ארצה בפישוט ידיים ורגליים – דבר שהפסיק עקב האיסור לעשות זאת על גבי רצפת אבן (תענית כ"ב ע"ב, שו"ע רבינו שם). היום ה'נפילת אפיים' אינו אלא כיסוי הפנים בבגד [טלית, שרוול וכדומה אך לא על רצועת התפילין של ראש וזאת מכמה סיבות, וביניהם: א) כך הוא מנהג הרבי. ב) שהרי משום כבוד התפילין 'נופלים' בשחרית על היד השניה].

כותב אדמו"ר הזקן: המנהג הוא שנופלים אפיים אך ורק במקום שיש ספר תורה (בשו"ע שם ס"ג). [אמנם החיד"א בספרו 'ברכי יוסף' על השולחן ערוך פסק (סקל"א) שנופלים אפיים אף במקום שאין ספר תורה (לכאורה פסיקה זו הינה על פי הקבלה)].

מספר הרב אלתר אליהו הכהן פרידמן: סיפר הרב לייבעל גרונער ש"באחת הנסיעות של הרבי שליט"א מה"מ לקעמפ עצרו להתפלל מנחה בתחנת דלק בדרך. בעת אמירת ה'תחנון' ראיתי שהרבי נופל אפיים. כששאלתי את הרבי לטעם הדבר ענה לי הרבי שצריך ליפול אפיים גם במקום שאין בו ס"ת"¹⁵.

עיון: מעגל חיי היום יום עמ' 8-117. אוצר דינים ומנהגים (איזנשטיין) ערך נפילת אפיים.

14) אפשר לומר שנוהגים רק ב 770, כיון שכ"ק אד"ש מה"מ עומד מימין הקורא, ומראים רק לו את הספר. ולהעיר שהתפרסם לאחרונה מיומן של הרב חודקוב שעשה הגבה בחדרו של הרבי הרי"צ אחרי תש"ז והרבי הצביע לו דבר ראשון להראות למקום של הרבי הרי"צ.

15) מספרים זאת בשם הר' שוסטערמן, אך לא מצאתי דבר זה ביומן שבספרו.

יריקה בעלינו

נהוג לירוק ב'עלינו לשבח' בעת אמירת המילים 'שהם משתחווים להבל ולריק'. בעבר היו שהתנגדו למנהג זה מכמה טעמים, מהם:

1. כותב השל"ה (עמק הברכה עמ' קז ומובא בקיצור השל"ה עמ' קלג): 'וקצת מן ההמונים נוהגין [לירוק] בעלינו, ואינן יודעים למה הם [יורקים] ... ו[יורקים בעת אמירת] 'ואנחנו כורעים' [לפני מלך מלכי המלכים]".

2. מפחד שמא הגויים יתנקמו בנו עקב יריקה זו: "תפילת עלינו גרמה ליהודים צרות רבות, כי קנאו בה הנוצרים קנאה גדולה [לנוצרי], באמרם כי הפסוק כי הם משתחווים להבל וריק הכונה על [הנוצרי]. והמשומד ... העיד כי מילת 'וריק' בגימטריא [שמו של יהושוע הנוצרי], ומאז החלו רדיפות בשביל תפילת עלינו. ובפרט חרה אפם על היהודים אשר ירקו על הארץ בעת שאומרים כי הם [=הנוצרים] משתחווים להבל וריק, אשר לדעת ... כווננו לבזות בזה את אמונת הנוצרים. ומפני זה נגזר על היהודים שלא לומר עלינו לשבח, ואח"כ גזרו על הפסוק כי הם משתחווים" (אוצר ישראל, מקור חיים או"ח ח"ב צז,ב).

עקב טעמים אלו כתבו הפוסקים שיש לירוק לאחר המילים 'להבל ולריק' אך להיזהר באיזה מילה יורקים ולגבי חשש פורענות, אין לחשוש כלל, ונתנו כמה טעמים לזה:

1. יש לירוק ליד בית ע"ז וכן כשמזכירים אותה (מנהגי מהרי"ל מוסף ר"ה עמ' רצז).
2. ביזוי ע"ז והגדלת כבוד שמים (הט"ז על שו"ע יו"ד סקע"ט סק"ה).
3. מהזכרת הע"ז נוצר רוק ואין רוצים להינות מרוק זה ועל כן מוציאים אותו (היום יום ט' טבת).
4. להכניע הקליפות (סידור קול יעקב למקובל רי"ק ליפשיץ תלמיד הבעש"ט ואומרים שהבעש"ט ראה סידור זה וישר בעיניו וספריו מובאים רבות בספרי רבותינו נשיאינו).

למעשה: מנהג חב"ד לירוק בעלינו לשבח, וכן נהגו קהילות החסידים ומקצת מקהילות המתנגדים.

מנהג הרבי: להפנות פניו לצד הנגדי של ארון הקודש ולהסתיר פיו בידי הק', לירוק יריקה מועטה (שבפשוט נוצרה רק ממילים אלו) על גבי קרקע, אח"כ דורך על היריקה כמה פעמים [י"א שאף משפשף את הרוק¹⁶] עם הנעל .. מפני כבוד ביהכ"נ .. כדי שלא להשאיר ממנו זכר (מעשה מלך (הוצאה חדשה) עמ' 25).

עין: אהלי ליובאוויטש ח"א עמ' 55. מאמרו של הר' יעקב חביב בנושא.

מדוע תהלים "אהל יוסף יצחק"

כתב הרב ש"ז חאנין: "בשעתו שאלתי את פי כ"ק אדמו"ר מה"מ פעמיים (פעם אחת בשנת תנש"א ופעם נוספת בתשנ"ב) האם אפשר להדפיס את ספר התהלים "אהל יוסף יצחק" בסדר חדש, [אבל להשאיר את] אותו סוג אותיות וצורת העמודים (משום שההדפסה אינה ברורה והאותיות קטועות)...ועל זה ענה כ"ק: בשעה שהדפסתי את התהלים אהל יוסף יצחק דייקו ("האט מען מדייק געווען") לקחת תהלים בו אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר וממנו עשו צילום ("פאטא") מה-שאיין-כן בתהלים המצורף בזה לא אמר בו כ"ק מו"ח אדמו"ר".

מעניין לציין: מכיוון שכבר בשנים הראשונות הרבי לא הסכים להקליד או לשנות את הפונט וכן את האותיות, הן נותרו שבוורות ומקוטעות. לאחר שרבים התלנו על כך, הרב חודקוב הוציא מקופת המזכירות צ'ק של 21 דולר בשביל לקנות עפרונות, עטים, מחק, טיפקסים, מדבקות וכו' כדי שיוכלו לשבת ולתקן עמוד עמוד את הטעון תיקון¹⁷...

עיון: מקדש מלך ח"ב עמ' 444. תשורת חתונת זילבערשטרום עמ' 52-34.

תפילת הדרך

"כל הדרכים בחזקת סכנה" עד כדי כך שרבי ינאי כשהיה יוצא לדרך היה כותב צוואה (קהלת רבה פ"ג, ב. ירושלמי ברכות פ"ד ה"ד), מכיוון שכן מתפללים אנו את תפילת הדרך לפני היציאה לדרך (טור או"ח סרי"ט) ומכאן שמה "תפילת הדרך".

הגמרא אומרת (ברכות כט ע"א-ב): "וכשאתה יוצא לדרך - המלך בקונך וצא. מאי (-מהו פרוש המילים) "המלך בקונך וצא"? א"ר יעקב א"ר חסדא כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפילת הדרך. מאי (-ומה הנוסח של) תפילת הדרך? "יהי רצון מלפניך ה' אלקי שתוליכני לשלום...ברוך אתה ה' שומע תפילה".

את תפילת הדרך אומרים בלשון רבים אפילו אם האדם נוסע לבדו (שתוליכנו, שתצעידנו, ותגיענו וכו' (למעט המילה "ותתנני"), מהסיבות לכך כותב רש"י: "אל יתפלל... אלא בלשון רבים שמתוך כך תפלתו נשמעת" (רש"י שם ע"ב).

מהוראות הרבי לנסיעה: להניח ברכב ספר חת"ת וקופת צדקה, ללמוד כמה שורות בתניא ולהגיד איזה פרקי תהלים (אג' ח"ט עמ' רסח), לעשות מבצעים, לתת צדקה בתחילת הנסיעה ובהגיעו למקום שאליו רצה להגיע (שמעתי מהר' יקותיאל מנחם ראפ ע"ה).

עיון: מעגל חיי היום יום 132. הנחות יסוד (הרי"מ לאו) עמ' 84-83. שערי הלכה ומנהג ח"א עמ' רכד.

ק"ש, תפילה ותפילין בקברי צדיקים:

כותב אדה"ו בשו"ע (ח"א סע"א ס"ו): "אסור לקרות קריאת שמע תוך ד' אמות של מת או תוך ד' אמות של קבר משום "לועג לרש חרף עושהו" (משלי י"ז) ואם קרא לא יצא וצריך לחזור ולקרות.. ואפילו היה שוגג" מוסיף המ"ב (שם סקט"ו-י"ז): והוא הדין לומר... שאר דברי קדושה". אבל מכיוון שנהגו ישראל להתפלל ליד קבריהם של צדיקים (כרשב"י ורבי מאיר בעל הנס) משמע שיש הבדל מסוים המחלקם משאר הקברים כולם.

מספר תירוצים נאמרו בדבר (אלו המובאים כאן אינם אלא דוגמה): הרשב"א (שו"ת ח"ג סנ"א) כותב שאם יש מחיצה (אפילו של בד) אפשר להתפלל גם צמוד לקבר, מכיוון שהרבה מקברי הצדיקים בא"י הינם על גבי מערה (כקבריהם של יחזקאל הנביא ורשב"י) אפשר להתפלל שם (שהרי בעוד הקבר נמצא עמוק בתוך מערה באדמה, אנו מתפללים בבית אחר מעל אותו המקום (ראה ב"י שם)).

החיד"א כותב הסבר אחר (ש"ג מערכת אותיות א"א ערך ראב"ן): "כי כמה שנים הייתי תמה על מנהג ישראל שמתפללים אצל קברות צדיקים... (אבל מכיוון ש) צדיקים במיתתם קרויים חיים ולא כשאר בני האדם שחופשיים מן המצוות.. ובזה תנוח דעתנו מכל החקירות". במילים פשוטות: לא שייך לועג לרש למי שעדיין חי.

יש להבהיר: כל ההיתרים הנ"ל שייכים רק לגבי קברי צדיקים.

כשרות ואוכל

טבילת כלים

לאחר מלחמת בני ישראל במדין אומרת התורה (במדבר לא, כב): "אך את הזהב ואת הכסף ... במי נידה יתחטא .. וטהר" מכאן לומדים חז"ל את חיוב הטבילה של הכלים ובכללם גם הכלים החדשים. הכלים אינם חייבים בטבילה בגלל שיש עליהם משהו או משום שבלעו משהו, אלא משום שעוברים מרשותו של הגוי לרשותו של היהודי. הסיבה לטבילת הכלים כתובה בתלמוד (ירושלמי ע"ז פ"ה הט"ו): "לפי שיצאו מטומאת הגוי ונכנסו לקדושת ישראל". לדעת רוב הפוסקים הטבילה של הכלים היא חיוב דאורייתא. מכיוון שהכלי צריך להיות מוקף אך ורק במים צריך להוריד קודם לכן את כל המדבקות וכן את כל הדבקים הנותרים על הכלי. כמו בכל המצוות, גם לפני הטבילת הכלים יש לברך. נוסח הברכה הוא: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על טבילת כלים". בנוגע לטבילת כלים הנמכרים היום בחנויות ומיוצרים בחו"ל ישנם רבנים המורים שאין לברך כלל על טבילתם (טבילת כלים (רצה"כ) פ"ב ס"ג ופ"ג ס"ה ובהע').

לא כל הכלים המיוצרים בבתי חרושת של גויים צריכים טבילה, אלא שני תנאים עיקריים צריכים להתקיים כדי שהכלים יתחייבו בטבילה: האחד, שהכלים ייועדו לצרכי סעודה, כמו למשל סירים, מחבתות, צלחות וכן כלים שנועדו לצורך איחסון מאכלים. אבל כלים שאינם צרכי האכילה, כמו מברג, סכין יפני וכדומה, אינם צריכים טבילה. התנאי השני קשור לחומר שממנו הכלים עשויים, כי רק כלים העשויים מאחד ממיני המתכות או הזכוכית חייבים בטבילה. אבל כלים העשויים מעץ או אבן – אינם חייבים בטבילה. נביא פה מספר דוגמאות: כלי פלסטיק מטבילים ללא ברכה. כלים שנועדו לשימוש חד פעמי, אף שהם ממתכת כאלומיניום, אינם צריכים טבילה. כלי חרסינה – נוהגים לטובלם בלא ברכה.

עיון: טבילת כלים (רצה"כ) פרקים ב-ג.

יין "מבושל על ידי פסטור"

יין ששהה בבקבוק פתוח וראה אותו גוי נאסר (לשיטתנו) בשתייה ובהנאה (כדין "סתם יינם"). דין זה שייך גם היום כשאין עבודה זרה מצויה ומביאים על עניין זה את מאמר הוזהר (ח"ג מ,א) ש"זאת המצווה של יין צריכים לשמור אותה יותר מכל הלאוין" ועל לאו זה נאמר "קדש עצמך במותר לך" (שלה"ה) ורבותינו נשיאנו נוהרו בדין זה מאוד.

במידה שהיין מבושל אין שייך בו הדין של "יין נסך" ולכן הוא מותר בשתייה אף שגוי רואה אותו ונוגע בו בידיו. בשביל שהיין יחשב כמבושל הוא צריך לרתוח ושיחסר ממנו משהו¹⁸. ברמת הטמפרטורה של רתיחת היין חלוקים הרבנים: חלק טוענים שהטמפרטורה צ"ל מעל 80 מעלות ואז היין נחשב למבושל (הר"מ פיינשטיין, הנשמת אברהם ועוד), אך יש שחולקים על זה וסוברים שהטמפרטורה צריכה להיות כ – 94 מעלות צלזיוס (הרש"ז אויירבך, הרב לנדא ועוד).

לפני כ 150 שנה גילו שעל ידי חימום יין לטמפרטורה מסוימת החיידקים מתים והיין נשאר 'נקי' מחיידקים. פעולה זו נקראת 'פסטור'. בתהליך פסטור היין יש ג' סוגים והמצוי היום בארץ הוא: פסטור היין בחום של 84 מעלות למשך כ – 9 שניות. לכן לפי הדעות הסוברות שהחל מרמת חום של 80 מעלות היין נחשב כמבושל דינו של יין מפוסטר כדין יין מבושל, אך לפי הדעה השנייה יין זה אינו נחשב כיון מבושל.

עיון: אוצר דינים ומנהגים (איינשטיין) ערך יין נסך. חקרי מנהגים (הוצאה חדשה) ח"ד סק"ה.

שחיטת ליובאוויטש

שחיטת ליובאוויטש מתחלקת לכמה דברים, מהם: א. הסכין. ב. השוחט. ג. ההשגחה. ד. האחריות.

1. **הסכין:** רבותינו נשיאינו קבעו כללים בהשחזת הסכין ובהעמדתה כגון: "חד וחלק", "מלוטש" וכו'. רוב התקנות של רבותינו נשיאינו התקבלו היום בעולם (כחד וחלק) אך ישנם כאלו שלצערנו עדיין לא התקבלו.
2. **השוחט:** השוחט צריך להיות ירא שמים. רבותינו נשיאינו קבעו כמה פרמטרים המשמשים כהוכחה ליראת השמים של השוחט, כגון: השוחט חייב להיות עם פאות וזקן שאינו קצוץ, השוחט צריך ללמוד חסידות חב"ד וכן עליו לעסוק בעבודת התפילה וכלשונו של הרבי (אג"ק ח"ט): "וביותר עליו להוסיף בלימוד חסידות חב"ד.. וההקדמה לזה ודהכלי לקבלת הנ"ל ע"י עבודת התפילה כדבעי". ביחידות לרב הנדל (קנדה) ע"ה הרבי לא הסכים לו להכניס שוחטים מזרמים אחרים בחסידות מכיוון שחסידות צריך ללמוד בצורה עקבית ומסודרת ולא "ווארט" מפה ו"ווארט" משם, לפי זה יוצא שהשוחטים צריכים ללמוד חסידות חב"ד והרבה.
3. **חשוב לציין:** הרביים הקילו במספר מקומות בדיני שחיטה אבל הקפידו ביותר על השוחט, לפעמים הרבי הרש"ב היה מונע מתמימים מצוינים ללמוד דינים אלו ולשמש כשוחטים רק בגלל יראת שמים.
4. **ההשגחה:** הרבי הורה להקפיד ביותר בהליך ההשגחה ואף נתן הוראות שונות בזה ומהם: נוכחות של הרב או אדם מטעמו בכל זמן והליכי השחיטה וזאת חוץ מהמשגיחים הרגילים. משגיחים מעבר למינימום הנצרך.

(18) הנושא הנ"ל הינו מחלוקת בין הרבנים: האם צריך שירתה ויחסר או שמספיק אחד מהם.

5. **האחריות:** הרבי ראה את שחיטת ליובאוויטש כשחיטה שרבותינו נשיאינו הם אלו שאחראים עליה ולא פעם דיבר הרבי על מעלת שחיטה זו (ובפרט לפני כפרות) וכלשונן של אד"ש מה"מ: "ומה שמזכיר במכתבו .. הנה אין כאן בית שחיטה בהשגחת ליובאוויטש ובמילא לא מובן מה הפירוש שחיטה שלי" (אג"ק ח"ט, ב'תתקמו).
- בנכתב לעיל אין כל כוונה להמליץ על שחיטה זו או אחרת.

עיון: הלכות שחיטה משו"ע אדמו"ר הזקן עם באורי הלכות (-ווינער) בהוספות ב, ג, ד, ו. וראה מאמר ארוך ומנומק בנושא בתשורת דיקשטיין תש"פ – "זבחת כאשר צויתך".

תרנגול הודו וצאצאי השל"ה

כשגילו את יבשת אמריקה מצאו שם תרנגול השונה במעט מהתרנגול המצוי היום ונשאלה השאלה מה דינו של תרנגול זה. השאלה התחלקה ל-2 פרטים: 1 – האם יש עליו מסורת, 2 – האם יש לו סימני טהרה ואין לו סימני טומאה.

לגבי המסורה כתב בן אותו הדור – שו"ת מי באר (סי' י"ט): "בעוף אינדי"ק היה מסורה ברורה מאנשי אינדיע קבלה עד משה רבינו דידוע שהוא עוף טהור וכו', עד שעמד הריב"ש [יש אומרים שכוונתו על בעש"ט] והכריע שיש לסמוך על אנשי אינדיע וכו' כי יש שם יראים ושלמים" ["שהעופות הגדולי" [תרנגולי הודו] נאכלי... במסורות" – אג"ק אדמו"ר מהר"ש ס"ו] (בשו"ת ערוגות הבושם בסופו בקובץ תשובות סט"ו מביא טעם נוסף ע"ז)

אחת מההוכחות לקיומו של תרנגול זה הינו מהירושלמי (ברכות פ"ג ה"ה) האומר שיש להרחיק מצואת "תרנגול אדום" ארבע אמות. וכתבו הב"ח (או"ח סע"ט), המגן אברהם (שם סקי"ד) עטרת זקנים ופרי מגדים (שם) שהתרנגול האדום הוא "אינדי"ק שלנו" (תרנגול הודו) א"כ רואים שהתרנגול הודו היה קיים בארץ ישראל בזמן התנאים ששנו את הברייתא (כ"כ ערוך השולחן והמ"ב (סע"ט))

לגבי סימני טהרה: התרנגול נבדק וראו שיש בו את כל סימני הטהרה וכמו כן אין בו סימנים גופניים של עוף טמא כצבע יתרה ודורס. כמו כן כותב אדמו"ר מהר"ש (אג"ק שם): "והנה מעלתו צידד להתירם הגם שקולטי' מן האויר מצד שיש להם ג' סימנים בגופם, והנני להוסיף עוד שמאחר שאנו רואי' שאינם דורסי' א"כ אין לנו לאסור אותם" (וכ"כ דמשק אליעזר לר' אליעזר אשכנזי החברותא של הב"ח, פנ"א אפ"ד ופ"ד יא, עג).

לגבי מנהגינו בזה: כותב אדמו"ר מהר"ש (קובץ יגדיל תורה נ"י. חוב' ב ע' ז ונדפס באג"ק שלו שם): "ולכן...נ"ל שמותר לאוכלם, ויאכלו ענוים וישבעו...בלי שום פקפוק... והחומרות עליהם נצמח מהשוחטים ובעלי החכירה של שחיטת העופות... כי הוא פחות בדמי שחיטה וחכירה".

מקובל לומר שפעם השל"ה הקדוש ראה תרנגול הודו וטורף ומכיוון שכן ציווה השל"ה שצאצאיו לא יאכלו תרנגול זה [לעת עתה לא מצאתי לכך מקור מוסמך ואבקש מהקוראים להאיר עיני בזה]

עיון: קובץ ישורון תשס"ד עמ' תתקכח ואילך. אור ישראל גל' ס עמ' קי"ח.

זמן ההמתנה אחרי אכילת גבינה צהובה

זמן ההמתנה שבין חלב לבשר הינו שעה אחת, ברם יש סוג גבינה מסוימת שממתינים אחריה שש שעות. גבינות אלו צריכות או להיות ישנות, דהיינו ששהו שישה חודשים מהחליבה ועד האכילה, או להיות מתולעות וזאת בגלל ב' דברים:

1. טעם הגבינה הינו חזק ולכן הוא 'מושך' טעם זמן רב.
2. היא קשה ונתקעת בין השיניים.

במידה שיש רק אחד מ – ב' הטעמים הללו חלוקים הפוסקים האם גבינה זו נקראת גבינה ישנה או שלא. במילים אחרות: אם צריך להמתין שש שעות או שמספיקה שעה אחת.

גבינה צהובה של ארץ ישראל יש שכתבו שהינה נחשבת כגבינה קשה, אך היא לא שווה שישה חודשים וטעמה לא חזק כלל כגבינה ששהתה 6 חודשים. מכיוון שכן חלוקים הרבנים בדינה: לדעת רוב הרבנים צריך להמתין שעה אחת בלבד אך לדעת 'בד"ץ העדה החרדית ירושלים'¹⁹, 'הרב לנדא' והרב ל. ביסטריצקי ז"ל שיש להחמיר ולהמתין שש שעות בינה לאכילת בשרי.

עיון: נתיב החלב ח"ו עמ' 46 ועמ' 102 תשובה ט.

ערלה

אומרת התורה: "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרוי שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" (ויקרא יט, כג). בפסוק זה אומרת התורה שאין לאכול את פרי העץ ב-3 שנים הראשונות לנטיעתו.

ערלה אסורה גם בחו"ל, אלא שבמקום ספק אפשר להקל יותר בערלה בחוץ לארץ, ונפסק להלכה שאפילו בספק קרוב לודאי מקילים בחוץ לארץ, ורק ודאי ערלה אסורה. הסיבה לכך נעוצה בעובדה שעורלה בחו"ל הינה הלכה למשה מסיני (שו"ע יו"ד סרצ"ד ס"ט וראה ערלה פ"ג מ"ט ובירושלמי) לכן את פרי הפפאיה (לדוגמה) ההכשרים המהודרים מייבאים מחו"ל.

הפירוש של המילה ערלה – "ערל שפתים – אטום שפתים. וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום ... עשו לו אוטם וכיסוי איסור, שיבדיל בפני אכילתו, "שלוש שנים יהיה לכם ערלים" – אטום ומכוסה ומובדל מלאכלו" (רש"י שמות ו, יב).

מכיוון שדין זה נוהג רק בעצים ולא בירקות, נידונה השאלה לגבי פירות וירקות מסוימים, לדוגמה:

1. חציל (שיח הנותן פירות 3 שנים ברצפות אך לא מעבר. נידונה שאלתו לגבי ברכה (העץ או האדמה) ערלה (האם להמתין 3 שנים ולכן פירותיו אסורים באכילה) ועוד. בפועל: האר"י, החיד"א, הבית יוסף, הרדב"ז ועוד פסקו שהינו ירק.

2. פּטל (כל זני הפּטל המוכרים לנו הם צמחים בעלי מערכת שורשים רב-שנתית, אולם החלק שמעל האדמה, הענפים, מתקיימים כשנה וחצי בלבד) להלכה: חלוקים הרבנים בזה.
3. פפאיה (צמח הפפאיה הוא גזע חלול בלא ענפים. הפרי יוצא מן העץ עצמו ולא מן הענפים. הוא מניב פרי בתוך שנה מזריעתו, ומהשנה השלישית והלאה פירותיו פוחתים והולכים. קיימת מחלוקת בין הפוסקים: יש הסוברים כי הפפיה הינו שיח – ודינו כירק, שכן גזעו חלול כגזע שיח הירקות. גם בכך שפירותיו יוצאים מן הגזע ולא מהענפים דומה הוא לירק) להלכה: חלוקים בזה הרבנים.

כמה טעמים נאמרו במצוות ערלה, ומהם:

1. את הפירות הראשונים צריך להביא לה'. ברם מכיוון שהפירות ב-3 שנים הראשונות אינם משובחים, על כן נותנים את פירות השנה הרביעית (ראה לקמן – "נטע רבעי") ובראשונים אין משתמשים כלל (רמב"ן).
2. פירות אלו אינם בריאים (רמב"ן).
3. "נחש הקדמוני הטיל פגם על ידי אדם הראשון שלא היה יכול להמתין שעה אחת ואכל מן העץ בהיותו טוב ורע ולא המתין לו עד שלקח חלקו במקומו הדבר הנקרא ערלה, אילו המתין אדם הראשון לחתוך הערלה לא היה עץ הדעת טוב ורע אלא טוב לבד, אבל בשעה שאכל ממנו היה טוב ורע – והוא הגורם" (ר' יוסף ג'גטילה – מקובל ופוסק, חי בתקופת הראשונים. דוגמה ידועה מפסקיו – לא לקדש את הלבנה לפני 7 ימים למולד (ב"י סתכ"ו)).

מכיוון שיש סיטואציות רבות בהם נוטעים אילנות, מצווה זו הפכה להיות מסובכת והדיונים עליה רבים. להלן כמה מתוכם:

1. דין ערלה בהרכבה והברכה (הרכבה: לוקחים ענף וכדומה ומחברים אותו על גזע או ענף אחר. הסיבות להרכבה הינם רבות ומהם: השורשים של האחד טובים יותר, עץ שהזקין וכו'. הברכה: מכופפים ענף של עץ לאדמה כדי שיכה שורשים, לאחר זמן כשהוא גדל חותכים את מקום החיבור של הענף והעץ).
2. דין ערלה בהעברת עץ ושתיל עם שטח המחיה שלו (ללא זה וודאי הוא שהינו חייב בערלה 3 שנים) במשאית על הכביש, ולשותלו במקום אחר לגמרי.

עיון: מעגל חיי היום יום עמ' 216 ואילך. ספר התורה והארץ חלק ב.

נטע רבעי

לגבי שנתו הרביעית של העץ מאז שנזרע כותבת התורה: "ובשנה הרבעית יהיה כל פריו קודש הלולים לה" (ויקרא יט, כד) דהיינו שהפירות הצומחים על העצים בשנה הרביעית קדושים ומצווה לאוכלם בטרהרר בירושלים, בלשון חז"ל דבר זה נקרא "נטע רבעי". הפירוש של נטע רבעי הוא: נטע – נטיעה, רבעי – שנה רביעית.

מהטעמים למצווה זו:

1. "כדי לכבד השם מראשית כל תבואתנו, ולא נאכל מהם עד שנביא [מכל הפירות] שנה אחת הלולים לה'. והנה אין הפרי בתוך שלש ראוי להקריבו, לפי שהוא מועט, גם שאין נותן בפריו טעם או ריח טוב. גם כי רוב האילנות לא יוציאו פירות כלל עד שנה רביעית לנטיעתן. ולכך נמתין לכולן. עוד, שהפרי בתחילת נטיעתו עד השנה הרביעית, רב הלחות, דבק מאוד, מזיק לגוף ואיננו טוב לאכילה, כדג שאין לו קשקשת והמאכלים הנאסרים בתורה שהם רעים גם לגוף. והמצווה הזאת דומה לביכורים (רמב"ן).
2. "רצה הא-ל להיות האדם מתעורר להלל (כמ"ש "קודש הלולים") השם ברוך הוא בתחילת מבחר פירות אילנותיו, כדי שינוח עליו נועם השם וברכתו, ויתברכו פירותיו. כי הא-ל הטוב חפץ בטוב בריותיו. ולכן ציוונו להעלותן ולאכול אותן במקום שבחר מימי קדם לעבודתו ברוך הוא, כי שם ציווה ה' את הברכה. ומבחר פירות האילן הם היוצאים בשנה הרביעית" ובמילים אחרות המנחת חינוך אומר כי טעם המצווה הוא שהקב"ה חפץ כי תבוא עלינו ברכה ועל כן מצוונו להעלות את הפירות המובחרים לירושלים, על מנת ש"יניח עליו נועם השם" (ספר החינוך מצווה רמז).
3. "יש תועלת לאדם בהיותו מצווה לאכול במקום שהוא (בירושלים) קצת פירותיו, (כגון זה מעשר שני ומעשר בהמה) כי מתוך כך יקבע מושבו או מושב קצת מבניו באותו המקום ללמוד תורה שם, כי שם מורי התורה ועיקר החכמה (ספר החינוך שם).

את פירות נטע רבעי מעלים לירושלים (הקדושה, לא המורחבת) ואוכלים אותם שם (או שפודים אותם בכסף ובכסף זה קונים בירושלים אוכל ואוכלם שם). היום פודים את שווי הפירות בכסף ואת הפרוטה או המאכל שהתקדשו בפדיון – מאבדים, כדי שלא יכשלו וייהנו בהם (רמב"ם מאכלות אסורות י, טז-יז).

עיון: מעגל חיי היום יום עמ' 216 ואילך.

תרומה גדולה

מצוות עשה (ספר החינוך רמב"ן, סמ"ג ורמב"ם) להפריש תרומה גדולה לכהן, שנאמר: "ראשית דגן תירושך ויצהרך... תתן לו" – לכהן. תרומה גדולה הינה אחת מ-24 מתנות כהונה שננתנו לכהנים בגלל "שבא קורח וערער כנגד אהרן על הכהונה" (רש"י במדבר יח, ח). לתרומה גדולה אין שיעור ברם חכמים קבעו שיש לתת אחד מהשיעורים הללו: אחד משישים (מדה רעה), אחד מחמישים (מידה בינונית) או אחד מארבעים (מידה יפה) (משנה תרומות פ"ד ג). מהמידות שקבעו חכמים אף נגזר השם: "תרומה – תרי ממאה" (- שתיים ממאה, במילים אחרות – אחד מחמישים שהוא מידה בינונית (פירוש המשנה לרמב"ם שם)).

את התרומה נותנים "אחר שקוצר זרע הארץ... ותגמר מלאכתו מפריש ממנו .. וזה הוא הנקרא תרומה גדולה, ונותנה לכהן" (הל' מתנות עניים פ"ו ב). התרומה נאכלת לכהנים נשותיהם וילדיהם, בהמתם וכו'. ברם יש לאכול את הדבר שדרכו לאכול, לשתות את דבר שדרכו לשתות,

וכן לסוך בדבר שדרכו לסוך (רמב"ם תרומות פ"ו ה"א, פרק יא, א).

ישנו דין שלכתחילה אין תורמים "לא מן המוקף", כלומר: יש להפריש תרומה על היכול הנמצא בקירוב מקום, מאידך אם היתה לו תבואה במקום אחד – לא יפריש עליה תרומה כשהוא במקום אחר (רמב"ם שם ג, יז).

מהו המחויב בתרומה גדולה מן התורה נחלקו הפוסקים:

1. כל צמח מגידולי השדה, שהוא אוכל הנשמר על ידי בעליו, כלומר, בעל השדה אינו מפקיר אותו, ו'גידולו מן הארץ' – חובה להפריש ממנו תרומה (רמב"ם תרומות ב, א; ספר החינוך שצה ועוד).
2. אין חייבים מן התורה בתרומה אלא תבואה, ענבים וזיתים (דגן, תירוש ויצהר) (רש"י ברכות לו, א. ראב"ד מעשר א, ט. תוספות שבת סח, א. הר"ש פאה א, ד. רמב"ן בבא מציעא פח ועוד).

"תרומה גדולה, בזמן הזה (שהיא) עומדת לשריפה מפני הטומאה (שהרי כולנו, כולל הכהנים, טמאי מתים), [ולכן] שיעורה כל שהוא" (שו"ע יו"ד של"א יט).

עיון: מעגל חיי היום יום בערכו. התורה והארץ חלק ב.

מעשר ראשון ומעשר מן המעשר

התורה מצווה אותנו לתת מעשר מתבואת הארץ לבני שבט לוי (במדבר יח כד) וזאת בגלל "עבודתם אשר הם עובדים את עבודת אוהל מועד" (שם כא). מעשר זה נקרא "מעשר ראשון" (מצוות עשה שצו). מעשר זה ניתן פעם אחת בשנה בלבד (ירושלמי שביעית פ"ב ה"ה).

לאחר שהלוי קיבל את המעשר, מצווה אותו התורה לתת ממנו מעשר לכהן כמו שכתוב "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר" (ויקרא יח כו). למשל אדם שיש לו 1,000 קילו תפוחי עץ. נותן ללוי 100 קילו תפוחי עץ. לאחר מכן ניגש הלוי לכהן ומביא לו 10 קילו תפוחי עץ מתוך ה – 100 שקיבל. תרומה זו מכונה אף בשם "תרומה קטנה" או "תרומת מעשר".

עיון: אוצר דינים ומנהגים (איזנשטיין) עמ' 245.

מדוע שופכים מים מהכוס לפני השתיה

ישנם 2 טעמים לשפיכת המים לפני השתיה מהם:

1. אומרת הגמרא: א"ל רב לחייה בנו וכן א"ל רב הונא לרבה בנו .. כשאתה שותה מים שפוך מהן (מהצד בו אתה שותה ותעביר הרוק בשפיקה) ואח"כ תן לתלמידך, כפי ששינינו: "לא ישתה אדם מים ויתן לתלמידו אלא אם כן שפך מהן". ומעשה באחד ששתה מים ולא שפך מהן ונתן לתלמידו, ואותו תלמיד איסטניס היה ולא רצה לשתות ומת בצמא. באותה שעה אמרו לא ישתה אדם מים ויתן לתלמידו אא"כ שפך מהן. אמר רב אשי:

לכך אותו תלמיד ששופך לפני, רבו אין בכך משום הפקירות (תרגום חופשי. תמיד כזו, ובמפרשים השונים שם).

כן מובא גם במסכת דרך ארץ רבה (פ"ט וי"ג פ"ז): "לא ישתה מן הכוס ויתננה לחבירו, מפני סכנת נפשות" וכן היה סיפור עם רבי עקיבא שסירב לשתות מכוס. כך נפסק גם להלכה בשולחן ערוך (או"ח קע, כב): "לא ישתה מהכוס ויתן לחבירו מפני סכנת נפשות"²⁰ ... אחר ששתית ונשאר יין בכוס לשתית חבירך קנח מקום נשיקת הפה משום מיאוס .. שפוך מהם דרך שם".

ברם במידה והאדם לא שפך ואתה אינך איסטניסט בזה אלא סתם הנך שופך, יש לדעת שזו אינה הדרך.

2. "אמר אביי בהתחלה אמרתי שזה שהאדם שופך מים מכוסו זה בגלל שיש במים כל מיני קיסמים וכדומה על פני המים, עד שאמרו לי שזה בגלל שלפעמים שותה מהם שד וזה התקנה שלהם" (חולין קה בתרגום חופשי).

ומספרת על זה הגמרא (שם): היה בן שדים שהיה משמש את רב פפא. פעם אחת הלך השד להביא לו מים מהנהר והתעכב. כשחזר אמר לו שהוא (שתה ו)המתין עד מתי שעברו כל המים הרעים. תוך כדי שענה לו הוא שם לב שרב פפא שופך מעט מים מקצה הכד, ואמר לרב פפא – אילו הייתי יודע שאתה רגיל לעשות זאת לא הייתי מתעכב.

שואל על זה התוספות: מדוע לא שפך השד מהמים בעצמו? ומתוך 2 תירוצים:

א. שלא יקפידו עליו שגילה את הסוד.

ב. זה מועיל רק אם האדם ששותה מהכוס הוא השופך.

לפועל כותב אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך (הל' שמירת גוף ונפש ובל תשחית ס"ד): "צריך לשפוך מעט מן מים קודם שישתה לפי שיש מים הרעים ששתו מהם השדים בנהר וזו רפואתם" וכן נהג הרבי בעת ששתה מים או סודה (מעשה מלך עמ' 53). הרבי הריי"צ היה שופך גם ממים אחרונים לפני השימוש בהם (המלך במסיבו שם).

עיון: המלך במסיבו ח"א עמ' רסט.

מים אחרונים

נפסק בשולחן ערוך (או"ח קפ"א, א): "מים אחרונים חובה" וכתבו על זה כמה פוסקים ש"המקל בהן מקילין לו ימיו ושנותיו" (ספר חרדים ומהפוסקים כן: ברכי יוסף, כף החיים וערוה"ש). הב"ח

(20) מעניין לציין את דברי הט"ז על סעיף זה: "משמע דמפרש הך סכנת נפשות דאפשר דחבירו מאיס ליה לשתות ממה ששייר זה ואפשר דנתערב רוקו שם. אבל אני ראיתי בס' צוואת ר"א הגדול שמוהיר מאוד מלשתות מכוס ששייר חבירו כי שמא יש לו איזה חולי בתוך גופו ויצא רוח מפיו לאותו שיור ונראה דעל זה אמר גם כן סכנת נפשות. ולפ"ז גם אם הוא מונח אין לשתות ממנו אלא דזה א"צ לכתוב דמעצמו לא יעשה כן אלא דמוהיר שלא יתן לו דשמא מפני הבושה יקבלנו. ובאמת ראיתי במדינות אחרות נזהרים מאוד שלא לשתות משיור חבירו".

ברם למעט הט"ז (שרבים מביאים זאת משמו) רבים סוברים שזהו מחמת הבושה (ראה נו"כ שם ודו"ק בלשונות האחרונים: מ"ב, בא"ה, עוה"ש ועוד).

(שם) אף פוסק שבמידה וחכמים יפטרו את האדם מנטילת ידיים (מים ראשונים, כגון במלחמה (ראה רמב"ם הל' ברכות ו,ג)), יחייבו אותו במים אחרונים.

אמרו חז"ל: "והתקדשתם – מים ראשונים, והייתם קדושים – מים אחרונים" (ברכות נג,ב, טור שם. ראה שם ההמשך אודות שמן והיום אין שמן אלא מים, ראה באריכות סמ"ג עשין כו ולהלן טעם 1).

מהטעמים למים אחרונים

1. מים אחרונים נועדו לנקות את הידיים והשפתיים לקראת הברכה (ראה סיפור לקמן. ולכן עושים זאת רק עם מים רגילים ולא חמים שהיד סולדת בהם, חולין קה, א-ב. שו"ע רבנו סקפ"א, ג-ג. מ"ב ס' קפ"א).

2. ישנו מלח הנקרא מלח סדומית. מלח זה יכול לסמא את עיני האדם ולכן מיד לאחר הסעודה, בה יש מלח (ישנה חובה הלכתית שיהיה מאכל עם מלח בסוף כל סעודה (שו"ע רבנו סקע"ט, ת), צריך לנקות את הידיים (שו"ע רבנו שם, א. וראה מחלוקת רמב"ם הל' ברכות ו, ב ותוס' חולין שם האם טעם זה נוהג גם היום והריטב"א, המאירי, ועוד רבים מהראשונים והאחרונים פסקו שטעם זה נוהג אף היום וראה שו"ע רבנו שם, ט).

מעניין לציין שטעם זה מפורש גם על פי הקבלה: "מלח סדומית מסמא את העין, פירוש שמכסה אור עינים שלמעלה שלא יאירו בפתח העליון ונדבקים בראשי הקצוות כי משם יניקתם" (שולחן הטהור עמ' רל).

3. על פי הקבלה השולחן דומה למזבח, לכן כמו שבבית המקדש היו נותנים חלק לס"א (אברים ופרדים) כך לאחר האוכל ממתינה הס"א ליד השולחן לקבל את חלקה. לכן עושים מים אחרונים ואומרים "זה חלק אדם רשע מאלקים ונחלת אמרו וגו' (ראה בכף החיים אות א, יסוד ושורש העבודה ש"ז פ"ז, זהר ח"ב דקנ"ד ונתבאר בשל"ה שער האותיות אות ק וביאור נוסף בספר הקנה שזהו וזהמת הנחש מחוה ואכ"מ). את הסיבה לכך שנתנו לס"א חלק באוכל מסביר ה'ראשית חכמה' (שער הקדושה טו, מט): אין ראוי שתהנה הקליפה שם מהמזון עצמו שהוא קדוש, וכדי שלא יקטרג עלינו, כנגד זה נתנו לו חלקו במים אחרונים.

מספרת הגמ' (יומא פג, א וברש"י) שרבי מאיר ור' יהודה ור' יוסי הלכו בדרך והגיעו להתארח שבת בביתו של מישוהו. שאלו הם לשמו ואמר להם ששמו 'כידור', אמר רבי מאיר שזהו אדם רשע כי כתוב (דברים לב, כ) "כי דור תהפוכות המה". ר' יהודה ור' יוסי הביאו לו לשמור להם את הכסף במהלך השבת ורבי מאיר לא הביא לו. הלך רבי מאיר והטמין את כספו ליד קבר אביו של כידור. בלילה בא אביו של כידור לבנו ואמר לו שיש כסף ליד ראשו ושיבוא לקחת אותו. למחרת שאל את חכמי ישראל האם להאמין לחלום ואמרו לו חלומות שאו ידברון. הלך רבי מאיר ושמר על כספו כל היום עד למוצאי שבת. ביום ראשון פנו רבי יהודה ורבי יוסי לכידור ובקשו את כספם, אמר להם כידור שהם לא הביאו לו כלום. הלכו הם לחנות של כידור וראו שיש על השפם שלו עדשים, הלכו לביתו ואמרו לאשתו בעלך אמר שתתני לנו כספינו וזה לך סימן שאכלתם היום עדשים, האמינה להם האישה ונתנה להם את כספם. כשהגיע כידור

לביתו ונודע לו הדבר הרג את אשתו מרוב כעס. יש מוסיפים: שאז הגיע בנו (או שני בניו) ומחה בידו והרג גם אותו(ם). רק אז קלט כידור מה הוא עשה ומרוב עצבונו קפץ מהגג. על זה אמרו חכמים שמים אחרונים הרגו את הנפש ויש אומרים שלושה נפשות (ראה ירושלמי ברכות נח, ב, ובמחלוקת בעל החרדים ומהר"ש סיריליאו במחלוקת מי היו השלוש שהרג. ראה סיפור זה בנוסח אחר בבמד"ר כ, כא).

לפועל: כותב הרבי ב'היום יום' (ד כסלו): "למים אחרונים נוטלים קצה האצבעות, ואחר כך מעבירים אותם, כשהם לחים עדיין, על השפתיים" ולא שופכים אותם על האדמה כי בהיותם על האדמה שורה עליהם רוח רעה וזה מזיק, אך אם יש דבר המפסיק כגון עצים, רצפה וכדומה, ניתן לעשות שם מים אחרונים (שו"ע רבנו שם, ראה מג"א שם סק"ב).

שבת

בגדי שבת

יש ללבוש בכל שבת בגדים המיוחדים לשבת. דבר זה לומדים רבים מהראשונים מן התורה [או עכ"פ סומכים דבריהם לפסוקים ו"חמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה"]²¹.

מכיוון שעל האדם להחליף בגדיו [כולם או עכ"פ חלקם]²², על האדם לעשות זאת מה שיותר קרוב לשבת ומיד לאחר הרחיצה לשבת והטבילה במקווה טהרה (רמ"א או"ח סרס"ב ס"ג). מכיוון שלא תמיד נח לרחוץ לכבוד שבת צמוד לשבת, יש להחליף לפחות את הבגדים התחתונים בכדי שלא ילבש שוב בגדים שאינם נקיים, ואת הבגדים העליונים ילבש קרוב לשבת (קצות השולחן סע"ג סקכ"ד ולהעיר ממ"ב סר"ס סק"ג שלפ"ז יש לרחוץ עכ"פ רחיצה מועטת לפני שבת).

כמה טעמים נאמרו ללבישת בגדים מיוחדים לשבת:

1. בגלל קדושת השבת עלינו להחליף לבגדים המיוחדים לשבת (תנא דבי אליהו פכ"ז מהפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" ושו"ע רבינו שם מ"לקדוש ה' מכווד" וראה רמב"ן שמציין שם בשו"ע ג).
2. משום כבוד ועונג השבת על האדם ללבוש בגדים מיוחדים, נקיים ויפים (שבת, קיג,א. מדרש תנחומא בראשית פ' ב ושו"ע רבינו שם מהפסוק (ישעיה נח) "וקראת לשבת עונג ... וכבדתו" ראה גם פינת ההלכה – מאמרי הלכה מוסברים עמ' קי שכבוד זה הינו כבוד האדם עי"ש).

21) ראה שו"ע רבינו סרמ"ב ס"א את ב' הדיעות (ונ"ל שלמרות ששם ובסרפ"ח ס"ז נוטה רבינו לומר שזהו מן התורה מכיוון שבסתקט"ט פסק שזהו מדרבנן והרבי הפנה לשם בהגש"פ לגבי חיוב פת ביו"ט נ"ל שזהו מדרבנן ועצ"ע) וראה דעת היראים סת"ב שזהו הלכה למשה מסיני.

22) ראה: מג"א (סרס"ב סק"ב) בשם האר"י ופסק להחליף הכל (רב הונא במד"ר לקמן), רמ"א (שא, טז) שיש להחליף לפחות בגד אחד (רבי חייא בשם רבי יוחנן במד"ר לקמן), מרדכי (שבת ספ"ח) שיש להחליף לפחות מלבוש עליון מעל בגדי החול. ראה שו"ע רבינו סרמ"ב שטוב שיהיה טלית מיוחדת לשבת וכן שיש אנשי מעשה המחליפים כל בגדיהם. לגבי נעלי שבת: בכף החיים (סרס"ב סק"ה) ובמאמרי אדה"ז הקצרים (עמ' נט) מובא שיש להחליף, אך ראה בקצות השולחן ח"ד עמ' סא מש"כ הרוגצובר שאין בכך כל עניין ובכך סבר כקרבן העדה ולא כפני משה בירושלמי שבת פ"ו ה"ב (וכן פסק הבן איש חי בשו"ת רב פעלים ח"ד או"ח ס"ג שנעליים אינם בגדר בגד כלל וראה בשו"ת הרב"ז ח"א ס"ב המקשה על המקור לטעמו הנ"ל ומביא ראיה מכתובות סד, ב ואכ"מ) וכן הרבי לא החליף נעליים לכבוד שבת. להעיר אודות מה שסיפר ר' אייזיק מהומיל אודות הנהגת אדה"ז במאסר הראשון: "הייתה לו מתפתח ובכל ערב שבת היה קורע פס קטן ממנה לקשור את הפומקאות (הגרביים) בדבר חדש והיה יוצא בזה ידי בגדי שבת מיוחדים" (ספר התולדות אדה"ז ח"ג עמ' 810).

3. חלק מהברכה שהשבת משפיעה בעולם נמשך על ידי בגדי השבת (בראשית רבה פי"א, ב ובקרבן העדה, מהפסוק (בראשית ב): "ויברך אלקים את יום השביעי").
4. בגדי השבת גורמים לאדם לזכור שהיום שבת ולכן לא יבוא לחללה אף בטעות (רמ"א או"ח ס"א, טז. שו"ע רבינו סי"ד).
5. "כל מי שרוצה להיכנס לפני המלך, קודם שייכנס צריך להתקין עצמו להראות לפני המלך בלבוש נאה, כי "אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק" כך גם בערב שבת יש להכין עצמנו בבגדים נאים ומסודרים לקבל פני שבת המלכה" (האר"י בשם רו"ל, הובא בסידור ר"י עמדין מוסך שבת תחילת חדר א).

נתינת צדקה בערב שבת

ככמה מכתבים כותב הרבי אשר ישנו מנהג ישראל שהאשה תיתן צדקה קודם הדלקת הנר בערב שבת (למשל אג"ק חי"ח עמ' תנט). האדמו"ר האמצעי מציין זאת בתוספת העובדה אשר הוא עצמו נותן לפני הדלקת הנר (אג"ק שלו עמ' קסא) וכן פסק להלכה ה'קיצור שולחן ערוך' (סע"ה, ב) ורבים מפוסקי זמננו (למשל שש"כ סמ"ג, כח, ראה חקרי מנהגים ח"ב סנ"ד).

הקשר הראשון בין מצוות הצדקה לנרות שבת קיים בילקוט שמעוני אשר כותב שלעתיד לבוא האומות ילכו לאורם של בני ישראל. בני ישראל זוכים לאור זה על ידי הדלקת נר שבת, אך הגאולה עצמה באה בזכות הצדקה (ילקוט שמעוני פרשת בהעלותך).

את הטעם לנתינת צדקה לפני הדלקת הנר מביא הרבי: מכיוון שבעת הדלקת הנרות יש עת רצון למעלה, צריך להרבות בברכה ה' יתברך לאדם. מכיוון שמצוות הצדקה קשורה להמשכת ברכות לעולם הזה, נותנים צדקה לפני הדלקת הנרות (אג"ק חי"ד עמ' תקכט).

בעל ה'בן איש חי' (הלכות, שנה ב, פרשת נח) מביא טעם נוסף: בכל ערב שבת מלווים מלאכי השרת את האדם לביתו, כשהמלאכים באים והם רואים את הנר הם מברכים אותו "וסר עוניך וחסאתך תכופר" על כן טוב שהאשה תיתן צדקה לפני הדלקת הנר בשביל שהצדקה תעזור שאכן תהיה סליחה וכפרה.

מנהג חב"ד לתת בעת זו צדקה לקופת רבי מאיר בעל הנס להחזקת הישוב בארץ הקודש (קצות השולחן סע"ד, בבדה"ש ס"ק יט), כלשון כ"ק אדמו"ר האמצעי (שם): "מה מאוד רצוני וחפצי לחזק צדקת ארץ הקודש – רבי מאיר בעל הנס ... קודם הדלקת נר שבת".

כמה נרות שבת מדליקים

נהוג אשר כל בת ישראל מדליקה נר אחד (ראה תשו"ב בשו"ע עמ' 59) [בעבורה (שיחות קודש תשל"ה עמ' 224, לקו"ש חי"א 289)] ומתחילה להדליק עוד לפני שנעשית בת שלוש שנים [גילה של רבקה אמנו בעת שהדליקה נרות שבת (לקו"ש חט"ו, חי שרה ג)] [גיל ההדלקה הראשוני הינו ביום טוב שלאחר שהילדה מתחילה לדבר וזאת על מנת שתברך בעצמה 2 ברכות [להדליק נר ושהיינו] – ראה קיצור דיני ומנהגי נש"ק עמ' מד-מה]. לאחר החתונה ישנם חילוקי מנהגים: יש נוהגים

להדליק 7 נרות ויש נוהגים להדליק 10 (שו"ע או"ח סרס"ג, א), אך על פי הלכה יוצאים ידי חובת המצווה בהדלקת נר אחד בלבד (שו"ע אדה"ז ח"ב, סרס"ג בקו"א סק"ה). לפועל נהגו רוב נשות ישראל להדליק 2 נרות (ראה אסיף מנהגים והנהגות (והבה) עמ' 523). כמה טעמים ניתנו בדבר:

1. נר אחד כנגד האשה והשני כנגד בעלה (לקו"ש חי"א 289).
2. נר אחד כנגד שמור והשני כנגד זכור (שו"ע אדה"ז שם סעיף א).
3. כל מה שעושים בשבת צריך להיות כפול, לכן מדליקים 2 נרות בשבת (מטה משה סתי"ד).
4. נר אחד כנגד הנשמה והשני כנגד הנשמה היתרה שבאה לאדם בשבת (קיצור דיני ומנהגי נש"ק (דובאו) עמ' ח' הע' 7).
5. נר אחד כנגד תוספת שמקבל האדם לנשמתו בליל שבת והשני כנגד התוספת שמקבל לנשמתו ביום (כף החיים סרס"ג ס"ד).
6. נר אחד כנגד האות ה' הראשונה בשם ה' והשני כנגד האות ה' השניה בשם ה' (שם סרס"ב, ז).

לאחר כל לידה נהוג אשר מדליקים עוד נר בשביל הילד החדש. מובא אשר הנר גורם שמזלו של הילד יאיר (אסיף מנהגים והנהגות (והבה) עמוד 93. ראה בפתחי תשובה, סימן רסג, ב. ליקוטי שיחות חלק יא, 289).

הדלקת נר שבת בשמן זית

אומרת הגמרא (שבת, כג, א וברש"י) שישנה עדיפות להדליק בשמן זית מכיוון שאורו צלול וזך יותר משאר השמנים והנרות, ומפרט התוספות שהשמן זית דולק יותר טוב מכיוון שהוא נספג הכי טוב בפתילה. להלכה נפסק שישנה עדיפות לשמן זית על פני שאר שמנים (שו"ע או"ח סרס"ד, ו). ישנם אף סגולות להדלקה בשמן זית: "לזכות לבנים מאירים בתורה שנוחים בהלכה כשמן זית" (החיד"א) וכן אריכות ימים (ספר חסידים).

ברם שיטת חב"ד בנושא זה צריכה בירור: האדמו"ר הזקן (שם ס"יב) פוסק כרבי יוסף קארו בשולחן ערוך שעדיף להדליק נר שבת בשמן זית, וקורא לזה מצווה מן המובחר וכן מציין גם הרבי (לקו"ש חל"ה עמ' 320 בהע'), ברם מנגד כותב הרבי לאדם ששאל עם איזה נרות עדיף להדליק: "בבית כ"ק מו"ח אדמו"ר לא ראיתי אף פעם אחת שידליקו בשמן (זית וכיוצא בזה) בנרות שבת קודש ויום טוב, כי אם בנרות חלב", הרבי גם מציין שלא שמע אף פעם מדוע נהגו כך (לקו"ש חכ"א עמ' 382). מכיוון שכך נהגו בבית הרבי הרי"צ והרבי המהר"ש (ימי מלך ח"א עמ' 1254 הע' 31, ואולי כך נהגו אף שאר הרביים) כך נוהגים אף אנחנו.

אם כן בחב"ד מדליקים בנרות חלב, פרפין וכדומה. בטעם מנהג זה, אשר מקורו בחוץ לארץ (קצות השולחן סע"ד), מצינו שלושה הסברים:

1. דעת החפץ חיים: לנרות של זמנינו ישנה מעלה על השמן וכן חיסרון מהשמן. מעלה של השעווה על השמן: דולק יותר טוב ויותר יפה וכן האדם לא יבוא להטות את הנר

על מנת ליהנות מאורו. חיסרון של השעווה מן השמן – השמן יותר מהודר ואורו יותר צלול (ראה מ"ב סרס"ד ס"ק כג).

2. דעת הרמ"א: העיקר זה היופי של הנר, על כן אפשרי להדליק אף בשעווה שהיום אורה יפה בדיוק כמו השמן (או"ח סתרע"ג ס"א).

3. דעת כמה מהפוסקים האחרונים (כמו החתם סופר): הנרות של היום משובחים אף מן השמן, טעם לכך הוא מכיוון שנהר השבת מדליקים בכדי ליהנות מאורו ונרות שלנו מחזיקים מעמד, מאירים ודולקים יפה יותר מכל השמנים (בית ארוזים, מנהגי חת"ס השלם, שו"ת או נדברו ח"ב ס"ד).

מעניין לציין: מנהג ההדלקה בנרות חלב, היה נפוץ מאוד לפני מלחמת העולם הראשונה. ישנם עדויות אשר ברוסיה, גרמניה, הונגריה, ליטא וכן בחצרות חסידיות שונות, היה נהוג להדליק בנרות ולא בשמן (ראה שיחות קודש תשל"ה עמוד 224).

לפועל נהוג בחב"ד להדליק בנרות חלב, פרפין וכדומה, אך מובא בשם הרבי שהנוהגת כבר להדליק בשמן זית תמשיך במנהגה (הלכתא כרב (טברדוביץ) עמ' לא ס"ו).

כיוון אמירת בואי בשלום

לגבי כיוון אמירת ה"בואי בשלום" כתבו האריז"ל, הפמ"ג ועוד שצריך לאומרה לצד מערב וזאת מפני ש"שכינה במערב" וכן הוא מנהגינו (קצות השולחן סע"ו ס"ב, שער הכולל). לגבי מנהגו של הרבי כתוב ב'יומן חורף תשל"ח' שכאשר הרבי הי' מתפלל בזאל הקטן ופניו הק' היו לצפון, הנה לפני שהגיע ל"בואי בשלום" הסב פניו לצד מזרח ובהגיעו ל"בואי בשלום" פנה למערב.

מזה יוצא שהכיוון שבו המתפללים אומרים את ה'בואי בשלום' בצפת הוא לצד מערב – מימין לנכנס בכניסה הראשית של ביה"כ הגדול.

לגבי הצד שממנו מתחילים את הסיבוב כתוב בספר המנהגים (עמ' 26): "מתחיל בשמאלו" אבל מצינו בזה מחלוקת אם פונה לימינו (כיוון השעון) או לשמאלו (נגד כיוון השעון). בספר 'הליכות ומנהגי שבת קודש' (להרמ"א זליגסאן) כתב בסדר הסיבובים שהוא לימין תחילה. ומציין לגמ' יומא (טו:), שו"ת צמח צדק (או"ח ס"ז) ושיחת י"ב תמוז תשכ"ג.

לגבי מנהג הרבי בזה העיד הרשד"ב ליפסקר: לפני שנת תש"כ (לערך) פנה הרבי לצד ימינו ואחר כך עושה סיבוב שלם ומחזיר פניו דרך שמאלו. בסביבות שנת תשי"ט-כ בירר כ"ק אד"ש אצל הרה"ח ר' שמואל לעוויתין ז"ל (במעשה מלך – הרא"י סימפסאן) הנהגת רבותינו נשיאינו בזה. הרש"ל סיפר שכ"ק אדמו"ר מהורש"ב וכן כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נהגו בתחילת "בואי בשלום" לפנות דרך שמאל שלהם. מאז התחיל הרבי לנהוג גם כן כך" (בשונה מהשיחה הנ"ל שבה הרבי מציין שצריך לפנות לימין דווקא).

עין: סידור רבינו הזקן עם ציונים והערות (לוי"צ ראסקין) עמ' תשי-א.

והמרחם/המרחם כי לא תמו חסדך

בסידורים הראשונים (כמעט ו) לא נדפס קטע אחד פעמיים ('וגם שאפשר שיש בזה איזה כוונה כי גבהו דרכיו כו' וכאשר מקובל איש מפי איש שההגהות בהסידור הנ"ל הועתקו מההגהות של רבינו הגדול ז"ל שהגי' בעצמו. בוודאי יש בזה כוונה מיוחדת" – לשון אדמור הרי"צ בהוספות לסידור עם דא"ח, הערות ומפתחות עמ' [640] 20) מכיוון שכן נידונה השאלה הבאה:

ברכת 'מודים' כתובה רק פעמיים בסידור, פעם אחת ביום חול ופעם אחת בשבת. בתפילות חול כתוב 'המרחם כי לא תמו' בלא וא"ו, ובשבת 'המרחם כי לא תמו' עם וא"ו²³. אבל לגבי תפילת יום – טוב, חול המועד וראש חודש לא כתוב איך צריך לומר. המדפיס של סידור תהלת ה' השלם בשנת תרע"ח שאל את השאלה הזאת, ובלשונו: "נבוכים אנ"ש איך לומר בתפלת העמידה במוספים דר"ח וחוה"מ, וכן בשחרית מנחה ומעריב דחוה"מ פ' וחוה"מ ס – במודים, תי' "המרחם" בוא"ו או בלא וא"ו" (קובץ יגדיל חורה נ.י. שנה ד' ע' רלג).

המענה על זה נכתב בספר המנהגים (עמ' 27): "בכל תפילה שאין אומרים יח [ברכות] אומרים והמרחם בוא"ו."

לסיכום: בתפילות העמידה של יום-טוב, שבת, ראש-השנה ויום כיפור וכן במוספים של ראש חודש וחול המועד צריך לומר "המרחם כי לא תמו חסדך".

להעיר: החל משנת תשמ"ח הרבי החל לומר 'המרחם' (ע-ע וא"ו) בכל תפילה שלא אמרו בה תחנון (כגון בגלל חתן וכדומה) (מעשה מלך (הוצאה חדשה) פ"ג סע"א).

עיון: שער הכולל פ"ט, ל"ב (על"ב). מעשה מלך (הוצאה חדשה) עמ' 22.

קידוש ומעשה הקידוש

שבת אינה מתקדשת על ידי הקידוש שאנו מקדשים על הכוס שהרי כתוב "ברך ה' את יום השבת ויקדשהו", אבל חכמים דרשו על הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" שגם האדם צריך לקדש את השבת. קידוש זה נקרא: "קידוש דברים". גזרו חכמים שהקידוש דברים צריך להיעשות גם על יין (פסחים קו). את קידוש הלילה מתחילים במילים "יום השישי ויכולו השמים" = הר"ת של שם הוי'.

מה צריך כוס הקידוש?

כוס קידוש צריכה 6 דברים:

1. שלם ולא שבור כלל – אפילו בבסיסו (אא"כ שעת הדחק). מנהג חב"ד שהגביע יהיה ללא רגל.
2. מודח ושטוף מבפנים ומבחוץ. כ"ק אד"ש נוהג לנגב את הגביע במפית לאחר ההדחה.

3. מלא – מן הדין איננו חייב להיות מלא עד גדותיו, אך הרבי מסביר בשיחה שהיין כן צריך להישפך מעט על גבי צלחת נקיה העומדת מתחת לכוס (התוועדויות תשמ"ב ח"ג עמ' 1692).
4. יין שאינו פגום, דהיינו שלא שתו ממנו עדיין. אם שתו ממנו אפשר לתקנו על ידי הוספת יין או מעט מים אך לא משקאות אחרים.
5. מחזיק לפחות רביעית (רביעית = 86 סמ"ק).
6. להרים את הכוס ביד ימין (איתר יד בשמאלו), להעביר לשמאל ולהניח על יד ימין כשהיא כפופה כעייין כערוורית.

המקדש צריך להרים את הכוס לפחות טפה, ולמנהגינו – 3 טפחים (24 ס"מ) מעל השולחן.

דעת גדולי הפוסקים²⁴ כי כוס פלסטיק חד פעמית דינה כשירה לקידוש ואין צריך ב' כוסות²⁵ (ראה במ"מ לקמן). חלק מהרבנים המובאים להלן פוסקים שישנה בעיה לקדש על ב' כוסות ח"פ אחד בתוך השני).

בעמידה או בישיבה?

ישנם שתי דעות איך צריך לעשות את קידוש היום: בעמידה או בישיבה. הדעות האומרות שצריך לעמוד: פרי עץ חיים (שער השבת פי"ד), משנת חסידים, סידור האריז"ל (למקובל ר' שבתאי מרשקוב), המנחת אלעזר ממונקאטש ועוד.

הדעות האומרות שצריך לשבת: שער הכוונות (עניין סעודת שחרית של שבת), ברכי יוסף (לחיד"א) ועוד.

24 הרבנים האומרים שאפשר להשתמש בכוס חד פעמית לקידוש:

ספרים: שו"ת אג"מ (או"ח ח"ג), שו"ת ציץ אליעזר (חי"ב), ילקוט יוסף (ח"ג), שבט הלוי (ובהסכמה על שרגא מאיר), מנחת יצחק (ח"י), משנה הלכות (ח"ז) שלהי דקייטא (אלישיב), שמירת שבת כהלכתה (פמ"ז), או נדברו (ח"ז ובהשמטות) פסקי תשובות (ח"ג סרע"א), נשמת שבת (ח"ב סט"ז-י) ועוד רבים.

רבני חב"ד: הרבנים דוורקין, מארלו, מ"ש אשכנזי, שווי ז"ל ולהבחל"ח הרבנים: מ. בסטריצקי, ברין, אודבא, אקסלרוד, הרצל, הורביץ, פרקש, קרנוויץ, אבישיד, הרשקוביץ (רב קהילת אופקים) ועוד רבים.

25 שנים תמהתי על מקור מנהג משונה זה עד שבא לידי הספר שערי הלכה של הרב זאב דוב סלונים (הוצאת תשע"ז) אשר דן בשאלה זו לפרטיה השונים ובפרט אודות מציאותו כ'חד פעמי' אשר אינו משמש את האדם ליותר מכך, ופוסק (ח"א סר"ב) "שאם אין לו כוס אחר, נכון להכניס כוס בתוך כוס כדי שיחזיק ויתקיים לזמן מרובה (בזה הוא מסביר שכוס זו תשמש את האדם כ'רב פעמי'), וגם שתהיה במחשבתו להשתמש בכוס זה גם אחר כך (ולא בכוס התחונה בלבד שהרי אם כן העליונה אינה רב פעמית) ולא לזרוק מיד אחר השתיה" (שלא תהיה 'חד פעמי' כנ"ל).

עוד פוסק הרב הג"ל (שם ח"ב סע"ד) שמכיוון שכוס זו הינה רב פעמית צריך להטבילה לפני השימוש ככל כלי רב פעמי. ברם הוא נשאר בצ"ע אם אפשרי בכלל להטביל כוס חד פעמית ולכן כל הסברו נשאר לא פרקטי אף לשיטתו (וזאת מעבר לדיני טבילת כלים בשבת (שו"ע רבינו ח"ב שכג, ח) שיש 2 אופציות: למכור לגוי או לשאוב מים לשתיה אתה ואז נטבל ממילא (השני לכאור') אינו פרקטי היום שאין שותים כך וא"כ נשאר רק הנתינה לגוי) וא"כ עצ"ע האם שייך להשתמש בכוס זו לשיטתו).

ראה במ"מ שבפנים את אריכות הדברים בדחיית סברה זו – של ה-ב' כוסות, ומהם: דבר שאינו שווה + דבר שאינו שווה נשאר לא שווה, אם לא מחזיקים את כוס הקידוש מה ההבדל בין 2 כוסות ל 50 כוסות, מכיוון שכוס זו מקבלת טומאה למה אי אפשר לקדש בה? וכו'.

מנהג רבותינו נשיאינו בזה: הרבי הצמח צדק, הרבי הרש"ב והרבי הריי"צ נהגו לשבת (- אג"ק ריי"צ ח"ג עמ' תו, הליכות ומנהגים (זליגסאהן) פ"ח עמ' 43) ברם הרבי נוהג לעמוד בעת עשיית הקידוש (מעשה מלך עמ' 140 סל"ג והע' 29 ובנסמן שם) חוץ ממתי שקידש בהתוועדות וזאת על מנת שלא להטריח את הציבור (דברי הרב י"ל גרונער).

עיון: הלכה למעשה - סדר סעודת שבת (מכון הלכה) פ"ג יח-כו. קצור הלכות משו"ע אדה"ז סרע"א סכ"ב-ס"ל ובהערות. חקרי מנהגים (הוצאה החדשה) ח"ב סס"ח.

סדר הפרשיות המחוברות בשנים פשוטות

הסדר של קריאות התורה הינו שפעם בשנה גומרים את כל התורה כולה, על ידי קריאה של פרשה אחת בכל שבת. ברם (לרוב) ישנם יותר פרשות (54 במספר) מכל שבתות השנה ובפרט שבחלקם קוראים את קריאת החג שחל בשבת זו (למשל בשבת חול המועד פסח), לצורך כך חכמים "חיברו" חלק מהפרשות ואמרו שנקרא אותם ביחד.

ישנם שבתות שבהם תקנו חז"ל קריאה קבועה (הטעמים לכך מבוארים לקמן), מהם:

1. לפני סוכות - פרשת האזינו.
2. בסמיכות ל' ז' באדר (א, למעט שנה במחזור השנים) או בסמיכות לפורים (שנה במחזור) - פרשת תצווה.
3. לפני פסח: פרשת צו (ובשנה מעוברת - מצורע או אחרי מות, תלוי בקביעות ר"ה).
4. לפני שבועות: פרשת במדבר (ולעיתים נשא - תלוי בקביעות ר"ח סיוון).
5. בתחילת בין המצרים: פרשת פינחס.
6. לפני תשעה במנחם אב: פרשת דברים.
7. לפני ראש השנה: פרשת נצבים.

לכן צריך "לתמנן" בין הפרשיות הקבועות ולחבר כמה ביניהם בכל שנה פשוטה:

1. ויקהל - פקודי: כדי שפרשת צו תצא לפני פסח. במידה ויש שבת נוספת - הם יפרדו (פעם שעברה היה בשנת תשנ"ד ופעם הבאה בשנת תשפ"ה).
2. תזריע - מצורע, אחרי מת - קדושים, בהר - בחוקתי: מחוברים על מנת שלפני שבועות יקראו פרשת במדבר.
3. חוקת - בלק: מחוברים בשביל שפרשת דברים תחול לפני ט' במנחם אב. במידה וחג השבועות חל בשישי-שבת פרשה זו תהיה נפרדת בארץ ומאוחדת בחו"ל על מנת שיתאחדו לפני פרשת דברים.
4. מטות - מסעי: מחוברות על מנת שפרשת דברים תקרא לפני ט במנחם אב.
5. נצבים - וילך: לא אמורים להיות מחוברים אלא אם כן אין ברירה ואין שבת בין יום כיפור לסוכות ואז מקדימים את האזינו ונאלצים לחבר את ניצבים עם וילך.

עיון: טו"ש או"ח סתכ"ח, ביאור הגר"א ומחצית השקל שם. טעמי המנהגים ומקה"ד אותיות שמ, תשל. מס' בבא בתרא פח ע"ב בתוס' שם.

טעם סדר הפרשות

ישנם שבתות שבהם תקנו חז"ל קריאה קבועה, מהם:

1. לפני סוכות – פרשת האזינו:

א. בפרשת האזינו ישנה מעט תוכחה ולכן חשוב שיחזרו בתשובה לפני שנחתם הדין בהושענה רבה. בשנה שיש רק שבת אחת מחברים, בגלל זה, את פרשות נציבים וילך. ב. פרשת האזינו הייתה נקראת בבית המקדש כל שבוע. היו מחלקים את הפרשה ל-6 וכל שבוע בזמן קורבן מוסף היו שרים חלק אחד וחוזרים על כל הפרשה כל 6 שבתות. במהלך הקריאה בבית הכנסת אנו עוצרים באותם המקומות שעצרו בבית המקדש ולכן אין מחברים פרשה זו לפרשה נוספת. לכן בלת ברירה מחברים את 'ניציבים' ל'וילך' ולא 'וילך' ל'האזינו' (מסכת סופרים פי"ב ובנחלת יעקב, מג"א ופר"מ שם).

2. בסמיכות ל'ז' אדר (א, ולמעט שנה במחזור) או בסמיכות לפורים (שנה במחזור) – פרשת תצווה:

א. פרשה זו הינה היחידה, מפרשת שמות בה מוזכר לידת משה, ועד למשנה תורה, שבה לא מופיע שמו של משה ולכן הינה בסמיכות ליום הסתלקות משה (ראה לקו"ש בלה"ק חכ"ו עמ' 239, חט"ז עמ' 364).

ב. יש שם ויש 'עצם' שלמעלה מהשם. במגילה שמו של ה' לא מופיע וגם בפרשת תצווה שמו של משה לא מופיע מכיוון ששניהם יש מהם את העצמיות הנ"ל (עיון בארוכה בלקו"ש חכ"א תצווה-פורים וראה בדבר מלכות תצווה ובהערה 27 בכוכבת).

3. לפני פסח: פרשת צו (ובשנה מעוברת – מצורע או אחרי מות, תלוי בקביעות ר"ה), מהטעמים:

א. משום שצו הוא לשון ציווי והינו מתאים לפני פסח

ב. צו הוא לשון זריזות – מתאים עם קרבן הפסח שצריך להיות בזריזות.

ג. בפרשה זו מדובר על קרבן תודה ובני ישראל יצאו ממאסר בחג זה ולכן מחוייבים בתודה.

ד. בפרשת חטאת (צו) ובטהרת המצורע מוזכרים דינים שקשורים לדיני הגעלת כלים לפני הפסח (טור סתי"ז ובנו"כ ומחה"ש שם).

4. לפני שבועות: פרשת במדבר (ולעיתים נשא – תלוי בקביעות ר"ח סיוון).

א. בפרשת בחוקותי יש תוכחה ורוצים שיהיה הפסק של פרשה אחת בינם לבין חג מתן תורה (מחה"ש שם הטעם לקריאת התוכחה ראה במג"א ובפר"מ סק"ד שעצרת הינה ר"ה

לאילנות ורוצים שתכלה שנה וקלילותיה).

ב. עקב כך שהקללות של בחוקותי נאמרו על בית ראשון, רוצים אנו לבקש מה' שיחזיר את מספרנו למספר שהיה לפני הגלות והחורבן ולכן קוראים אנו פרשה שיש בה מניין בני ישראל (ראה לקו"ש חי"ח במדבר-ב' ניסן הע' 3 ובחד"א מהרש"א שנסמן שם

ג. "התוכן דפרשת במדבר הוא מניין בני ישראל .. ה"מניין" הוא באופן שכל ישראל שבמניין שווים, הגדול שבגדולים אינו נחשב יותר מאחד, והקטן שבקטנים אינו נחשב פחות מאחד" – זהו עניינו של אחדות. גם התוכן של שבועות הינו "ויחן שם ישראל .. כאיש אחד בלב אחד" – אחדות, לכן קוראים את פרשה זו לפני שבועות (התועודיות תשמ"ו ח"ג עמ' 367-361).

5. בתחילת בין המצרים: פרשת פינחס לפי שבפרשה זו יש את חלוקת הארץ וכן את קורבנות המועדים והוא מסמל לעם ישראל שיהפכו ימים אלו לששון ולשמחה ולמועדים טובים (טעמי המנהגים ומקורי הדינים עמ' 44).

6. לפני תשעה במנחם אב: פרשת דברים. הסיבה לכך: בקריאה זו יש משום הקדמת רפואה למכה מכיוון שבשבת אין אבלות למרות שהיא בתשעת הימים ובסמיכות לתשעה באב, כך חומש דברים מתחיל בתוכחה גלויה אך מסתיים בגאולה, כך תשעת הימים בכלל ותשעה באב בפרט נראים כימי אבל אך בפועל עניינם הוא גאולה אמיתית ושלימה (ש"פ מטו"מ תשכ"ו, לקו"ש ח"ד ש"פ דברים).

7. לפני ראש השנה: פרשת נצבים:

א. שיהיה הפסק בין התוכחות של פרשת כי תבוא לראש השנה (מחה"ש שם, תוס' מגילה לא, ב. ובב"ב פח, ב שאין נצבים קללות לר"ג גאון. הטעם לקריאת התוכחה סמוך לר"ה ראה במג"א ובפר"מ סק"ד שזהו תכלה שנה וקלילותיה).

ב. עקב כך שהקללות של כי תבוא נאמרו על בית שני, רוצים אנו לבקש מה' שיחזיר אותנו מהגלות, כמו שכתוב בפרשה: "ושבת עד ה' .. ושב ה' אלקך את שבותך וריחמך" (ראה לקו"ש חי"ח במדבר-ב' ניסן הע' 3 ובחד"א מהרש"א שנסמן שם).

ג. הפרשה פותחת במילים: "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם". המילה "היום" רומזת על לראש השנה. עם ישראל ניגש לדין בתחושה של "נצבים", בעמידה בטוחה, וזאת משום שהם בבחינת "כולכם" מאוחדים ומלוכדים וכן משום שבטוחים שיזכו בדין (לקו"ש ח"ב עמ' 641. ש"פ ניצבים כח אלול תשח").

ברכת החודש

ישנו מנהג קדמון לברך את החודש בשבת שלפני ראש החודש, מנהג זה מובא בסידור רב עמרם גאון, מחזור ויטרי ועוד רבים מהראשונים (לדוגמה: יראים השלם (סי' רנ"ט) ורוקה (סי' נ"ג), ראבי"ה (ר"ה סי' תק"ל), אור זרוע (ח"ב סי' תנג [תנב]) ושבלי הלקט השלם (סי' ק"ע), ארחות חיים (סדר תפלת שבת שחרית אות ז'). אבודרהם (סדר ראש חודש), כלבו (סי' ל"ז תפלת

(המוסף)) וכבר בתלמוד ירושלמי (סנהדרין פ"ה ה"ג) מובא שהאמורא 'רב יסא' העיד על עצמו שמימיו לא התפלל תפילת מוסף כשלא ידע באיזה יום יחול ראש חודש בשבוע הבא.

המקור לכך הינו מקידוש החודש בזמן שבית המקדש היה קיים, שברכת החודש היא כעין ודוגמת החלטת בית הדין. הטעם לכך שעושים זאת בבית הכנסת: להודיע לציבור מתי ראש חודש ושיזוהרו בכל דיני החודש (מג"א תיז, א ובנסמן שם, אור זרוע שם).

מהסיבות לכך שהציבור עומד בעת ברכת החודש: ברכת החודש הייתה נעשית בבית דין (שליד העזרה). בזמן הפסיקה היה עומד אב בית הדין ואומר "מקודש!" הציבור, שהיו עומדים, ענו ואמרו "מקודש, מקודש". מכיוון שהציבור היה חלק מקביעת ראש החודש לכן בעת ברכת החודש וההודעה לציבור הציבור עומד (שו"ת אג"מ או"ח א סקמ"ב והשווה למובא במג"א שם בשם ספר יראים).

מהסיבות לכך שמודיעים לציבור את מועד המולד: בעת קביעת ההלכה בבית הדין שבירושלים אודות ראש החודש, היו האנשים יודעים מתי המולד ולפי זה היו יודעים את הדינים הנוגעים לאותו החודש ונוהגים במהלך החודש כנצרך ע"פ ההלכה. מכיוון שהציבור היה חלק מקביעת ראש החודש וקידושו (כנ"ל) לכן מודיעים מתי המולד (ראה עוה"ש שם ומאמר הר' טוקצינסקי בחבצלת תרס"ב בשם הר' שמואל סלנטר).

מהטעמים שמחזיקים את הס"ת ביד בעת ברכת החודש:

1. לעורר על האנשים מורא שמים, אימת הס"ת, ועל ידי זה לעורר את הכוונה של הש"ץ והציבור בעת ברכת החודש (טו"ז סצ"ו סק"א ובמחה"ש שם שכ"ה בנדו"ד).
2. על מנת לעורר רחמים על עם ישראל ובקשה לחודש מבורך יותר (מקו"ח לחו"י וראה שע"א שער י סל"ו).

מעניין לציין: מנהג אמירת ברכת החודש הובא כאמור ברבים מספרי רבותינו הראשונים, הוא לא נזכר לא ברמב"ם, לא בשולחן ערוך ואף הרמ"א לא הביא מנהג זה בפירוש בהלכות ראש חודש, אך משמע שנהג לאומרו²⁶ לגבי אמירת אב הרחמים בשבת מברכים, הדין הנ"ל בהגהותיו שו"ע סרפ"ד ס"ז, ומובא בשו"ע רבנו (סרפ"ד ס"ד ולא הגיע לידנו סת"ז), לבוש (סי' תכ"א סעיף א'), מגן אברהם (סי' תי"ז סק"א) ומ"ב (שם סק"א).

בשמים בהבדלה

חז"ל הנהיגו להריח בשמים במוצאי שבת (משנה וגמ' בברכות דף נא עמוד ב'). כמה סיבות נאמרו לדבר, מהם:

1. מכיוון שאדם מצטער על כך שיצא שבת, מריח הוא בבשמים על מנת לשמח את נפשו (רמב"ם הל' שבת פכ"ט הכ"ט. ראה לקו"ש חל"א שיחת ש"פ כי תשא ב).

26) מכך שהזכיר מנהג זה בדרך אגב בשלושה מקומות: בדרכי משה (בסקמ"ט א) נאמר שלא מברכים לפני חודש אב, ובדרכי משה (סתכ"ה ג)

2. מכיוון שלכל יהודי (ראה תורת חיים עמ' תכב, תניא פמ"ו ברם נ"ל שיש בזה חילוקים, ראה אור התורה בשלח עמ' תרנה-ו וילע"ע) יש "נשמה יתרה" בשבת [נשמה רוחנית שאינה פועלת כ"כ על הגוף, אך נרגשת בו (ראה רש"י ביצה טז ע"א: "נשמה יתרה – רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרוחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו" ראה גם תענית כז ע"ב. וראה תו"מ חמ"א עמ' 116 שאין היא קשורה כ"כ לגוף וראה גם בתורת חיים שם שמשנה בכ"ז בטבע הגוף)], במוצאי שבת נפשו של אדם דואבת מכך שיצאה הנשמה היתרה ועל כן מריחים בשמים המשיבים את הנפש (שו"ע הרב סרצ"ז ס"א ראה לקו"ש שם, ב"י או"ח סתרכ"ד).

3. עם כניסת השבת, אש הגיהנום נכבית, כדי לתת לנשמות ששוכנות שם הפוגה ומרגוע ביום המנוחה. בצאת השבת מסיקים שוב את הגיהנום. כשריחות הגיהנום הבער מתפשטים, הנשמה עשויה לחוש חולשה או דיכאון שמשתלטים עליה. הרחת ה"בשמים" מרגיעה את הנפש (ראה ב"ח רסרצ"ז שזהו טעם נוסף לנו"ל מס' 1, וצריך את שניהם, וסמך דבריו על תוס' ד"ה כי – ביצה לג, ב שדוחה סברה זו. ברם ראה בב"י שם שכן פסק המרדכי).

4. האדם הראשון נברא ביום שישי, כך שיום ראשון הוא היום השלישי לחייו של האדם הראשון עלי אדמות. כשם שהיום השלישי לאחר ברית המילה נחשב לפרק זמן המסוכן ביותר עבור האדם, כך גם יום ראשון נחשב כזמן חולשה לנשמה. כדי להתחזק ולהתגבר על הסכנה, מריחים את ה"בשמים" (בחיי על בראשית פל"ד פכ"ה).

אם חל חג במוצאי השבת אין מריחים בשמים, מכיוון ששמחת החג משמחת את האדם ואין לו צורך בבשמים. כמו כן במוצאי החג אין מריחים בשמים מכיוון שאין נשמה יתרה ביום טוב אין צורך להשיב את הנפש (שו"ע הרב סתע"ג ס"ו, סתצ"א ס"א. וראה התועודיות תשמ"ה ח"ד עמ' 2073 ובלקו"ש שם אריכות ההסבר בכך שע"פ קבלה ביו"ט יש נשמה יתרה בדרגה נחותה יותר ואכ"מ. וראה גם בב"י שם ובב"ח שם).

נר הבדלה

בכל מוצאי שבת מברך כל אדם על אורו של נר עם 2 פתילות לפחות (לגבי חיוב אשה בהבדלה, ראה בכתבי ר' אייזיק ח"א עמ' קמו ואילך באריכות רבה. אודות חיובם בנר הבדלה, ראה בספר תפארת אי"ש עמ' רמח ואילך. ואינן מסתכלות בצפורנים). מהטעמים מדוע מברכים על נר ההבדלה במוצאי שבת:

5. "בין השמשות של שבת היה אדם יושב ומהרהר בליבו ואומר אוי לי שמא יבוא הנחש שהתעה אותי בערב שבת וישופני עקב, נשתלח לו עמוד של אש להאיר לו ולשמור מכל רע . . פשט ידיו לאור האש ובירך "בורא מאורי האש". וכשהרחיק ידיו מהאש אמר אדם: "עכשיו אני יודע שנבדל יום הקדוש מיום החול, שאין להבעיר אש בשבת", אמר: ברוך המבדיל בין קודש לחול" ולכן מברכים על האש במוצאי השבת – שהוא כעין בריאתו (פרקי דרבי אליעזר פ"כ. וראה כל-בו שם).

6. כשיצאה שבת, נהיה חושך בעולם. פחד אדם הראשון שהעולם נהיה חשוך מהחטא שחטא, נתן ה' בינה בליבו והקיש 2 רעפים זה בזה ויצא מהם האש, וראה שה' השאיר לו ציפורניים על הידיים (ירושלמי ברכות פ"ח ה"ה. פרדר"א שם. ובמרדכי בריש יומא, שאדה"ר היה כולו עור של ציפורן). מכיוון האש נבראה לראשונה ונתגלתה על ידי מעשיו של אדם הראשון במצאי שבת, אנו מודים לה' על האש במצאי השבת (פסחים נד, א. שו"ע רבנו ח"ב סרח"צ א).

7. כהמשך לקודם: בנוסף לכך שהאש התגלתה לראשונה במוצ"ש (וזהו ההפרש בין מוצ"ש ליו"ה כ"ט), גם היה אסור לנו להדליק אש כל השבת, ועכשיו מותר (שו"ע רבנו שם. וראה בתשובות הרשב"א בשאלת השואל טעם נוסף, והרשב"א לא דחהו אלא אמר שזה יותר ממנו. אגב, הכל-בו הל' הבדלה כותב שהסיבה שלא מברכים על האש במהלך השבוע הוא כי לא מפסיקים להשתמש לו לבישול, אור ועוד).

על פי ההלכה יש ליהנות מאור הנר (לא החשמל וכו' שדולק בחדר (ראה קיצור הלכות משו"ע אדה"ז סרס"ח, ט)). מהטעמים לראיית הציפורניים והצורה שבה רואים:

1. הציפורניים גדלות תמיד, ואנו מבקשים מה' שנפרה ונרבה תמיד (טור סרח"צ בשם הגאונים. רבנו יונה בברכות שם. מהרי"ץ גיאת הל' הבדלה. ועוד. שו"ע רבנו שם ס"ו).

2. הציפורניים לבנות יותר מהגוף, ולכן נהנים לראותם לאור הנר כעין מה שנהנים מהאש אלו רצינו לדעת מהם המטבעות שיש לנו ביד (שו"ע רבנו שם ס"ו).

3. זכר לציפורניים שהיו לאדם הראשון והיו מאירים מאוד עד חטא עץ הדעת, ולאחר החטא שם ה' עליו כותנות עור שהיו כעין הציפורניים שהיו לו והאירו (כף החיים סרח"צ סקח"י וראה בנסמן שם).

4. על פי הקבלה ישנם רוחות רעות שיוצאות לעולם לאחר השבת, ואנו מסתכלים על הציפורניים להתיש כוחן (ראה הנסמן בטעמי המנהגים ומקורי הדינים עניני שבת תטו).

על פי ההלכה יש להסתכל בציפורניים כשהאצבעות כפופות לתוך כף היד, ואחר כך לפשוט אותם. מהטעמים לכך (עי"ע שו"ע רבינו שם):

1. יש להסתכל רק על החלק החיצוני של היד שהינו כנגד האורות התחתונים יותר (הם השולטים במוצ"ש (זהר ח"א שם) – וראית את אחורי), ולא את החלק הפנימי שהינו כנגד האורות העליונים יותר (ופני לא יראו), שאינם מאירים מנר של מטה, כי אם מהמאור העליון. לכן מקפלים את האצבעות בצורה שכף היד הפנימית לא תיראה, וכן שלא יראה האגודל (זהר ח"א כ, ב-כא, א וראה גם זהר ח"ב רח, א ובכף החיים שם יט בשם שער הכוונות הנז"ש טעם ד' אצבעות אלו דווקא ולא האגודל).

2. הסיבה לכך שרואים את הציפורניים גם כשהיד פתוחה, מסביר המהר"ם מרוטנברג, שזה מסמל שעד כה היה אסור לנו לעסוק במלאכה, ועתה אפשר לפתוח היד לעבודה

(טעמי המנהגים שם אות תטו הערה קח).

אלול - תשרי

התקיעות בחודש אלול

המקור הקדום ביותר למנהג תקיעת השופר בחודש אלול הינו מפרקי דרבי אליעזר (בן הורקנוס) בו כתוב: "ובראש חודש אלול אמר ה' למשה עלה אלי ההרה והעבירו שופר בתוך המחנה ... ועל כן התקינו חכמים שיהיו תוקעים בשופר בראש חודש אלול בכל שנה ושנה". כמה וכמה ראשונים פוסקים שיש לתקוע בשופר בכל חודש אלול, כשהאסמכתא לכך הינו הפרקי דרבי אליעזר (המנהיג (הלכות ר"ה), רבינו ירוחם (תולדות אדם נתיב ו ח"א) ועוד).

ישנה גרסה נוספת של פרקי דר' אליעזר בה כתוב: "והתקינו חכמים שיהיו תוקעין בראש חודש אלול כל החודש בכל שנה ושנה". לפי גרסה זו התקנה כבר במקורה הייתה על כל החודש (גרסה זו מובאת בהראבי"ה (מס' ר"ה ס' תקמב), הרא"ש (ראש השנה פ"ד ס"ד), הטור (סתקפ"א), ועוד רבים).

לפועל הדעות בזה חלוקות: הבית יוסף לא מביא פסק זה בשו"ע שלו, אך מעיר על זה הרמ"א (סתקפ"א ס"א): "ומנהג בני אשכנז אינו כן, אלא מר"ח ואילך מתחילין לתקוע אחר התפילה שחרית".

כמה טעמים מצינו למנהג זה:

1. זכר לתקיעה שתקע משה כשעלה להר. הטעם תקיעה זו שתקע משה היה בשביל שידעו עם ישראל שנתרצה להם ה' ולא יטעו ח"ו אחר עבודה זרה (פרד"א הובא לעיל, לפי העץ חיים (לר' יעקב חזן) ח"א עשמ"ג וש"נ).
2. לעורר לתשובה. המקור לזה הוא הגרסה השנייה בפרקי דרבי אליעזר המסתיימת במילים: "והתקינו חכמים שיהיו תוקעין ... כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה" (רבאי"ה, טור, רא"ש, מהרי"ל ועוד רבים).
3. להתלמד כיצד יש לתקוע בתקיעות של ראש השנה. את ההתלמודות מתחילים 30 יום קודם החג (המהר"ם מרוטנבורג).
4. לבלבל את השטן – ראה לקמן.

ישנה מחלוקת מתי מתחילים לתקוע, להלן טעימה מהדעות:

מיום א' של ראש חודש (ל' מנחם אב): משה עלה להר ביום א' דר"ח ואם כן אם התקיעה המובאת

בפרקי דר' אליעזר הייתה ביום זה ועל כן יש להתחיל לתקוע ביום א' דר"ח (מטה משה בשם רבו והובא גם במ"א סק"ב). כך פסקו להלכה: הלבוש, השל"ה, דעת זקנים מבעלי התוספות ועוד.

מיום ב' של ראש חודש (א' אלול): משה עלה להר ביום ב' של ראש חודש ועל כן אנו מתחילים לתקוע ביום ב' של ראש חודש (מגן אברהם). כן פסקו להלכה: החוות דעת, מטה משה, מגן אברהם, מטה אפרים, חוות יאיר, ועוד רבים.

מנהגו בפועל: ביום ראשון של ר"ח תוקעים תקיעה אחת (קול פשוט) – 'להתלמד' ואת התקיעות בבית הכנסת וכו' מתחילים רק ביום ב' של ראש חודש. עניין התקיעה 'להתלמד' ראה לקמן.

עין: ספר מנהג אבותינו בידינו – מועדים עמ' ג-יז.

קול השופר, תקיעה פשוטה וזעקת הנשמה

הקולות שאנו תוקעים בשופר במהלך חודש אלול ובראש השנה הינם 3 סוגי קולות והמשותף ביניהם הוא שאין לקולות אלו שום הברה אלא הנם קולות פשוטים (ראה סידור עם דא"ח בשער התקיעות). דבר זה מסמל את זעקתה הפנימית של הנשמה. זעקה שאינה באה לידי ביטוי במשהו ספציפי, אלא הינה זעקה כללית (על דרך המשל הידוע מהבעל שם טוב על בן המלך (לקו"ש חלק ל"ד עמ' 183)).

ישנם 2 פעמים שסדר התקיעות שונה מחודש אלול וראש השנה:

1. ביום א' של ר"ח אלול תוקעים תקיעה אחת בלבד (תקיעה "להתלמד"), תקיעה זו כוללת בתוכה את כל התקיעות של חודש אלול וראש השנה. עניינה הוא קול פשוט שכולל הכל וממנה אנו לומדים לתקוע רק לה' לבדו, כמו ילד שמתפלל לה' לבדו ללא חכמות (מכאן שמה – להתלמד).
2. במוצאי יום כיפור תוקעים תקיעה פשוטה אחת בלבד (תקיעה "גדולה"). הטעם לתקיעה זו הוא מכיוון שעניינה להמשיך ולעורר דרגה גבוהה הרבה יותר מהתקיעות של חודש אלול וראש השנה. תקיעה זו הינה מעין התקיעה בשופר גדול שיתקע לעתיד לבוא (ומכאן שמה: תקיעה "גדולה" ולא "תקיעה ארוכה"). מכיוון שתקיעה זו מגיעה למקומות נעלים ביותר וכוללת בתוכה את כל התקיעות של חודש אלול וראש השנה היא תקיעה פשוטה אחת בלבד.

הסדר של התקיעות הוא: תקיעה פשוטה – להתלמד, תקיעות תשר"ת – חודש אלול, 100 תקיעות – ראש השנה, תקיעה פשוטה – גדולה. הסיבה לכך הוא: בהתחלה "הכלל" הכולל בתוכו את כל הפרטים, אחר-כך בא הפרט ורק לבסוף שוב הכלל, ולכן עניינם של 2 התקיעות הללו שווה.

מסדר התקיעות אנו לומדים:

האדם מתחיל את יומו במצוות כצדקה, תפילה ותורה (תקיעה שנועדה ללמד), אך אח"כ במהלך

היום הוא יוצא לעבוד עם העולם הזה. כשהוא יוצא לשדה הגשמיית ומתחיל לעבוד את עבודתו, עבודת הבירורים, הוא מגלה שה' נמצא גם בתוך העולם (המלך בשדה) ודבר זה מוסיף לו שמחה בעבודתו היום יומית עם העולם הזה (תקיעות של חודש אלול). כאשר יהודי עובד עם העולם ומגלה בו אלוקות בשמחה מובטח הוא שלבסוף (כלשון המשל הידוע של המלך בשדה מאדמו"ר הזקן) יכנס עם המלך לעיר הבירה ואף להיכל המלכות (ראש השנה ויום הכיפורים) ולבסוף, ואף יימצא בייחד עם המלך "אנא ומלכא בלחודוהי" (התקיעה הגדולה של יום הכיפורים, מעין השופר הגדול) בגאולה האמתית ההשלמה ע"י הרבי.

עין: התוועדויות שיחת א' דר"ח אלול תשמ"ב טו-כ. לקוש חל"ד עמ' 92.

זכיה בדין ומחוץ לשולחן הדיונים

ישנן כמה וכמה פעולות שבני ישראל עושים בכדי לבלבל את הס"מ. להלן כמה מתוכם:

1. לא מברכים את החודש ב'שבת מברכים'.
2. לא מזכירים כלל את מעלת ראש חודש (אחד העניינים בר"ח הוא כפרה וכפי שאנו אומרים בתפילת המוסף "זמן כפרה לכל תולדותם").
3. תוקעים כל החודש בשופר על מנת שהס"מ לא ידע מתי חל ראש השנה.
4. לא תוקעים בערב ראש השנה בשופר, דבר המעורר לתשובה בערב יום הדין, על מנת שהס"מ יחשוב שכבר עבר ראש השנה.
5. לא מתחילים בראש השנה לקרוא את פרשת בראשית, התחלת לימוד התורה מחדש, בשביל שלא יבין שהשנה התחילה.

לכאורה כל נושא זה של בלבול הס"מ לא ברור:

1. הס"מ הינו מלאך, איך אפשר 'לעבוד' על מלאך שלא ידע את תאריך בו חל ראש השנה?
2. דבר זה קורה כל שנה מחדש, הוא לא למד?
3. בראש השנה אנו עושים הרבה דברים המיוחדים לאותו היום בלבד, האם הס"מ לא שם לב אליהם כלל?
4. הכיצד זה שמבטלים כל כך הרבה דברים המעוררים לתשובה ומוסיפים זכויות רק בשביל לבלבל את הס"מ?

אלא:

הפירוש של "לבלבל את הס"מ" הינה לא שהוא לא ידע מתי חל ראש השנה בלוח השנה, אלא שהוא לא ידע מדוע עליו לקטרג, שהרי "ממה נפשך":

מצד אחד: כשנשמעים התקיעות הוא בטוח שבני ישראל עושים עכשיו תשובה. הראיה לכך שהתשובה כבר נעשתה הוא שעל פי תורה לא תוקעים בשופר בערב ראש השנה, ואם לא צריכים להתעורר ולעשות תשובה בערב יום הדין כנראה שאין ממה לפחד ו"כבר עשו תשובה".

מצד שני: גם אם לא כל בני ישראל עשו תשובה, עדיין אין צורך להתאמץ בקטרוג. שהרי חסר להם כמה מעלות כגון מעלת ראש חודש (שאינן מזכירים), אין מתחילים את התורה מחדש ואין מברכים את החודש. אם חסר לבני ישראל מעלות אלו, חושב הס"מ, אז בוודאי יצאו חייבים (ח"ו) ואין צורך להתאמץ ולקטרג.

מכיוון שכן הס"מ חושב שאין עניין כלל לקטרג, ואם בכל זאת הוא עושה זאת אז רק בשפה רפה בלבד. על כן אנו יוצאים זכאים עוד לפני שנכנסנו לבית הדין.

חשוב לציין שעשיית הדברים הללו אינה פוגמת כלל בבני ישראל מ-2 סיבות:

1. זה חלק מהוראות התורה ועל כן זה מוסיף זכויות.
2. כשהודי חושב אשר חס-וחלילה חסר לו זכות ליום הדין הוא מתעורר בתשובה.

עין: לקו"ש חכ"ד שיחת ראש השנה.

תשליך - מדוע עם מים ועם דגים?

סדר ה'תשליך' לא נמצא זכרו לא בגמרא ולא בספרי הגאונים והפוסקים הראשונים. המנהג הוא לילך אצל נהר במקום שרואים שם דגים. להלן כמה מהטעמים למנהגי התשליך:

בטעם המנהג ללכת לנהר:

1. כותב הרמ"א (תורת העולה ח"ג ספנ"ו): "ומנהג של ישראל תורה הוא, דמה שהולכים על מים ואומרי [ם] "תשליך במצולת ים כל חטאתינו". להיות, כי מן מצולת ים ניכר ענין בריאת העולם... ולכן אנו הולכים על המים לראות אשר שם חול גבול לים, ואמר עד פה תבוא ולא תוסף, וכשאנו הולכים שם אנו רואי [ם] גבורתו של יוצר בראשי [ת], ולכן אנו הולכים על המים בראש השנה, שהוא יום הדין, לשום כל אחד על נפשו ענין בריאת העולם, ושה' יתעלה מלך הארץ, ועל זה נאמר "תשליך במצולת [ת] ים חטאתינו", כי באמת המתבונן בענין מצולת [ת] ים ומכיר שהעולם מחודש על ידי זה עומד על מציאות ה' יתעלה, ומתחרט על ידי זה על כל עונותיו, וחטאיו נמחלים, ועל דרך זה נשלכים החטאים במצולת הים".

2. יש אומרים זכר לעקידת יצחק, וז"ל המדרש: וכי מאחר שהדרך קרובה למה נתעכב ג' ימים? כיון שראה השטן שלא קבלו ממנו הלך ונעשה לפניהם נהר גדול מיד ירד אברהם לתוך המים והגיעו עד ברכיו, אמר לנעריו באו אחרי, ירדו אחרי כיון שהגיע עד חצי הנהר הגיע המים עד צווארו, באותה שעה תלה אברהם עיניו לשמים, אמר לפניו: רבש"ע... ונגלית לי ואמרת לי על ידך יודע שמי בעולמי והעלה יצחק בנך לפני לעולה ולא עכבתי והריני עוסק בצוויך, ועכשיו באו מים עד נפש, אם אני או יצחק בני טובע מי יקיים מאמריך? על מי יתייחד שמך?" (מהרי"ל בס' המנהגים. ראה בלבוש סתקצ"ו).

3. טעם נוסף: מפני שאנו ממליכים היום את הקב"ה עלינו למלך ומלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא שאין מושחין את המלכים אלא על המעין (הוריות יב, כריתות ה).

הטעם לעשיית התשליך במקום עם דגים:

1. "רגילין לילך אל הנהר וכו' ורואין דגים חיים, ואפשר שהוא לסימן שלא תשלוט בנו עין הרע ונפרה ונרבה כדגים" (דרכי משה).
2. לפי שאנו נמשלים כדגים חיים הללו שנאחזו פתאום במצודה, כך אנו נאחזים במצודת המוות והדין, ומתוך כך נהרהר בתשובה יותר" (לבוש סתקצ"ו).
3. "ען כי להדגים אין גבנונים, ועיניהם פקוחות תמיד, כדי להתעורר עיני פקחא דלעילא, שרומז על רחמים גדולים, והנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל" (של"ה).

יש אומרים שיש לזה רמז במקרא בספר נחמיה (ח, ג-ה): "ויאספו כל העם כאיש אחד על הרחוב אשר לפני שער המים" ויום זה ראש השנה היה. כמו כן ה'תשליך' מרומז בזוהר (פ' אמור ק"א).
עיון: אוצר דינים ומנהגים ערך תשליך. ויקהל דוד קצג ואילך. דאס אידישע ליכט אלול תשל"ו עמ' 7 ואילך.

מהו המקור למנהג הכפרות?

המקור הקדום ביותר שהגיע לידינו המדבר על מנהג הכפרות מצוי בתשובת רב ששנא גאון ראש ישיבת סורא שבבבל, מתשובתו משמע שכבר אז מנהג זה היה רווח בציבור. אחריו ישנם תשובות נוספות מתקופת הגאונים המחזקות מנהג זה כגון מרב נטוראי גאון ורב האי גאון. ישנם מהראשונים שהתנגדו למנהג זה (כגון הרמב"ן ותלמידו הרשב"א) מכיוון שזה נראה כמנהג הגויים ("דרכי האמוריים"), ברם הר"ח הכהן (תלמיד ר"ח ויטאל) כותב שהסיבה להתנגדותו של הרמב"ן הייתה משום שנהגו מנהגים שונים ומוזרים בתרנגול כתליית ראש התרנגול עם שרשרת שום על הדלת ודברים אלו אסורים לנו משום "דרכי האמוריים".

היום גם האשכנזים וגם רוב הספרדים נוהגים במנהג הכפרות וזאת גם בגלל שהאר"י ז"ל יצא עם מנהג זה ור' חיים ויטאל הסבירו בארוכה וכן כתבו ה"בן איש חי" ו"כף החיים".

על פי פנימיות התורה עושים כפרות דווקא על תרנגול.

המקור לתת את התרנגול או חילופו (פדיון כפרות) לצדקה מוזכר כבר באיגרת רב ששנא גאון: "מחלקין אותו לעניים וליתומים ואומרים יהא זה כופר שלנו ויהיו עלינו כפרה" אבל מכיוון שחלק מהעניים סירבו לקבל את התרנגול מכיוון ש"אומר העני: זה השליך עונותיו על תרנגול זה ונבזה אני לו ששולחו אלי" ולכן יש שנותנים לעני את שווי של התרנגול בלבד וכן כותב אדמו"ר הזקן (חלק ג-ד סתר"ה ס"ד).

עיון: ספר מנהג אבותינו בידינו מועדים עמ' פה – קח.

חנוכה

השם חנוכה

לשם החג – חנוכה, ישנם כמה טעמים, מהם:

1. מלחמת המכבים ביוונים ארכה כמה וכמה שנים והייתה מלחמה קשה ביותר. מלחמה זו נגמרה ביום כ"ד בכסלו. לכן חגגו את הניצחון ביום שלמחרת כה בכסלו. מכאן השם: חנו – כה = חנו ב-כה בכסלו (אבודרהם סדר הדלקת נר חנוכה, שבילי הלקט סקפ"ט, הובא בטור או"ח סתע"ר).
2. ישנה מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל מה הסדר בהדלקת הנרות: האם מדליקים קודם נר אחד ומוסיפים כל יום נר, או שמדליקים ביום הראשון שמונה נרות ובכל יום מדליקים נר פחות. על מנת שכולם ידעו כמו מי ההלכה, קבעו את זה בראשי תיבות: ח' נרות והלכה כבית הלל (אבודרהם שם).
3. בזמן שהחשמונאים נכנסו לבית המקדש הם ראו שהמזבח חולל והם נאלצו לגנוז את כל האבנים שלו ולבנותו מחדש. לכן קוראים לחג 'חנוכה' על שם חנוכה המזבח [והבית]. מעניין לציין – בחנוכה זו של המזבח הקריבו את כל הקורבנות משבט לוי, כהשלמה לכך שהם לא הקריבו בעת חנוכה המזבח הנקראת בקריאת התורה (אור זרוע ח"ב ששכ"א ובמהרש"א שבת כא, ב ד"ה מאי חנוכה).
4. סיימו לבנות את משכן משה בתאריך כה בכסלו, אך הקב"ה הורה להשאירו מקופל עד א' ניסן. בא חודש כסלו לפני ה' בטענה על כך שבו סיימו לבנות את המשכן וחנוכתו הייתה צריכה להיות בחודשו הוא, ענה לו ה' שחנוכה אחרת תהיה בימיו – חנוכה המזבח והבית בימי החשמונאים ומכאן השם חנוכה (שבילי הלקט שם ומגילת תענית הובאה במג"א סתע"ר סק"ג).
5. חג זה נקרא חנוכה לא על שם חנוכה הבית שהיה בימי החשמונאים אלא שהייתה בימי חגי הנביא שאף בית שני נחנך ביום זה – כה כסלו (מור וקציעה או"ח סתע"ר).

הדלקת נרות החנוכה בבית הכנסת

המקור הקדום ביותר למנהג זה הינו מכתבו של רב האי גאון אשר נשאל בו "מנהגנו בחנוכה ... כיצד נעשה" ובו מזכיר הוא את מנהג ההדלקה בבית הכנסת (תשובות הגאונים החדשות סקע"ז). מנהג זה מוזכר אף בכמה מהראשונים (העיטור, המנהיג, המאירי, הריטב"א ועוד) והובא להלכה

בשולחן ערוך (או"ח סתרע"א ס"ז).

הסיבה למנהג זה הינו:

1. לפרסם את הנס (מאירי שבת כג,ב). הסיבה לפרסום זה הינו מכיוון שהיום מדליקים בתוך הבית מבפנים ויש לפרסם את הנס גם לאחרים (הריב"ש בשו"ת סק"א).
2. להוציא לידי חובה את מי שאינו בקי בהדלקה (כל-בו).

על הדלקה זו מברכים מכיוון "שהוא לפרסם הנס בבית הכנסת ברבים ... ואף על פי שאינו אלא מנהג".

לגבי הפרטים בנרות בית הכנסת ישנם חילוקים, לפועל:

1. הכי מהודר להדליק נרות גדולים בלילה ושישאר דלוקים עד ההדלקה של הלילה שלאחריו, וכן נוהגים ב 770. הטעם לכך כותב הרמ"א: "משום דאיכא מצווה שידלק כל היום" (בדרכי משה (סתרע"ב), מגן אברהם (שם סק"ג), פרי מגדים (תר"ע, א"א סק"ב) ועוד).
2. להדליק בלילה נרות רגילים ולאחר מכן שוב ביום ג"כ בנרות רגילים. הטעם לכך הוא: נרות החנוכה דומים לנרות בית המקדש. כמו שבבית המקדש כשכבה נר המנורה הכהן דישן את המנורה והדליק, כך הוא גם בנרות חנוכה, כשכבה הנר בבוקר חוזר ומדליקו (ראה שו"ת מלמד להועיל ח"א או"ח סקכ"א).

הסיבה שמדליקים בבית הכנסת דווקא בעת תפילת המנחה ולפני ערבית הוא מכיוון "שהוא תחילת היום הבא, (ש) [ו] תפילת ערבית היא מן היום הבא" (לבוש) וכן בגלל שאז נמצאים ביחד ריבוי אנשים בבית הכנסת (מ"ב).

עיון: מנהג אבותינו בידנו מועדים פ"ט.

גובה הנחת החנוכיה

פוסק השולחן ערוך (או"ח סתרע"א ס"ו): "מניחו למעלה משלושה טפחים (24 ס"מ), ומצווה להניחו למטה מעשרה טפחים (80 ס"מ), ואם הניחו למעלה מעשרה טפחים – יצא". מסבירים המפרשים שהפירוש של גובה זה הינו על השלהבת ולא על מקום הנחת החנוכיה (פרמ"ג מ"ז סק"ה. ראה בשו"ת מנחת-יצחק ח"ו סי' סה אות ב' שלעניין ג' טפחים ועשרים אמה – נחשב הגובה לפי השלהבת, ולעניין עשרה טפחים – לפי בסיס הנרות. ראה גם באל"י רבה שאין העולם מדקדקין בכך וסומכים על המרדכי שכתב שעכשיו שרגילין להדליק בבית אין קפידא בזה ואכ"מ להאריך בכ"ז).

כמה טעמים נתנו למנהג זה, מהם:

1. כאשר החנוכיה מונחת נמוך ניכר לצופים בה שהינה לכבוד החג בעוד שאם היא מונחת גבוה יחשבו הרואים שנועדה להאיר את החדר ואם מונחת על הרצפה יחשבו הרואים שתכף ייקחו אותה להאיר בחדר אחר (עה"ש שם סכ"ב).

2. על פי הקבלה חג החנוכה הינו כנגד ספירת ההוד. על ידי ההדלקה ממשיכים אותה ואת כל הספירות שלפניה למטה, למלכות. דבר זה בא לידי ביטוי על ידי הדלקה בתוך 10 טפחים מהקרקע בעוד שגוף החנוכה הינו מעל 3 טפחים הדמבטאים את ספירות נצח – הוד – יסוד (פע"ח שער חנוכה פ"ד).

שהייה ליד נרות חנוכה

כתב הרמ"א (בסי' תרע"ז ס"ג) שאף מי שמדליקים בשבילו בביתו ויוצא על ידי זה לידי חובה, בכל זאת צריך להדליק במקום שנמצא שם "כי חייב לראות הנרות". אמנם החיוב לראות את הנרות הוא לא יותר מרגע אחד, ברם למנהגינו צריך להישאר ליד הנרות חצי שעה חוץ מערב שבת.

הטעם למנהג זה הוא "מכיוון שעיקר המצווה הוא להיות ליד הנרות משך זמן של חצי שעה ולראות אותם ולשמוח בהם ... ולא סגי שידליק וילך לו למקום אחר" (סיכום דברי המקו"ח לבעל החוות יאיר. סתרע"ב. שו"ת מקדש ישראל סי"ח). יש שסמכו מנהג זה למילים "ואין לנו רשות להשתמש בהם – אלא לראותם בלבד" שכל זמן שאסור להשתמש בהם (מינימום הדלקה – חצי שעה) מצווה לראותם (שו"ת שב יעקב כ"ב, נפש דוד – לאדר"ת ועוד).

אחד מאלו שמביא מנהג זה עם הטעם שלו הוא ר' פנחס מקוריץ (אמרי פנחס – פרנקל, עק"ט א"ח) וז"ל: "בחנוכה בשעת הדלקת נרות יורד אור הגנוז (כמו כן כותב הרוקח – טה"מ ומה"ד עמ' 310) ... על כן יש לכל אדם להישאר אצל נרות שלו אחר ההדלקה חצי שעה" ברם בשבת לא צריך להישאר מכיוון ש"שבת הוא בעצמו אור הגנוז" ומהו אור הגנוז? "אורו של משיח" (ולחעיר משערי המועדים – חנוכה ע"א-ב ועשפ"ו, ספר הליקוטים דא"ח צ"צ ערך חנוכה).

ואכן למנהגינו נשארים לפחות חצי שעה ליד הנרות, לבד מערב שבת. הרבי נשאר בדרך כלל כ 45 דקות (מעשה מלך – הוצאה חדשה, עמ' 310).

עיון: מנהג ישראל תורה, מועדים פ"י. שו"ת מקדש ישראל סי"ח.

פּוּרִים

תחפושות בפורים

כמה וכמה טעמים מצינו למנהג התחפושות בפורים, ומהם:

1. "מתחפשים בפורים ולובשים פרצופים, בכדי שלא יתבייש כל מי שצריך לפשוט יד ולקבל תמיכה להכין על פסח.. שעי"ז אין מכירים אותו. הן אמרו רז"ל שבפורים צריכים ליתן לכל הפושט יד" (שיחות חכמים (ראובן מרגליות) עמ' 30).
2. כזכר לזה שעמלק שינה את מלבושיו ובא להילחם בעם ישראל (גם במדבר וגם בימי יהושפט (ד"ה כ, א)) אף אנו משנים את לבושנו בפורים (קצות השולחן סוף ח"ג בהערות לענייני פורים אות ה).
3. "על שום הגויים שמפני פחד היהודים שינו מלבושיהם" (מעם לועז מגילת אסתר עמ' רסז).
4. כותבת הגמ' (מגלה יב, א) שתלמידי רבי שמעון בר יוחאי שאלו את רבם: למה התחייבו בני ישראל מיתה בתקופת מרדכי? ענה להם רשב"י שזה מפני שהשתחוו לפסל של נבוכדנצר. שאלו אותו תלמידיו: אם כן למה לא מתו ח"ו? ענה להם רשב"י: בני ישראל פחדו מעונשו של נבוכדנצר ולכן השתחוו, אבל בליבם כווננו להשתחוות לקב"ה, זוהי הסיבה – כותב המהר"ם חגיז – שמתחפשים בפורים. מכיוון שכל סיפור פורים – סיפור הגזירה, היה רק כלפי חוץ ולכן לובשים תחפושות המשנות את חיצוניות האדם (אלה המצוות (-מהר"ם חגיז) מצווה תקמ"ג).
5. "לפיכך נהוג בישראל, שבימי הפורים עורכים כל מיני "הצגות" – מתחפשים ולובשים תחפושות ומסכות – כי שמחת פורים אין בה הגבלות והיא "פורצת גדרים": היא "פורצת" את ההגבלות ואת ההגדרות של הסדרים הקבועים והרגילים" (שיחת י"ב אדר – תשמ"ב, תשמ"ה; י' אדר שני תשד"ם).

עיון: מנהג ישראל תורה – מועדים עמ' רכו-רלז.

מנהג הכאת המן בעת קריאת המגילה

מקור מנהג הכאת "המן" בעת קריאת המגילה אינו ידוע, אבל המקור הקדום ביותר המצוי בידנו נכתב לפני מעל 700 שנה על ידי ר' אברהם בן נתן (הראב"ן) הירחי (חי באמצע תקופת הראשונים)

בספרו "המנהיג" (- "מנהיג עולם") ובו הוא מציין כמקור למנהג הכאת המן בעת קריאת המגילה את דברי חז"ל "שצריך שיאמר ארור המן וארורים בניו" (ירושלמי מגילה פ"ג ה"ז, מסכת סופרים פי"ד ועוד). מקור אחר הינו בספר "שבלי הלקט" (נכתב כ-50 שנה אח"כ) הכותב מנהג זה בשם רש"י שאמר עליו "וכל זה אינו חובה אלא מנהג טוב". מנהג זה הובא להלכה (בית יוסף ורמ"א סתר"צ סקי"ז) וכן אנו נוהגים.

מהטעמים להכאת המן:

1. כתוב "שם רשעים ירקב".
2. כתוב "תמחה את זכר עמלק".
3. שההולכים בדרך המן – תיפול עליהם אימה (החיד"א, האבן עזרא).
4. שפחות ישמעו את השם הנחות של המן (חתם סופר).

לגבי מנהג הכאת 'המן' בעת קריאת המגילה ישנם דעות שונות, מהם:

1. כל פעם שמזכירים את השם 'המן' (ספר המנהיג לפי האבודרהם. להעיר שאביו של השל"ה הקדוש כתב נגד מנהג זה בספרו "עמק ברכה").
2. רק ב'המן' הראשון והאחרון (מנהג הבן איש חי).
3. להכות את 'המן' ואת 10 בניו בלבד, כל שם לחוד (מקו"ח לבעל החוות יאיר).
4. כל 'המן' עם תואר כגון בן המדתא, צורר, הרע וכו' (ספר המנהיג ורוב המקורות שנמשכים ממנו).

מנהגנו הוא להכות בכל המן עם תואר (דעה 4. ספר המנהיגים).

המקור הקדום ביותר למנהג זה הוא בספר 'המנהיג' (מראשוני הראשונים) הכותב ש"מנהג התינוקות ... לקחת חלוקי הנחל ולכתוב עליהם (את השם 'המן') ומקישים זו על זו כשקורא ומזכיר המן ורשעו". בפועל זה לא רק "מנהג התינוקות" אלא גם מנהג המבוגרים ש"מכין ברגליהם, אבן על אבן, משברים קדירות" (תניא רבתי ס"מ עמ' מב) וכך נהגו ונוהגים גדולי ישראל ובראשם הרבי הרי"צ (התוועדויות תשמ"ט ח"ב 438).

מנהג הרבי בזה: בדרך כלל (אך לא תמיד) מכה מעט עם חלק מרגלו פעם אחת את 'המן' בכל פעם שנוזר, ובכל פעם שנוזר 'המן' עם 'תואר' הכה עם כל רגלו פעמים רבות (מעשה מלך הוצאה חדשה, עמ' 320).

עיון: מנהג ישראל תורה עמ' רלח-רנא. חקרי מנהגים (גוראריה) ח"ג סק"ג.

זכר למחצית השקל

אומרת התורה (שמות ל, יג): "זה יתנו כל העובר על הפקודים – מחצית השקל" לבית המקדש. המקור הקדום ביותר לנתינת חצי שקל ממתבע המדינה לצדקה כזכר למחצית השקל שנתנו

לבית המקדש הינו בגמרא: "ובאחד באדר משמיעין על השקלים. ולמה באחד באדר, שהיה צפוי וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהיה המן הרשע עתיד לשקול כיכרותיו על ישראל לפיכך הקדים ואמר למשה שיהיו שקלי ישראל קודמין לשקלי המן". ולכן קוראים את פרשת שקלים בסמיכות לר"ח אדר (מסכת סופרים פכ"א ד וראה שם שאסור לומר עליהם כופר אלא נדבה ומכאן ההוכחה שמדובר לאחר חורבן הבית וכדלקמן בטור. ראה גם מגילה יג ע"ב ובירושלמי פ"ג ה"ד).

המקור הקדום ביותר לנתינת ג' חצאי שקלים הינו מר"א מברונא (מוכא באור זרוע ובמבוא לערוגת הבושם). את הסיבה לכך שנתנים דווקא ג' חצאים מסבירים הראשונים שבתורה כתוב ג' פעמים את המילים "מחצית השקל" (מרדכי (מגילה תשעו) התשב"ץ, הסמ"ק מצוריך, בעל הרוקח, מהר"ם מרוטנבורג ועוד).

ההתנגדות למנהג זה התחילה כבר בזמן הגאונים, והסיבה לכך הינה שמכיוון שאת מחצית השקל צריך לתת לבית המקדש, אין לומר שהמטבעות הינן מחצית השקל מכיוון שאז יצטרכו לגנוזם ואי אפשר לפדותם כלל. על כן צריך לתת צדקה ללא אמירות מסוג זה. את הגמרא (שהובאה לעיל) הם הסבירו שזהו רק זכר וענינו הוא צדקה אך אין לקרוא להם בשום אופן בשם "שקלים" או "מחצית השקל" (סידור רב עמרם גאון, תשובות גאוני מזרח ומערב בשם רב כהן צדק (ר"י פומפדיא, מזקני דור הגאונים ובן דורו של רב סעדיה גאון). כעין זה כתב במחזור וויטרי ובסידור רש"י).

לפועל גם מצדדי המנהג אומרים שלכתחילה אין להכריז עליהם "מחצית השקל" אך טוענים שאם עשה זאת יש מקום להתירם לעניים (בסוגיה זו יש 2 מחלוקות עיקריות: 1: האם יש קדושת שקלים בזמן הזה. 2: באם לא הכריז שזהו "מחצית השקל כופר [נפש]" האם אפשר להחשיבו כנדבה. ראה מנהג אבותינו בידינו מועדים סו"ע רג וע' רד ודו"ק בנסמן שם).

סיכום: נהוג לתת לפני פורים שלושה מטבעות של חצי שקל לצדקה. המטבעות הללו הינן זכר למחצית השקל שהיה בבית המקדש (אך אין להגיד שהינן מטבעות של מחצית השקל).

עיון: מנהג אבותינו בידינו, מועדים, פי"ג.

זכר למחצית השקל - גיל ויום הנתנה

גיל הנתנה:

ישנם כמה דעות מאיזה גיל מתחילים לתת את מחצית השקל:

1. מגיל 20 שנה. הסיבה לכך הינה שהמחציות הללו הינן זכר למחצית השקל שנתנו בבית המקדש ואז נתנו "מבן עשרים שנה ומעלה" (ברטנורא שקלים פ"א מ"ג, חינוך מ"ע קה, הרוקח סרל"ג ועוד). כך פסקו הרמ"א והמהרי"ל (ד"מ סק"א).
2. מגיל 13 ומעלה. הסיבה לכך היא שכתוב "לכפר [על נפשותיכם]" זאת אומרת שכל מי שמחוייב במצוות עשה ולא תעשה, ולכן מחוייב בכפרה, חייב אף בזכר למחצית השקל (רמב"ם בפה"מ שקלים שם וכן משמע בהל' שקלים פ"א ה"ז, רמב"ן ב"כי תשא' ועוד). כך

פסק המגן אברהם (סק"ג).

3. מנהג בלבד: לתת אף על ילדים קטנים ביותר (יש מוסיפים גם עבור עוברים ברחם אמם והסימן הוא: "זה יתנו – כל העובר" – רמ"א שם, דעת תורה (למהרש"ם) על המג"א, סידור ר"י עמדין ועוד). וכן הוא מנהג חב"ד לתת אף על הילדים הקטנים (ספר המנהגים עמ' 74. שיחת תענית אסתר תשמ"ט, ראה שיחות קודש תשנ"ב ח"ב עמ' 787: "ומה טוב ומה נעים שיחנכו ג"כ קטנים לתת ג' "מחצית השקל" מכספם שלהם, ובאופן, שההורים עוזרים להם" עי"ש באריכות).

יש אומרים שיש לתת מחצית השקל גם עבור נשים (וילדות) וזאת מכיוון שה'זכר למחצית השקל' הינו בגלל שה' הקדים את השקלים שלנו לשקליו של המן (הוסבר בטור הקודם) ואף הנשים והבנות נצלו באותו הנס ולכן הם חייבכות בזה (דעת תורה שם שמוכיח זאת מהירושלמי, תורה תמימה כי תשא, מג"א שם, ראה שבט הלוי ח"ז סקפ"ג ועוד), וכן הוא מנהגנו (ראה הנסמן ב-3).

יש להבהיר: אב שנתן עבור בנו פעם אחת – צריך (אף מן הדין) להמשיך לתת עבורו גם בשנים הבאות (משנה שקלים פ"א מ"ג, מג"א שם, קשו"ע סקמ"א ס"ה, מ"ב שם סק"ה ועוד).

יום הנתינה:

לגבי מועד נתינת מחצית השקל מצינו כמה וכמה דעות מה עדיף, להלן ד' עיקריים:

1. מר"ח אדר ואילך (לשון הגמ' במסכת סופרים: "צריכין כל ישראל לתת שיקליהן לפני שבת זכור" וכן נהגו בכ"מ).
2. בתענית אסתר לפני מנחה (מהר"מ מרוטנבורג, מאו"א, מהרי"ל, הרמ"א, מעגלי צדק ועוד).
3. בליל פורים אחרי ערבית ולפני קריאת המגילה (קיצור שו"ע, חת"ס ועוד).
4. בפורים (מג"א).

למנהגנו נותנים בתענית אסתר קודם מנחה (ספר המנהגים עמ' 37). יש שהסבירו (כף החיים סתרצ"ד סקכ"ה) שנתנית הצדקה בצום תעזור לכפר עלינו.

עיון: מנהג אבותינו בידינו, מועדים, פי"ג.

פסח

מצה 'שמורה'

על מצוות אכילת מצה בפסח נאמר בתורה: "ושמרתם את המצות", ומכאן למדו חז"ל שיש לשמור את המצה שלא תחמיץ. כותב אדה"ו שהשמירה ב'מצות מצווה' המיועדות לליל הסדר, תהיה כבר משעת הקצירה וה'שמירה' בכל המצות של ימי החג, הוא משעת הטחינה (או"ח סתנ"ג ס"ו, יט).

לסיכום: מצה שמורה – מצה שנשמרה שלא תחמיץ.

למבצעים: הרבי הורה אשר לקראת חג הפסח יש להשתדל לשלוח לכל יהודי שאפשר להגיע אליו מצה שמורה, עגולה ועבודת יד (ראה ב'הלכה למעשה' שבעיון).

עיון: הלכה למעשה – הגדת מכון הלכה חב"ד פ"ב פתיחה, עיונים אות ב, פ"א ו.

'לשמה'

לגבי המצות שמיועדות לקיום מצוות מצה בליל הסדר, ישנו הדין של הכנת המצה 'לשמה'. משמעות הדין הוא, שיש לכוון בשעת לישת ואפיית המצות – שמצות אלו נעשות לשם מצוות אכילת מצה ולא לכל מטרה אחרת [מסיבה זו פסקו גדולי ישראל ובראשם אדמו"ר הזקן, אדמו"ר הצמח צדק, אדמו"ר המהר"ש וכו' שאין יוצאים ידי חובת אכילת מצה במצות מכונה (או אף שאסרוה לגמרי)] (שו"ע או"ח סת"ס ס"א, סתנ"ג ס"ד).

לסיכום: לשמה – עשיית דבר מתוך כוונת 'לשם מצת מצווה'.

עיון: הלכה למעשה – הגדת מכון הלכה חב"ד פ"ב פתיחה, עיונים אות ב, פ"א ו. קונטרס ושמרתם את המצות (בגדר ה'לשמה') ובנסמן בכל הנ"ל. פס"ד הרביים לגבי מצות מכונה (שלא הובאו במ"מ לעיל): אדה"ו – או"ח סתנ"ג ס"ו (והשווה עם סתנ"ט ס"ט). הצ"צ – שו"ת באר משה ח"א (וראה ושמרתם את המצות עמ' 10 הע' 8).

קמח רש"י ורש"ם והעדיף מביניהם

ישנה מחלוקת ממתי צריך את המחשבה של ה'לשמה'. ישנם כאלה האומרים שהמחשבה צריכה להיות כבר משעת הטחינה. מכיוון שמכונה לא יודעת לכוון, חייבים שאדם יטחן את

הקמח ב'ריחיים של יד' (או בקיצור – רש"י). ברם להלכה פוסק אדמו"ר הזקן שהשימור הנצרך משעת הטחינה הינו רק שימור שלא יבוא לידי חימוץ, אך לא צריך כוונה 'לשמה'. ולכן ניתן לטחון אף לכתחילה ב'ריחיים של מכונה' (או בקיצור – רש"ם) (ראה ב'הלכה למעשה' המובא בעיון). להעיר שבמשך רוב השנים המצות של הרבי היו מ'ריחיים של מכונה'.

לסיכום: רש"י – ריחיים של יד, לשיטת אדמו"ר הזקן אין בזה שום עניין. רש"ם – ריחיים של מכונה, מזה היה עשויי רוב השנים מצותיו של הרבי.

עיון: הלכה למעשה – הגדת מכון הלכה חב"ד פ"ב פתיחה, עיונים אות ב, פ"א ו. בדרך תמים גל' ב 31-34.

מצה שרויה בפסח

איסור "מצה שרויה" היה כבר במזריטש בתקופתו של המגיד (יגדיל תורה נ"י. גל' יב, עמ' יו"ד) והאדמו"ר הזקן הסביר שמדובר בחשש איסור דאורייתא (שו"ע הרב ח"ה עמ' תתצד (בשו"ת ס"ו)). איך הגיע איסור זה ומדוע הוא לא היה בתקופת התנאים, הראשונים וכו'?

עד לפני כ-250 שנה היה נהוג לאפות את המצות כמעין 'פיתות' עבות ובלישה וכו' היו מתעבים, בודקים שהכל יצא טוב וכו'. מכיוון שמצות אלו היו מאבדות את טריותן מהר מאוד, החלו לאפות מצות במהלך חול המועד. במהלך הפסח חמץ לא בטל אפילו באלף ולכן החלו להפחית את כמות המים שבבצק וכן שיתחילו לאפות מצות דקות יותר, ועל ידי כך לשמור את הטריות עד אחרון של פסח (הגדה כהלכה עמ' תשצד). בעקבות מנהג זה התחילה בעיה של הישארות קמח על מצה.

כותב רבינו הזקן: "ומה שלא הזכירו זה הפוסקים היינו משום... [ש] בדורות הראשונים היו שוהין הרבה בלישה וגלגול עד שהיה נילוש יפה ... [אבל היום] זה עשרים שנה או יותר נתפשטה זהירות זו בישראל קדושים למהר מאוד מאוד בלישה ואין לשין יפה יפה ולכן נמצא קמח מעט במצות... כנראה בחוש למדקדקים" (שו"ע הרב ח"ה עמ' תתצד (בשו"ת ס"ו)).

עד כמה החמירו בזה:

אודות הזהירות הנדרשת משרויה כותב הרבי ב'הגדה': נזהרין ביותר ממצה שרוי' (ראה שו"ת אדה"ו ס"ו. וראה שו"ת סוסת"ס). ולכן המצות שעל השולחן מכוסות, שמא יפלו עליהן מים. קודם ששופכין מים, או משקין שמים מעורבים בהם, לכוס או קערה בודקין שלא יהיו בכלי פיורי מצה. למים אמצעיים ואחרונים אין להעביר ידיו על שפתיו" (הגש"פ עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים עמ' לו. ספה"מ עמ' 41)

הרבי הקפיד מאוד על שרויה ו"אחרי אכילת המצה מנגב היטב את פיו וחניכיו הק' מכל שיורי פיורי המצה במפיות נייר, ותיכף משליכם מתחת לשולחן" ... "פעם אחת ניסה אחד הבחורים לקחת לעצמו את אחת המפיות ואמר לו כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א שזהו "חשש חמץ" (מעשה מלך (הוצאה חדשה) עמ' 204 והע' 58).

מצות על שולחן האוכל במהלך הפסח:

הרבי הרי"צ נהג שלא להניח על השולחן את האוכל והמצות יחדיו (למעט בליל הסדר ואחרון של פסח. רשימות דברים ח"א עמ' קפו) וזאת למרות שכלל רבותינו נשיאנו הניחו את המצות ואף אכלו לעיתים בתוך הסעודה, תוך הקפדה שהמצות יהיו מכוסות וכן תוך הקפדה על 'שרויה' (ספה"ש בלה"ק ת"ש עמ' מג אודות הזהירות בזה. ליובאוויטש וחייליה עמ' 56 (בהוצאה החדשה 49) שהרש"ב אכל כף מהמרק וחתיכה מהמצה)

כיצד נוהג הרבי בכל ימי הפסח – לא ידוע, אך בליל הסדר הרבי השאיר את המצות על השולחן (בקודש פנימה עמ' 28) ואף אכל מהם במהלך הסעודה "חתיכה ממנה (ע"י האצבעות), כשהיא עודינה מכוסה (כדי שלא יתפזרו פירורים על השלחן ועל כלי האכילה)" (עדות הרב יעקב הורוביץ) והטביל במלח ואכל (אוצמנ"ח עמ' קפה).

יש להבהיר: גם ילדים צריכים להקפיד על מצה שרויה (שעהו"מ ח"ה עמ' פו. התועודויות תשמ"ח ח"ג עמ' 111 הע' 258).

להעיר שיש חסידים שנוהגים לא להשתמש בכלים שהיה בהם 'שרויה' עד לשנה הבאה.

עיון: שו"ת הרב (אדה"ז) עם ביאורים והע' (סגל) סי' כ"ה ובנסמן שם. ספר מנהג ישראל תורה – מועדים עמ' שמ-שסד ובנסמן שם. אור ישראל גליון טו (וצ"ע בחלק ממש"כ שם). שערי הלכה ומנהג או"ח ח"ב עמ' קכו וח"ה עמ' פו. להעיר שבמצות 'ספרדיות' יש טעם נוסף לחומר – טעם מחצית השקל והשע"ת ואכ"מ.

לגבי מים במוצרי חלב (גבינות וכו'): ספה"ש תש"ג עמ' 64 וראה נתיב החלב ח"ב עמ' 14 שתמיד יש מים. **לגבי מצות ויין ודין שרוי:** ספר המנהגים עמ' 41. אוצר סיפורי חב"ד חיו"ד עמ' 189. ספה"ש קיץ ת"ש ע' 37 וראה שם לגבי סוג היין. הגדה כהלכה עמ' תשצט הע' 4966.

קטניות בפסח

מקור האיסור לאכול קטניות במשך חג הפסח הינו מתקופת הראשונים (סמ"ק סרכ"ב, מרדכי פסחים סתקפ"ח ועוד. ראה שו"ת חת"ס או"ח סקכ"ב. מעניין לציין שהפרי חדש ריש סתנ"ג תולה את האיסור בגמ' פסחים מ,ב) וכבר אז היה מחולק בין האשכנזים לספרדים האם אפשרי לאוכלם בפסח או שלא (ראה במגדל עוז על הרמב"ם (חמץ ומצה פ"ה) – היה מחכמי ספרד אך למד בצרפת, שמורו הרשב"א התיר ורבותיו הצרפתים אסרו (ראה שם) והוא התיר בספרד לאכלם).

הסיבה לאיסור זה אינו בגלל שהקטניות מחמיצות וזאת מכיוון שכבר בתקופת הגמרא נפסק שקטניות אינן מחמיצות ואינן חמץ (פסחים לה,א וקיד,ב. להלכה שו"ע אדה"ז או"ח סתנ"ג ס"א) ולכן: אין צריך למוכרם לנכרי ובמידה והם נפלו לתוך סיר מלא בתבשיל הינו בטל ברוב ומותר לאכול התבשיל (שו"ע אדה"ז סתנ"ג,ה. וכ"פ הרמ"א ותר"ד. להעיר שיש לאסור סיר שבושל בו קטניות רק לאחר מעת לעת – ראה כף החיים או"ח סתנ"ג,כז בארוכה) אך בוודאי שמותר ליהנות מהקטניות אף בתוך החג (שו"ע אדה"ז שם).

מהסיבות לאיסור קטניות:

1. "לפי שבדורות האחרונים רבו עמי הארץ שאינן בקיאים באיסור והיתר ואם יראו שאוכלים בפסח תבשיל של מיני קטניות יטעו להתיר גם כן תבשיל של מיני דגן הואיל וכל השנה דרך לעשות תבשיל ממיני קטניות כמו שדרך ממיני דגן ידמה בעיניהם שדינם שוה בפסח לפיכך נהגו לאסור הכל" (שו"ע אדה"ז או"ח סתנ"ג ס"ג).
2. ישנם מקומות שרגילים להכין לחם מאורז ולכן יטעו להתיר זאת לגמרי (המרדכי שם בשם גיסו – הסמ"ק).
3. הקטניות צומחות בצורה הדומה לאחד מחמשת מיני דגן בצמיחה – בשרביטים, בצורה ועוד (שו"ע אדה"ז שם. מרדכי שם).
4. "ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות בתבשיל לפי שמיני חטין (קטנים) – ספר הימכתם" מתערבין בהן" (טור או"ח סתנ"ג, ריטב"א ועוד).
5. "שיש מיני חיטים שבשנה שאינה כתיקונה משתנות ונראות כמיני זרעונים, ועל כן אסרו" (מ"ב בה"ל שם סק"א בשם רבינו מנוח).

עיון: מנהג אבותינו בידינו מועדים פ"כ. צורבא מדרבנן ח"ג עמ' 312 (וצ"ע על חלק מדבריו שם). לגבי קטניות לילדים וכן אודות הכלים בהם יש קטניות ראה: הלכה למעשה (מכון הלכה חב"ד) פרק יא כג-ד.

שבועות

תיקון ליל שבועות

המקור לאמירת תיקון ליל שבועות הינו אותו המקור שאומר שיש להישאר ערים בלילה זה – הזהר (אמור דף צח ע"א – תרגום חופשי): "ולמדנו שהתורה שצריך לו לעסק בלילה הזה – תורה שבעל פה, בכדי שיטהרו (נ.א. שיתדבקו) באחד ... אחר כך ביום הזה תביא תורה שבכתב ... ועל כן חסידים הראשונים לא היו ישנים בלילה הזה והיו עוסקים בתורה".

סדר הלימוד מובא בהאריז"ל, השל"ה והב"י (פרי עץ חיים ע"פ זהר בראשית ח,א וראה באריכות וכן סיפור מהב"י בשל"ה שבועות פ. נר מצווה ד-יג) והוא מהתנ"ך, משנה, ספר יצירה, זהר, אדרא רבה ועוד.

במהלך הדורות היו שהקלו על עצמם (תו"מ חכ"ג עמ' 65) ולמדו בלילה זה כל מה שליבם חפץ (ראה שו"ת חק יעקב או"ח תצד) אך כבר כתב על זה החיד"א (לב דוד פל"א): "לא טוב עשו ... ובכן ישתקע ולא יאמר שום (שם) לימוד בלילה הקדושה הזו עד אשר יקראו (התיקון) ואחר כך ילמדו במקום שליבם חפץ ... והתימה על האנשים האלה ... ששינו מנהג כל ישראל ... ועם שונים אל תתערב".

אודות לילה זה כתב האר"י (שער הכוונות פט,א) ומובא במגן אברהם (סק"א), כף החיים (סק"ו) ועוד: "ודע כי כל מי שלא ישן בלילה הזאת כלל אפילו רגע אחד והיה עוסק בתורה על הלילה מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק בשנה ההיא"

מהטעמים לשם 'תיקון':

1. ע"פ הפשט הלימוד הלילה הוא כיוון שישראל שבאותו הדור ישנו בלילה שקודם מתן תורה והיה צריך משה להעירם ולזרום לקראת מתן תורה, בשביל לתקן מה שפגמו אנו נעורים כל ליל שבועות (מג"א תצד).
2. כמו כן ע"פ הפשט המילולי 'תיקון' הוא מלשון 'תקנה' שתקנו לליל שבועות (התוועדיות תש"נ ח"ג עמ' תש"נ).
3. ע"פ הסוד טעם הלימוד מובא בזוהר הקדוש שהוא כדי לעטר את השכינה, ה"כלה", בלימוד התורה (זהר שם).

הסיבה ש'אומרים' את התיקון ולא 'לומדים' אותו, מסביר הרבי הרי"ף (ספה"ש הת"ש שיחת ליל

א דחה"ש אות ב) שההכנה וה'תיקון' למתן תורה הוא על ידי אמירת אותיות התורה במתינות בליל שבועות שממשיכות גילוי העצמיות שלמעלה מהשתלשלות הגילויים של חג השבועות.

להלן כמה מגדולי ישראל שאמרו 'תיקון ליל שבועות' (חלקם בנוסחאות שונות מעט): הרמ"ק, ר"ש אלקבץ, האר"י (- הנ"ל כתבו נוסחאות דומות לילה זה), השל"ה, החיד"א, מהרי"ץ (ר' יחיא צלאח בעל פעולת צדיק, מרבני תימן לפני כ 220 שנה), ר' דוד בן ר' יהודה החסיד (אור זרוע נ"ג ע' רמ"ט), הרמ"ע מפאנו (נט, עמ' רנ"ז), פרי חדש (על שו"ע או"ח סתצ"ד), אשל אברהם (שם), הגאון מליסא - בעל הנתיות (בס' דרך חיים ומובא בס' תו"א בהוספות), הרכב"ם (מרבני מרוקו לפני כ 300-270 שנה וכן הובא במנהגי ג'רבה (בס' ברית כהונה)), הגר"א (הובא בנתע"ג שבועות, עמ' קז הע' ז), היעב"ץ - ר' יעקב עמדין (בסידורו), הבן איש חי (במדבר אות ד), וכן נהגו כל השנים בערי הקודש ירושלים, חברון וצפת (החיד"א בלדוד אמת, תורת השלמים, סכ"א).

עמידה בשעת קריאת עשרת הדיברות

למרות שלא ידוע לנו מקורו של המנהג לעמוד בשעת קריאת עשרת הדיברות, ידוע לנו שהוא היה קיים עוד בתקופת הראשונים.

כמה טעמים נאמרו בדבר ומהם:

1. כותב הרמב"ם: "כבר מצינו שישראל כששמעו אותן בעת שדיבר ה' אל[ק]ים היו עומדים כמו שכתוב "ויתיצבו בתחתית ההר". ברם הרמב"ם קובע שזה מנהג "ואין זה חובה עלינו. ולו היה זה חובה, היינו מתחייבים לעמוד גם בכל פרשת ניצבים - שהרי היו 'ניצבים' - עומדים" (הרמב"ם בשו"ת סרס"ג). זוהי גם הסיבה שעומדים עם הפנים לספר תורה - כשם שעמדו במתן תורה (דבר שמואל (לר' שמואל אבוהב) ועוד רבים).
2. עומדים בשעת קריאת עשרת הדיברות להיותם יסודי התורה ונכתבו בלוחות הברית והקב"ה אמרם לכל ישראל. . ולכן עושים זכר בקימה בעת אמירתם" (טוב עין - לחיד"א).

עיון: מנהג ישראל תורה - מועדים עמ' תסח-תפא. המועדים בהלכה

ספירת העומר

קורבן העומר

אומרת התורה (ויקרא כג): "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם .. והבאתם את עומר (עומר = מידה במשקל של עשירית האיפה (רש"י שם)) ראשית קצירכם אל הכהן" [מעניין לציין: מזה שכתוב "ראשית קצירכם" לומדים חז"ל שאין לקצור (אף היחיד) כלל לפני קצירה זו].

ממשיכה התורה: "וספרתם לכם ממחרת השבת (- לאחר יום טוב (ראשון) של חג הפסח), מיום הביאכם את עומר התנופה, שבע שבתות" - זהו ספירת העומר (ראה לקמן "ספירת העומר". הסיבה שכתוב על החג "שבת" כי זהו אחד הכינויים לחגים בתורה - פסיקתא פ"ח. מנחות סח.ב. ראה תורה תמימה עה"פ).

מה כלל הקרבן:

1. כבש - עולה.
2. סולת חיטים במשקל 2 עשרונים מעורבבים עם רביעית שמן ורביעית ההין יין.
3. שעורים במידה של עשירית האיפה (= עומר בלשון התורה).

סדר קרבן העומר:

שלוחי בית דין יוצאים בערב החג, ועושים מהשיבולים קבוצות קבוצות בכדי שיהא נוח לקצור אותם. כל העיירות הסמוכות למקום הקצירה, היו מתכנסות לשם, כדי שיהא נקצר "בעסק גדול". כשיוצא החג, שואל שליח בית הדין את הקוצרים כמה שאלות: האם שקעה השמש? במגל הזה? ובסלסלה זו? (אם יום זה חל בשבת מוסיף ושואל: בשבת זו?) וכולם עונים: כן. האם לקצור? וכולם עונים: קצור! - כל שאלה חוזרים עליה 3 פעמים על מנת לוודא שהכל שמעו ויודעים את הסדר (להוציא מהבייתוסים).

לאחר מכן היו קוצרים 3 סאה של שעורים, ומביאים אותם לבית המקדש שם חובטים אותם (בדברים רכים) וזורים ובוררים אותם מהמוץ. לאחר מכן קולעים אותם בכלי הנקרא "אבוב" [כלי מנחות עם חורים כדי שהאש תיגע בגרעינים]. ושוטחים אותם בעזרה כדי שהרוח תנשב עליהם ותעיף את הקליפות, הקש וכו'. לאחר מכן מכניסים אותם לריחיים, טוחנים ומנפים אותם בשלוש עשרה נפות (הנפות היו מיוחדות בעלי כמה סוגי חורים על מנת להבדיל את הסולת, הקמח והמוץ) עד שהקמח נהיה נקי ביותר. סה"כ צריך להישאר רק עשירית האיפה של סולת

מנופה שאותו היו מקריבים למחרת ב-טז ניסן (לגבי האם הייתה לתינה וחשש חמץ שבזה ראה פסחים לו, א רש"י ד"ה ומאי שנה ותוס' רא"ש שם שמשמע שזה חלק מהמצווה, רמב"ם תמידין ומוספין ז, יב שלא נזכר. מנחת חינוך עשה שב שזה הידור בלבד).

בבוקר היו מקריבים את הכבש לאחר קרבנות תמיד של בוקר ומוסף ולאחריו היה הכהן לוקח את ה'עומר' ומערבבו עם רביעית שמן וקומץ לבונה. לאחר הבלילה לוקח הכהן את המנחה, מניף אותה במזרח העזרה למזרח, מערב, למטה ולמעלה. ומגישה לקרן מערבית דרומית של המזבח שם היו 'קומצים' את המנחה ומקטירים את המנחה שהוקמצה. הקטרה זו נעשתה [לרוב] לפני חצות היום.

מהטעמים

הקרבן: שתתברך התבואה שבשדות (ראש השנה טז, א).

הנפה: 1. "אמר רבי יוחנן: מוליך ומביא [לצדדים] למי שהרוחות שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו" וכדי לומר לנו שהכל ממנו (סוכה לז, ב). 2. "מוליך ומביא לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד לעצור טלטלים רעים (סוכה שם).

עיון: אוצר דינים ומנהגים אייזנשטיין בערכו. ראה גם בשיחות קודש תשי"ד ב' דחה"ש סי"ב-ג, לקו"ש חל"ב 134, שיחות קודש תשכ"ד יב תמוז סי"ד וביאור העניין וכן בעבודה ראה שיחות קודש תשי"א ב דחה"ש סטז-יז.

חדש ואיסור חדש

מהו איסור "חדש"? כהמשך לקרבן העומר כותבת התורה: "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן א-לקכם". בפסוק זה יש שלוש מצוות לא תעשה [ולחם וקלי וקרמל]. איסור זה הינו על חמשת מיני דגן [חיטה, שעורה, כוסמת, שיבולת שועל ושיפון] (שו"ע יו"ד רצג וכלכו סנ"ו).

מה מקור השם ועל מה חל האיסור? חדש פירושו תבואה של השנה החדשה. תבואה חדשה מוגדרת כתבואה שהשתרשה עד טז בניסן (בחול"ל עד יז. ומה שאח"כ אסור עד שנה הבאה). תבואה זו אסורה עד לאחר קרבן העומר המוקרב ביום זה ולאחר החורבן התבואה נאסרת במשך כל אותו היום (מנחות סח, א).

האם איסור זה נוהג בחול? ישנה מחלוקת בגמרא האם איסור זה חל בחול (קידושין לו, ב-לו, א, לח, א. ראה תוס' שם לח מהירושמי חלה פ"ב שנוהג בחול' ובשל גויים) והאם בחול' זה מדרבנן (מנחות סב, ב) והרמב"ם פוסק (תמידין פ"ז, מאכלות אסורות י, ב) וכן פסק השו"ע (שם) שאיסור זה נוהג גם בחול'. ויש שחלקו על זה (המהרי"ל והב"ח חלקו על זה וכן פסקו הבה"ג והט"ז יו"ד שם, אך הגר"א טען שזו טעות בדברי הב"ח ולהלכה זה אסור כדברי השו"ע אך מהצ"צ שאין זה טעות, ראה "לקוטי רשימות ומעשיות אות מוח) ולכן פוסק הרמ"א שבחול' ניתן להקל (מדין ספק ספקא). המשנה ברורה פסק שבעל נפש יחמיר בזה (או"ח תפט, מה).

האם איסור זה חל היום? ישנה מחלוקת בגמרא האם איסור זה נוהג היום (מנחות פג, ב-פד, א), הרמב"ם (מאכלות אסורות יב) והשו"ע פוסקים (או"ח תצ ויו"ד רצג) שהאיסור נוהג גם היום, ברם יש המתירים היום.

להלכה: אין פסק דין ברור בנושא זה. ברם רבים מחסידי ורבני חב"ד נוהרים ב"איסור חדש" מיהודי, גם בזמן הזה וגם מחו"ל, אך יש כאלה שמקילים בזה ואין מקפידים על זה כלל.

(בימי אדמוה"ז כבר היו רבים, ובפרט מהחסידים, שהחמירו בזה (ראה שו"ע אדה"ז תפט, כט-ל, ודעות נוספות בשו"ת אדמוה"ז סו"ס ו, סו"ס ז וסי' כ). ובשו"ת צמח צדק יו"ד סי' ריח-כ (לח, סע"ד) (וראה גם בשער המילואים ח"ד סי' סב (במהדורה החדשה: יו"ד סי' שנב), חידושי הש"ס ריש פ"ג דפסחים. וראה גם בשו"ת דברי-נחמיה או"ח סל"ג אשר הר"ש מליאונא ששמע ממנה"ל ששמע מאחיו אדה"ז שאין להתיר כ"א בשעת הדחק עי"ש, ומביא אדה"צ בשם אדמוה"ו "יש לו צד ליישב מנהג העולם המקילים ב'חדש' .. ומ"מ ודאי שכל יר"ש יחמיר לעצמו". וסיפר הר"י חיתריק בספרו "רשימות דברים" (א, עמ' קלד-קלה), ששמע מהרה"ח ר' רפאל הכהן הי"ד, שכשנתקבל לרבנות במושבה החקלאית שצ'דרין באו אליו האיכרים, וביקשו ממנו שיסדר להם שטר מכירת שדותיהם לנכרי, כדי להפקיעם מאיסור "חדש". תמה הנ"ל על דבריהם, אך האיכרים הראו לו נוסח שטר מכירה ל"חדש" ששלח אדמו"ר הצ"צ אל הר"ד יהודה ליב אסטרין כשנתקבל לרבנות שצ'דרין (וראה ב'כפר חב"ד' גל' 929, עמ' 70, שכנראה היה זה עוד בימי הרב שקדם לרי"ל אסטרין) ברם בליקוטי רשימות ומעשיות אות מח מביא שהרבי הצ"צ התיר למישהו לאכול בק"ק פולין כי הב"ח היה בר סמכא. בקובץ היכל הבעש"ט ח"ז מסכם ארבע פסיקות שונות מאדמוה"ו בזה, והביא שאדמו"ר מהורש"ב נזהר מ'חדש' וכן הביא ברשימות הרב"ש (מש"ק שמות תרע"ה) שהרבי הרש"ב נמנע ממושהו משום איסור חדש, ובשם הרי"ל ע"ה גרונו מסר, שהרבי לא הקפיד בזה. ברם בשיחת אחש"פ תש"מ (הנחת הת' בלתי מוגה, סעיף עו-ז) נאמר "בפועל אין נזהרין בזמננו ב'חדש', לא ראיתי ולא פגשתי מי שנוהר בזה, אך אם יימצא מי שנוהר בזה כיום, תבוא עליו ברכה עיי"ש (ולהעיר שבאוצר מנהגי חב"ד כתב בפשטות שאין נוהגים בזה היום מהשיחה הנ"ל) וראה בהערות התמימים ואנ"ש אהלי תורה חג השבועות תשס"ד במאמרו של הר' חיים רפפורט וביאורו על השיחה (שם).

עיון: אוצר דינים ומנהגים אייזנשטיין בערכו. מעגל חיי היום יום בערכו.

ספירת העומר - המצווה וטעמיה

המצווה ושמה

מצוות ספירת ימים אחרי פסח הינו מהתורה: "וספרתם לכם ... מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות ... תספרו חמישים יום" (ויקרא כג, טו-ז), "שבעה שבועות תספור לך מהחל חרמש בקמה (לקצור את העומר) תחל לספור שבעה שבועות" (דברים טז, ט). מכיוון שהיום לא מקריבים את קרבן העומר מצווה זו הינה מדרבנן (מנחות מו, א. שערי המועדים, ספירת העומר, עמודים כא ואילך ועמ' מ ואילך).

מכיוון שספירה זו באה לאחר הקרבת ה'עומר' נקרא שמה: "ספירת העומר" (מנחת העומר הינה עומר (סוג של מידה) של שעורים מהתבואה הראשונה שנקצרת באותה השנה (עם קרבן – כבש, מנחת סולת הבלולה בשמן, רביעית יין). העומר קרב כדי להתיר לנו את אכילת התבואה החדשה שהייתה אסורה עד עתה. נושא זה יבואר בעז"ה בטור על איסור 'חדש').

הפעם הראשונה שספרו את ספירת העומר היה כשבני ישראל יצאו ממצרים: לפני שיצאו אמר משה לבני ישראל "תעבדון את האלקים על ההר הזה". שאלו אותו בני ישראל "אימתי עבודה זו" אמר להם: לסוף 50 יום" (ש"ת הרשב"א ח"ג סרפ"ד, ר"ן סוף פסחים).

סופרים 49 או 50?

בפסוק אחד כתוב: "שבעה שבועות תספור לך", 7 שבועות הנם 49 ימים. בפסוק שני כתוב "תספרו חמישים יום", אם כן נשאלת השאלה כמה צריך לספור (49 או 50 ימים)? אלא סופרים 49 ימים וביום החמישים חל חג השבועות. מכיוון שחג השבועות חל ביום ה-50 לספירתו של האדם (ולא לפי לוח השנה) אדם העובר את קו התאריך ועקב כך סופר בספירת העומר יום אחר מכולם, עליו לעשות את החג ביום החמישים לספירתו, יום שלכללות העולם הינו יום חול (על כן יש להמנע מלעבור את קו התאריך. אג"ק ח"ז עמ' קנג, רסה. לקו"ש ח"ג עמ 998 ואילך). הטעם לכך: כתוב וספרתם לכם ולכן זה תלוי בספירתו האישית של האדם (מנחות סה, ב).

מהטעמים לספירת העומר

1. מונים 7 שבועות כדי שלא ישכחו לעלות שוב לבית המקדש עם בוא החג החדש (אבודרהם).
2. בזמן יציאת מצרים לא היו עם ישראל זכאים לגאולה, אלא ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם". מכיוון שכן היציאה ממצרים לא פעלה שינוי בנפשם הבהמית והרע נשאר בתוקפו. לשם כך בימי הספירה נדרשו בני ישראל לזכך את עצמם ולתקן את מידותיהם לקראת מתן תורה. כך גם היום חג הפסח הוא זמן בו מקבל כל יהודי גילוי נעלה מלמעלה, בלי יחס למצבו ולאחר מכן הוא נדרש לעבוד ולתקן את מידותיו במהלך ימי הספירה ולהגיע מוכן לקבלת התורה (לקוטי שיחות חלק א' ע' 265. חלק ב' ע' 302. ד"ה וספרתם תשי"א. ד"ה להבין ענין ספירת העומר וד"ה משכני תשח").
3. להסביר ליהודי שכל עניין יציאת מצרים אינה אלא אמצעי כדי להשיג את המטרה – קבלת התורה וזה נועד לבטא את תשוקתנו לקבלת התורה (ספר החינוך).

המצווה לעתיד לבוא

כיון שהספירה כיום הינה מדרבנן ואינה אלא כדוגמת זכר לבית המקדש, מתעוררת שאלה: מה יקרה אם משיח יבוא באמצע ספירת העומר, האם ימשיכו לספור בברכה? מסביר הרבי (ספה"ש תשנ"א ח"א עמ 447 ואילך): שימשיכו לספור ובברכה מכיוון ש:

1. לא נאמר בתורה לספור "מהקרבתכם את העומר", אלא "מיום הביאתכם את העומר". כלומר, מהיום המיועד להקרבה לכן ברגע שנוצרה מציאות שמאפשרת להקריב את

העומר, למרות שבפועל לא הקריבוהו – נחשבת הספירה מאותו רגע ספירה מהתורה ולכן נוכל לברך בהמשך הספירה.

2. חלק ממנהגות של מצוות הספירה היא "תספרו חמישים יום" – להגיע אל היום החמישים, חג השבועות – ומבחינה זו אין שום בעיה להחשיב את הספירה שלאחר ביאת המשיח כהמשך לספירה שלפני כן, שגם היא הייתה כדי להגיע אל היום החמישים.

עיון: אוצר דינים ומנהגים (אייזנשטיין) בערכיהם.

מנהגי אבלות בספירת העומר

המקור הקדום ביותר המצוי היום בידינו למנהגי האבלות בספירת העומר נמצא בתשובת רבי נטוראי גאון: "...וששאלתם למה אין מקדשין ואין כונסין [=מתחתנים] בין פסח לעצרת ... לא משום איסור נגעו בה [=גזרו את זה] אלא משום מנהג אבלות, שכך אמרו חז"ל (יבמות סב): שנים עשר אלפים זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא וכולן מתו בין פסח לעצרת על שלא נהגו כבוד זה בזה, ומאותה שעה ואילך נהגו ראשונים בימים אלו שלא לכנוס [=להתחתן] בהן" (הלכות פסוקות (גאונים) ס"ד). מדבריו מובן שמנהג זה הונהג עוד בתקופת התנאים ("מאותה שעה ואילך").

בקשר לזמנים שבהם נוהגים אבלות מצינו כמה וכמה דעות:

1. כל הזמן שבין יום טוב ראשון של פסח לחג השבועות (תשובות הגאונים (רב נטוראי גאון ורב האי גאון), טור ועוד).
2. מיום טוב ראשון של חג הפסח ועד יום לד לעומר (יש בזה כמה דעות אם זה לב, לג או לד לעומר) (שו"ע רבינו סתצ"ג ס"ה).
3. מיום ב' לחודש אייר ועד חג השבועות (שו"ע רבינו סתצ"ג ס"ו).
4. "מה שאמר ל"ג [בעומר] אינו כמו שנוהגין אלא לג יום. כשתסיר שבעת ימי הפסח ושבעה שבתות ושני ימי ראש חודש שהן שישה עשר יום שאין אבלות נוהג בהם, נשאר מן הארבעים ותשעה ימים לג, וזהו מאמרם ל"ג יום לעומר" (תשובות מהר"י שועיב (-מהראשונים), תוס', פמ"ג במשבצות זהב ועוד (ראה שו"ת דברי נחמי' סל"ד שמתקן את החישוב)).

למעשה אנו נוהגים אבלות בכל ימי ספירת העומר – כפי דעת הגאונים וכפי שהנהיגו רבותינו נשיאינו (משמע משו"ת דברי נחמי' שם שנוהג זה קיים בחב"ד כבר מימי אדמו"ר הזקן). "דאף שיש נוהגין שמל"ג בעומר ואילך מותר לישא אישה ולא נוהגין אבלות וכו'... מ"מ מנהג חב"ד ועוד הוא שנוהגין איסור תספורת וכו' גם אחרי ל"ג בעומר" (לקו"ש חל"ז עמ' 123 בהע').

עיון: טור, שו"ע, שו"ע אדה"ז, משבצות זהב, פר"ח – א"ח סימן תצ"ג. מנהג חב"ד: לקו"ש חל"ז עמ' 123 בהע' היום יום כ"ד ניסן. ביאור כללי: מנהג ישראל תורה – מועדים עמ' תט-תכג. ביאור כללי ויסודות ראה: שו"ת דברי נחמי' א"ח סל"ד. לגבי שהחינו על פרי חדש: ספה"ש תשמ"ט ח"ב עמ' 745.

מנהגי חב"ד

מנהג חב"ד בחנוכת הבית

²⁷באחת מנסיעותיו של כ"ק אדמו"ר מהר"ש ממעיינות המרפא בקארלסבאד לליובאוויטש עבר דרך קישינוב שם התקיימה חגיגת חנוכת הבית לאחד מהגבירים מבין חסידי חב"ד שהתגוררו בעיר. מששמע החסיד על דבר בואו של הרבי, החליט להתעכב עם החגיגה על מנת לזכות שהרבי ישתתף בשמחתו הפרטית. לקראת בואו של הרבי קישט הגביר את כל הרחוב וסידר לאורכו שולחנות מלאים בדברי מאכל משובחים, נגנים וכלי זמר. כאשר הגיע סוף סוף עגלתו של הרבי התקבצו רבים מבני העיר סביבו וחילו למוצא פיו. הגביר שאל את הרבי מה עליו לעשות בטקס החגיגה, והרבי ענהו שעליו לספור כמה פתחים יש בחצר ולאחר 30 יום לקבוע מזווה כפי הנפסק בשו"ע (-דין זה שייך רק בתושבי חו"ל).

"הגביר לא הסתפק בתשובה זו ויחד עם אחד מזקני החסידים ניסה להפציר ברבי שיצווה לומר את מזמורי התהלים ופרקי המשניות כפי הסדר המופיע בספרים שונים. "היכן כתוב לומר מזמורים אלו"? הקשה הרבי. "בסידור יעב"ץ, בספרי החיד"א ובספרי חסידי פולין" – ענה החסיד. "אצלנו – השיב הרבי – מקובל ש'כתוב' זה רק מה שמופיע בגמרא, במדרש, בזוהר הק' ובעץ חיים. יותר מזה אין 'עס שטייט' (=כתוב)..." הרבי בירך, אמר לחיים והמשיך לדרכו". מספור זה יוצא שלא צריך לומר את כל מה שמובא בכל מני מקומות למעט מה שהורה הרבי. מהוראותיו של הרבי שיל"ו לגבי כניסה לדירה חדשה:

א: להכניס חת"ת. **ב:** לקבוע מזווה מיד עם הקניסה (בחו"ל ללא ברכה). **ג:** לקבוע בקיר הבית קופת צדקה. **ד:** ללמוד עם ילדים בבית. **ה:** לערוך התוועדות חסידית ולדבר בה ממאמרי כ"ק אד"ש. **ו:** להכניס לבית לחם ומלח.

לעיון: שידוכים ונישואין (נ"ח) עמ' 215 ואילך. בנה ביתך (בוקעט). ספר המנהגים.

דמי מעמד

דמי מעמד הינם תרומה כספית שנותנים החסידים עבור צרכי בית הרבי.

ה"מעמד" מוזכר לראשונה בתניא וכן מביא הרבי בשיחה (תרגום חופשי): "[ה]גם [ש]באגרת

הקודש בתניא מדובר אודות מעמד לרבותינו שבארץ הקודש ת"ו, שלמען האמת, רבי, היכן שלא היה בחיצוניות – בפנימיות הוא בארץ הקודש ת"ו". אדמו"ר הצמח צדק חיזק את ידיהם של החסידים שימשיכו בזה: "והעיקר לקבוע פושקעס [קופסאות] סגורות, ולקבץ על יד מידי שבוע, לכל הפחות פעם בחודש, ומה שיחסר מכפי התקנה ישלים כל אחד בחודשו, בכדי שלא יכבד עליהם בסוף השנה". אדמו"ר המהר"ש אמר באחת ההזדמנויות: "מעמד' איז [הוא] יקר מכל יקר". לפני הנשיאות הרבי הפציר פעמים רבות בזקני החסידים לעסוק בעניין זה ולדאוג שכמה שיותר יהודים ישלחו דמי מעמד' לאדמו"ר הריי"צ ועל ידי כך יתקשרו אליו.

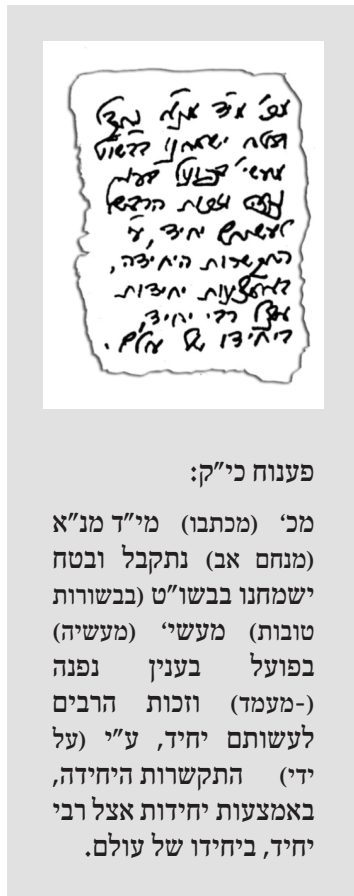
בחלק ממכתבי הרבי הריי"צ והרבי שליט"א מכונה המעמד בשם 'נפנה' כשכל אות מהמילה 'מעמד' מוחלפת באות שלאחריה (כלומר נ, פ, ג, ה – הן האותיות הבאות מיד אחרי האותיות מ, ע, מ, ד).

ישנם ביטויים מעניינים מרבותינו נשיאינו על דמי מעמד כגון: "בשעה שאתם נוסעים אודות מעמד, נוסעים יחד עם עצמות ומהות אין סוף ב"ה" (שמיני תשי"ב) וכן "התענוג של לחם מן השמים הוא בכספי ה'מעמד'" (אג"ק ריי"צ ח"ט).

להלן קטע מראיון עם הרב יהודה לייב גרונר:

"פעמיים בשנה הייתה נערכת בבית הוריי סעודת מלווה מלכה מיוחדת לאסיפת דמי ה'מעמד', ובמהלכה היו זקני החסידים מדברים על חשיבות העניין. בין השאר דיברו על ההבדל בין התמיכה ב'תומכי תמימים' ל'מעמד' – שהרבי הריי"צ התבטא פעם ואמר: 'מעמד' הוא ראש, 'תומכי תמימים' הוא לב. והסדר הוא: קודם 'ראש' ואחר-כך 'לב'..."

למרות שחלפו מאז כיוכל שנים, חקוקים בזיכרוני דבריו של דוד אשתי, הרה"ח ר' משה לייב רודשטיין, ששימש כמזכירו של הרבי הריי"צ ולאחר מכן כמזכירו של הרבי. הוא דיבר על כך שבתפילות ראש השנה אנו אומרים את הפסוק "ויזכר אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתבה", ופירש: כאשר הקב"ה זוכר את נח, במילא הוא נזכר גם על כל אשר אתו בתובה. כך כאשר הקב"ה זוכר את הרבי, והרי זה קורה בכל רגע, הקב"ה ממילא זוכר גם את כל מי שנמצא בתובה של הרבי. זאת אומרת, שכאשר נמצאים כבר בתובה – המצב

פענוח כ"ק:

מכ' (מכתבו) מי"ד מנ"א
 (מנחם אב) נתקבל ובטח
 ישמחנו בבשו"ט (בבשורות
 טובות) מעשי' (מעשיה)
 בפועל בענין נפנה
 (-מעמד) וזכות הרבים
 לעשותם יחיד, ע"י (על
 ידי) התקשרות היחידה,
 באמצעות יחידות אצל רבי
 יחיד, ביחידו של עולם.

טוב. השאלה הגדולה היא: כיצד נכנסים לתיבה של נוח? אחת הדרכים להיכנס לתיבה, היא באמצעות נתינת דמי מעמד!

הייתי אז אברך צעיר, ועד היום אני זוכר כיצד חזר ואמר בהתרגשות: איך נכנסים לתיבה של הרבי? על ידי מעמד!

קרן השנה

את "קרן השנה" יסד הרבי בשבת בראשית תשי"ד על ידי מחנה ישראל. קרן השנה הוא קרן אשר מפקידים שם סכום מסוים בערב ראש השנה, סכום שמכוון כנגד כל ימות אותה השנה (לדוגמה שקל ליום) וכלשונו של הרבי: "מאחר שהשנה היא שנת-עיבור, והשנה מונה שלש מאות ושמזנים ושלשה ימים – הייתי מציע שכל אחד ייתן לצדקה מספר של שלש-מאות ושמזנים ושלשה: חצאי סנטים, סנטים, ניקלים, דיימים, דולרים, מאות דולרים, ח"י מאות, שעל ידם "יימשכו" אליו כל ההמשכות בגשמיות וברוחניות. מובן מאליו שבמדינות אחרות יש לתת מספר זה במטבעות הנהוגות במדינה".

מקרה זה מחלקים לצדקה מדי יום ביומו והסיבה היא (כלשונו של הרבי): "משום בלבולים ופיזור הנפש קרוב הדבר לשכוח לתת בכל יום. כן יש ספק אם יצליח לתת למקום הראוי. . . ולכן, מי שרוצה לסמוך עלי יכול לתת על דעתי לקופה הכללית הנמצאת כאן שממנה מתחלק כסף מדי יום. כך יבוא כל דבר, סוף סוף, למקומו הראוי. . . נכון במאוד מאוד שהנתינות האמורות יינתנו בהקדם, מיד מחר".

אפשרי לתת את הסכום גם מכספי מעשר, וכלשונו של הרבי: "בשאלתו. . . התורם מעשר לצדקה האם צריך גם לנדב לקרן השנה, הנה אין מובנת שאלתו, כי מובן שקרן השנה גם-כן קופת צדקה היא ובמילא יש לקחת על-זה ממעשר כספים אבל לאידך גיסא, הנותן צדקה לעניינים אחרים של צדקה הנה קרן השנה עניין בפני-עצמו הוא וכמבואר בשיחה בעת פרסום עניין זה" (אג"ק ח"א ע' שעו)

מביטויי הרבי על "קרן השנה":

"יתרון גדול נוסף בנתינה דוקא לקופה הכללית הנ"ל", "כן מובן שכל אחד צריך לתת כפי יכולתו. אי אפשר לצאת ידי חובה במנחת עני, שכן "עשיר שהביא קרבן עני – לא יצא", "הנתינה ל"קרן השנה" וכל המרבה הרי זה משובח" (שמח"ת תשמ"ג). "ו"גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה", ועל אחת כמה וכמה כאשר נתינת הצדקה היא בכל יום ויום, באופן ד"לא ישבותו", על-ידי נתינה ל"קרן השנה" (שמח"ת תשמ"ז).

עיון: לקו"ש ח"ב עמ' 652 (בלה"ק – שערי צדקה עמ' רכא-ה), בית משיח גל' 342 עמ' 44.

כתב אדמו"ר הזקן בסת"ם - ההסטוריה

סיפר הר' גרינלס (לרבי הריי"צ ומובא כאן בקצרה): פעם אחת אחרי שכל החבריא נסעו לבתיהם,

עיכב הרב המגיד ממעזריטש את האדמו"ר הזקן וביקש ממנו לתקן כתב שיהיה מתאים הן לדעת הפוסקים והן לדעת המקובלים (מדוע דווקא האדה"ז ומדוע דווקא אז – שנת תקכ"א – ראה אג"ק הרי"צ ח"ט עמ' נג). האדה"ז עמל על כך כארבעה שבועות ודעתו נתקבלה על הרה"מ והורה לסופר של מזריטש לכתוב לו תפילין בכתב זה. בדרכו של האדה"ז לביתו עבר דרך העיר אניפולי ובהיותו שם התפלא לראות את הסופר של ר' זושא (שמו היה ר' דוד) כותב באותה צורה שתיקן כמה ימים לפני כן. אמר לו הסופר כי ר' זושא הורה לו את הנוסח החדש של האותיות יען כי שמע כרוז מפמליא של מעלה שזו היא צורת האותיות. ר' זושא בקשו אף להכין לו תפילין בכתב זה.

הסופר של רבינו הזקן היה ר' ראובן שרבינו למדו את צורת האותיות והכנת הדיו וכן את סודותיהן ורמזיהן. תלמידו המובהק היה ר' זונדל שניאורסאהן (שכונה בחייו ר' זונדל וועליזער) שהיה סופרם של בני הצ"צ (וי"א (הר' גרינלאס) אף של הצ"צ עצמו) והיה נחשב כר' ראובן בעצמו (אג"ק ריי"צ ח"ג עמ' שכח וח"ב עמ' שמו).

בדינו נותרו כמה פרשיות תפילין:

1. תפילין המיוחסות לר' זושא מאניפולי (– בכתב ידו של ר' דוד מאניפולי).
2. כתב ידו של ר' ראובן (סופרו של אדה"ז) או של תלמידו (ראה קובץ יגדיל תורה גל' כו עמ' לח).
3. כתב ידו של ר' זונדל.
4. התפילין של רבותינו נשיאינו – הרש"ב והרי"צ (ראה לקמן).

עיון: כתב חב"ד. דרך תמים (אור יהודה) חוברת א.

כתב אדמו"ר הזקן בסת"ם - ההווה

כתב ידו של ר' זונדל

תפילין המיוחסות לר' זושא מאניפולי

הכתב של ר' ראובן או תלמידו

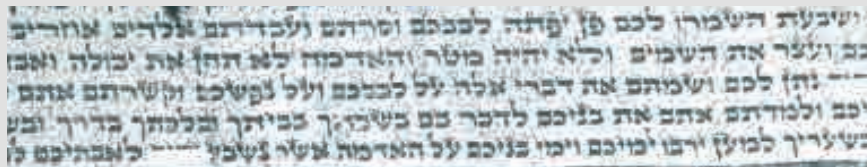
היום, כשאנו מסתכלים ובוחנים היטב את תצלומי הכתבים השונים המצויים אצלנו, לא ברור לנו מה הסופרים עשו מכיוון שכך צריכה להיות צורת האות ומה הם עשו בשביל ליפות את האות וכדומה (אג"ק ח"ט עקצ"ט), אבל עדיין הרבי שליט"א כתב כמה וכמה פעמים לאנשים

לרכוש תפילין, מזוזות וס"ת בכתב אדה"ז דווקא. בלשונו של הרבי: "ואותיות הכתב יהיו כצורה זו שפסק אדמו"ר הזקן" (אג"ק ח"ו ערצ"ד, חי"ד ערפ"ג, ח"ה ער"ט) [לגבי השוני בין מה שפסק בשו"ע וכתב המקובל היום – אג"ק חי"א עשפ"ד].

דוגמה להנ"ל: "במענה על מכתבו... בו שואל שעומד הוא להזמין פרשיות לתפילין... ונסתפק באיזה אופן יכתבו. ולפלא הספק בזה כי הרי הכלל ופס"ד הוא דבאתרי' דרב נהוג כרב... והלוואי כבר היה עוזב דרכו לחפש קושיות וסטירות ויתחיל ללכת בדרך הישרה" (אג"ק חט"ו עש"טז). לרבי היו שני סופרים (-ע"ה) הרב ישעי' הכהן מאטלין והרב זירקינד. לאחר שהיה 'רעש' על כתב אדמו"ר הזקן פרסם הר' זירקינד (-ניסן תשנ"ט) מכתב הבהרה, להלן קטע ממנו: "הרב ... סיים דבריו וזל"ש "ובפשטות זה הטעם שאדמו"ר הרי"צ והרבי לא הניחו תפילין בכתב זה" עכ"ל ובאתי בשאלתי מי גילה זאת לבני? יש בידי צילום של הפרשיות תפילין של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ... והם כתב אדמו"ר הזקן המיוחס!!" בהמשך הוסיף הר"ו שתפילין אלו מסר הרבי לר' מטאלין ואמר לו שהם של חותנו, וכן מסר הר"ו את תצלום פרשיות אלו ופרסמם (התמונה מופיעה פה למטה).

תפילין שהניח הרבי הרש"ב

התפילין של הרבי הרי"צ

עיין: כתב חב"ד עמ' 16-11. דרך תמיים (אור יהודה) חוב' א. קובץ זיכרון סיום השנה (הרב זרקינד) – פסקי דינים חלק ג' עמ' 38-37, 31-28.

כתב אדמו"ר הזקן בסת"ם - תגובה

יישר כחך על הטורים המלאים בתוכן נפלא.

מטרת המדור הוא להבהיר מושגים לציבור הרחב, שלא זו דווקא בקיא בשלל מושגים והתמחו בהם. על כן שמו "יש לנו מושג". ברם בכל נושא יש כאלו בקרב הקוראים שהינם בקיאים

בנושא הספציפי הנידון באותו השבוע. על כן ישנם הדורשים להרחיב את היריעה ולהעמיק את המדור, וכן להוסיף דברים שלא נידונו או כמעט ולא נידונו.

מכיוון שהנני יודע אשר הנך שמח לקבל תגובות, על כן אבוא פה בכמה נקודות.

1. לא ברור מהו כתב אדמו"ר הזקן בסת"ם [ישנם ריבוי כתבים (אתה הבאת רק 5 תצלומים עיקריים)] ומכיוון שכן לא ברור מהו הכתב המדויק מבין המצויים היום בשוק. במילים של הרבי (שהבאת לעיל) "לא תמיד ברור מהו בדיוק ומהו באקראי או רק לשם הידור" (אג"ק ח"ט עקצ"ט. אמנם הבאת מכתב זה כנ"ל, אך היו כאלו שפנו אלי (כסופר) באומרם "היתכן ואינך מכיר מכתב זה" וכו').

2. מהסיבה הנ"ל ישנם ריבוי סופרים הכותבים בכתב המכונה "כתב אדה"ז", ומה שסובר זה לא סובר זה וכן להיפך. ברם מכיוון ש"מי יבוא אחר המלך" (ראה אה"ח דברים לג, יב) טוב עשית שהבאת את צילום התפילין של הרבי הריי"צ שהינם בכתב אדה"ז ובסוג ספציפי.

3. ישנם כמה וכמה סיפורים מעניינים על כתב אדה"ז אך אביא רק 2 מהם:

א. כשהרה"ח ר' בצלאל וילשנסקי ע"ה הביא לרבי תפילין ואמר לו שזה של תלמידו של ר' ראובן – סופר אדה"ז, הוציא הרבי ממגירתו תפילין שכתב ר' ראובן בעצמו והצביע לו על ההפרשים ביניהם.

ב. כשהרה"ח ר' מוטל (מרדכי) קוזלינער יצא מרוסיה הוא הביא אתו ס"ת לרבי שלטענתו כתב ר' ראובן בעצמו. כשהביא אותו לרבי הרבי פתחו באמצע היחידות ו'העיף בו מבט' כשהוא מצביע על מקום מסוים שאותו סיים לכתוב ר' ראובן (כי לא הספיק לסיים את הספר) והמשיך אותו אחד מתלמידיו, כשהרבי מצביע על ההבדלים הדקים בין ב' הכתבים.

ניגונים, מוזיקה וכו' יהודיים וחסידיים - מהות הניגונים

האריז"ל כתב שמצווה לשורר בשבת. "עונג שבת בגשמיות וברוחניות (שזה) נעשה במיוחד עי"ז שכל המשפחה אוכלת סעודת שבת ביחד (מבלי כל חילוקים ח"ו) ליד אותו שולחן... וכן מנגנים יחד ניגוני שבת (באופן המותר) ומסייעים זה לזה בניגון, כדי שהנגינה תהי' נעימה יותר ומתוקה יותר" (התועודויות תשנ"ב ח"א עמ' 45) ברם כ"ק אדמו"ר הזקן לא הכניס זמירות שבת עם מילים בסידורו מלבד אחת בלילה ואחת ביום, כי חפצו היה שישירו (בסעודות השבת) ניגונים ללא מלים דוקא (ספה"ש תרפ"ט עמ' 30 והע' 4-3).

בניגונים גופא ישנם כמה סוגים ובהם ריבוי דרגות. כותב הרב חיים ויטאל (פרי עץ חיים ח"א בתחילתו): "מורי זלה"ה [-האריז"ל], לא היה חפץ בשום פזמון או פיוט מאותן שחברו האחרונים, רק מאותן שחברו הראשונים כגון תפילת ר"ע, ורבי ישמעאל ור"א בן ערך, ור"א הקליר ודוגמתן, שנתקנו על דרך האמת. אך אלו האחרונים שלא ידעו דרך הקבלה, אינם יודעים מה שהם אומרים, וטועים בסדר דבורם. בלא ידעה כלל, ולא היה אומרם כלל ובפרט

יגדל אל[ק]ים וכו'". זאת אומרת שגם בניגונים אשר חיברום יהודים ומהם אפילו רבנים, לא תמיד הנם ע"פ הקבלה, הספירות וכו'.

עיון: המדריך ההלכתי לדיני נגינה (לב לייבמן).

ניגונים, מוזיקה וכו' יהודיים וחסידיים - סוגי הניגונים והשפעתם על הנפש

מסופר שהבעל שם טוב ידע להכיר מתוך שירתו ונגינתו של אדם את כל מעשיו ומחשבותיו מיום היוולדו.

"אדמו"ר (-הרש"ב) אמר: פתגם חסידי מביא לצלילות הדעת ו"מנקה" את הלב. הנהגה טובה חסידית מאירה את הבית. ניגון חסידי מחזק את התקווה והביטחון, מביא שמחה ומעמיד את הבית ובני הבית בקרן אורה" (היום יום כ"ב תמוז).

בניגונים יש כמה וכמה דרגות, ובכללות:

ניגונים מכוונים: ניגונים אלו נקראים כך מכיוון שהם מכוונים כנגד עולמות העליונים. כותב הרבי הריי"צ ("אג"ק ח"ב אג' תסא - בתרגום חופשי): כשמספרים מעשה של הרבי נעשים דבוקים בכח המעשה של הרבי, כשחוזרים דבר תורה של הרבי נעשים דבוקים בכח הדיבור של הרבי וכאשר אומרים [-מנגנים] ניגון של הרבי נעשים דבוקים בכח המחשבה של הרבי". ובמקום אחר אומר הרבי הריי"צ ("לק"ד בלה"ק ח"א עמ' 134) שכשמנגנים ניגון מתקשרים עם בחינת החי' יחידה של הרבי. בניגון של הרבי צריך לדעת ש'ממשיכים' את הרבי למטה ומדבקים בו (אגרת הנ"ל). מכיוון שכן צריך לדייק מאוד בניגונים אלו.

ניגון שחיברו חסידים: ניגונים אלו לא חיברם הרבי. ניגונים מהסוג הזה צריכים שימת לב מיוחדת לגבי מהותם. ביטויי מעניין הוא ביטוי של ר' הלל מפאריטש על ניגונו של ר' פסח "בניגון זה אין קליפת נוגה". לא פעם הרביים עצמם הורו לנגן ניגונים מסוימים של חסידים. אף בניגונים אלו יש לדייק, כלשונו של אדמו"ר הריי"צ ("לק"ד בלה"ק ח"ג עמ' 603): "צריכים להתלמד איך לנגן ניגון חסידי, לנגן בלי הוספות של חזנות".

"ניגון מראה לאדם: באיזה מצב הוא נמצא, באיזה מצב הוא צריך להיות ובאיזה מצב הוא יכול להיות, להגיע... ניגון הוא פתח ושער שעל ידו אפשר להגיע למצב שצריך להיות" (ספר השיחות תש"ו עמ' 52). "בכוחו של ניגון לחלץ את האדם אף מן הבוץ העמוק ביותר" (שם עמ' 47).

ניגונים שוטים: ניגונים אלו הינם בעצם ריקים מתוכן. לניגונים אלו מצינו מספר ביטויים מעניינים כגון: עס זיינען דאָ פערשידענע ניגונים, פאַראַן נאַרישע ניגונים, עד"מ ער קלאָפּט מיט די פיס און פאַטשט מיט די הענט, אָבער עס איז גאַר ניט, ס'איז אַהן אַ תוך". [= ישנם פה כל מיני ניגונים, ישנם ניגוני "פראיים", על-דרך-משל הוא מכה עם הרגליים ומוחה כפיים, אבל זהו כלום, אין בו "תוך"] (ספה"ש תש"ו-תש"ז 9-278). כמו כן מצינו ביטויים נוספים כגון:

"ריקים מתוכן". מכיוון ששום דבר לא נשאר ריק לגמרי – מהר מאוד מתמלא ניגון זה בתוכן שלילי ח"ו. חשוב להבהיר: לעיתים קיים גם בניגונים 'ריקים' 'רע הנעלם' ש"אחריתו מי ישורנו" (ראה בארוכה ע"ז התמים (ס"ד) חוב' כז עמ' 8-34).

ניגון נכרי: כשם שהמנגן ניגון של הרבי נדבק ברבי כך – להבדיל – המנגן ניגון שחיברו נכרי נדבק המנגן במחבר הניגון – ב'נכרי' (מוסיף האריז"ל – ובהקיץ) שמקורו בג' קליפות הטמאות. לא משנה אם הניגון הינו עם מילים או שהינו בלי מילים. "כדיוק כפי שאנו צריכים להיזהר בתכלית ממאכל אסור, דיבור אסור וכו' כך צריכים להיזהר בתכלית מלשמוע ניגונים אלו" (התמים שם).

במכתב לאחים פיאמנטא כותב הרבי על המוזיקה השולטת היום בשוק (לקו"ש חל"ח עמ' 179): "הוא לא רק חילוני, כ"א גם מייסד גישתו אל המאזינים על . . היצר שלהם, הריסת "הגבלות" ו"הסדר" הקיים (כולל, ולצערנו הכי גדול בשטח הצניעות בעיקר) וכו'. ... מיוסד על האווירה השולטת בעולם המוסיקא של הנוער ואפי' דהמבוגרים"²⁸.

לברר את הסוג הזה של הניגונים יכול אך ורק הרבי ו"לא נאמרו הדברים ההם אלא לצדיקים". להעיר שאף התנא הצדיק אלישע בן אבויה [חברם של רבי עקיבא ורבן גמליאל, רבו המובהק של רבי מאיר] יצא לתרבות רעה (אחת מהסיבות-) מפני שלא פסק זמר יווני מפיו (מביתו – רש"י) (חגיגה טו, ב).

מעניין לציין שבחלק מהניגונים השונים, ואפילו בניגוני הגויים, ישנו קשר בין המנגינה לבין מקורו של המחבר. דוגמה לדבר זה: בכמה מדרושי אדמו"ר הזקן נסוב הדבור אודות ניגוני אומות העולם, למשל ההבדל באופי הניגונים בין הישמעאלים לאדומים (או: יוונים). לאחר ביאור בהבדל המהותי שבין אומות הללו בשרשן ע"פ תורה – אשר הישמעאלים השתלשלו ממידת החסד והאדומים (-והיוונים) ממידת הגבורה "ולכן יש חילוק בניגונים שלהם, שאצל ישמעאל הנגינה היא בעצבות, וביון הנגינה היא בחדוה" (מאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים עמ' תלט) במאמרים נוספים של אדמו"ר הזקן נמצאים שינויי לשונות קלים, כאשר הכוונה אחת היא: במקום ניגוני 'עצבות' מופיע: ניגונים של 'גון ומרירות' (מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג ח"א ע' רח) או ניגוני 'מרה שחורה' (שם עמ' רט) וכדומה.

עיון: התמים (ס"ד) חוב' כז עמ' 8-34. המדריך ההלכתי לדיני נגינה יו"ד פ"א-ג. הנגינה לאור החסידות פ"ג ופי"א.

ניגונים, מוזיקה וכו' יהודיים וחסידיים – תגובות והוספת כתב יד

תגובה א: יש"כ גדול על המדור שמבהיר ומסביר מושגים בצורה בהירה וטובה.

רצייתי להעיר שע"פ השמועה הרבי והרבנית שמעו גם שירים שאינם חב"דיים כגון שירי

28) להעיר מהמובא בקובץ "עסקנות ציבורית" את שאמרו מהמזכירות לרב וואלף "בקשר לערב חב"ד בירושלים.... כי יש להימנע מלהשמיע ניגוני קרליבך, כי יש לו וילדע שיטות, וצריך זהירות בקשר לקופוויצע שלו, שזה נכנס בעולם".

ר' יום-טוב הערליך (יצאו לאור אח"כ כ'אידישע אוצרות' בביצוע אברהם פריד) וכדומה. גם בהתוועדויות וכוס של ברכה שרו לפעמים ניגונים שהם לאו דווקא ניגוני חב"ד כי אם שירי קעמפים עם מנגינות של פרחי מיאמי וכדומה.

ברם כמובן יש לשים לב לתוכן השיר וסגנונו – שמוסיפים ביראת שמים ולא ח"ו להפך.

תשובה: צודק, ברם כפי שהזכרת יש להיזהר בזה מאוד והיחידי שיכול באמת לדעת מהותו של כל ניגון זה הרבי, שהרי לעיתים גם שירים שנראים כשירים טובים קיים בהם "רע הנעלם" ש"אחריתו מי ישורנו" (ראה בארוכה ע"ז התמים (ס"ד) חוב' כז עמ' 8-34).

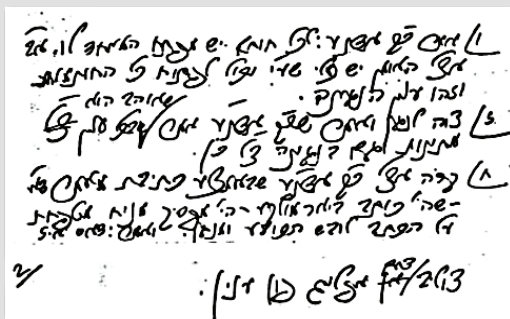
תגובה ב: באחד העלונים שיצאו לאור לפני כשבוע וחצי התפרסם תשובה של ראש ישיבת הסדר האומר שעל פי נגלה אין שום בעיה לשמוע ניגוני גויים – אם כי על פי קבלה אכן אין לשמוע ניגונים אלו. תשובה זו אינה עולה בקנה אחד עם מה שכתבת.

תשובה: לא ראיתי מה הוא כתב שם, אך בכל מקרה אין זה נכון מריבוי גדול מאוד של מקומות, ומהם:

1. מעשה רוקח (על הרמב"ם הל' תשובה פי"א) מוכיח שיש בזה איסור דאורייתא ממש (על כל המשתמע מכך) של "ובחוקותיהם לא תלכו".
2. גם ה"ספר חסידים" כתב שיש בזה איסור דאורייתא סרל"ח וסתש"ח (משא"כ מש"כ במ"נ מילות ההיגיון שי"ד).
3. הגמ' בחגיגה (טז ע"א) האומרת שהתנא אלישע בן אבויה יצא לתרבות רעה (אחת מהסיבות) מפני שלא פסק זמר יוני מפיו (ראה מהרש"א שם).
4. בשו"ת וישב הים (ה"ב ס"ו) מביא תשובות ופסקים רבים לאיסור, הן ע"פ דין והן בגלל המחשבות זרות שזה 'זורע' במוחו של האדם.
5. כתב אדה"ז (שו"ע ח"א סנ"ג סל"ב): "ושליח ציבור...או שמרנן בתפילה בשירי הכנענים. מוחין בידו שלא לעשות כן ואם אינו שומע מעבירין אותו!" (ראה רמ"א שם סכ"ה, מ"א ומה"ש שם).

אחזור שוב על המכתב של הרבי לאחים פיאמנטא (לקו"ש חל"ח עמ' 179) אודות המוזיקה השולטת היום בשוק ש"הוא לא רק חילוני, כ"א גם מייסד גישתו אל המאזינים על... היצר שלהם, הריסת "הגבולות" ו"הסדר" הקיים (כולל, ולצערו הכי גדול בשטח הצניעות בעיקר) וכו'. ... מיוסד על האווירה השולטת בעולם המוסיקא של הנוער ואפי' דהמבוגרים".

תגובה ג: בימי בחרותי היה לי מורה בשם הרב אברהם לידר. בשנות הכפים הוא נסע לרבי. כשחזר הוא סיפר לנו שלפני שנסע אמרו לו שלפעמים הרבי מבקש מהאורחים לשיר קצת מ"זמרת הארץ" ולכן שיכין כמה שירים, ואכן הרבי ביקש ממנו לשיר מ"זמרת הארץ" בהתוועדות. כשהרבי ביקש הוא התחיל ניגון ששרים חסידות "קארלין-סטולין" בשמחת תורה (על המילים "עוזר דלים"). כשהתחיל לשיר הרבי נהיה רציני ואמר "כמדומה ס'איז א ניגון פון לעומת זה" [=כמדומה זהו ניגון מהלעומת זה] הוא נבהל מאוד ואמר לרבי ששרים

1) אמר כ"ק אדנ"ע: לכל חותם יש מפתח המיוחד לו, אבל אצל האומן יש כלי שע"י יכול לפתוח כל החותמות וזהו עניין הנגינה.

2) צווה לנגן ואמר שכ"ק אדנ"ע אמר שאוהב הוא בכל עניין מתינות (1) גם בנגינה צ"ל כן.

3) קרה אצל כ"ק אדנ"ע שבאמצע כתיבת מאמר דא"ח - שהיה כותב ביארמולקע (=עם כיפה) - היה מפסיק מניח מטפחת על הכתב לובש הכובע ומנגן. ואמר: דאס איז צוליב צום מפליג פון עניין. (זהו בשביל 'להפליג' מהעניין).

את זה בחסידות "קארלין" - סטולין", הרבי ענה לו "הייסט דאס אז ס'שוין נאכ'ן בירור?" [=זה אומר שזה כבר לאחר הביורור?] מסיפור זה אנו רואים שאף ניגונים ששרים בקהילות אחרות, בבית הכנסת, בשמחת תורה, עם ספר תורה בידיים עדיין לאו דווקא מהקדושה²⁹.

תגובה ד: מעניין לציין את יחסו של הרבי לשיר 'אני מאמין': "בנוגע לניגונים - מחבבים את הניגונים של הרביים, דהיינו, ניגונים שהרביים חיברו בעצמם או שבחרו בהם וחבבום. ואעפ"כ, בודאי יש חביבות מיוחדת גם לניגון זה - ניגון שניגנו יהודים בשעה שהלכו למסור נפשם בפועל ממש על קידוש השם, שכן, להיותם בני

אברהם יצחק ויעקב יש בהם כח המסירת נפש שמצד נקודת היהדות, ועד כדי כך, שאף שידעו היטב להיכן מוליכים אותם, הלכו בתוקף ומתוך ניגון! ... שע"ז שיהודים הלכו

29) להלן מה שסיפר הרב טוביה בלוי ומופיע 'משבחי רבי' עמ' 131 (ובקצרה בלקט ופרט ח"ב עמ' צא): "הרבי נהג כידוע כמה שנים לבקש ממי שהגיע מארץ הקודש (מנגן) לשיר ניגון מארץ ישראל - כך למשל: 'הושיעה את עמך' הוא ניגון שהיה מושר בחצר חסידות נדבורנא שהביא ר' אברהם לידר. ועוד כיוצא בזה. מה שרצוני לספר הוא על כך שיש ניגון ידוע ששרים בירושלים על "עוור דלים הושיעה נא" (שהוא, למעשה, ניגון ירושלמי ספרדי עתיק). בשמחת תורה תשי"ט [ח] נתבקש ר' יונה גרינוולד לשיר "מזמרת הארץ" ושר את הניגון הזה, אך הרבי פסל אותו במימרא מעין "זה לא מתאים לכאן" (הנוסח לא בדיוק) [לקט ופרט: סימן בידו לשליה] ואז הוא שר את הניגון "אימתי קאתי מר" (לתולדות הניגון הזה ראה שם) והרבי קיבלו בהתלהבות. בשנת תשכ"ג (כשהייתי בפעם הראשונה אצל הרבי) נתבקש ר' אברהם לידר לשיר כנ"ל, והוא שר את "עוור דלים" (הלה לא ידע כנראה את שהתרחש עם ר' יונה גרינוולד), והרבי פסל במשיכת כתפיים של תמיהה [לקט ופרט: אך שוב סימן לשליה]. ר' אברהם הגיב: "בכל בתי הכנסת בירושלים שרים את זה בשמחת תורה" ועל זה אמר הרבי: "אולי שם זה כבר לאחר הביורור...". ואז שר ר' אברהם את "אשרי העם שככה לו". אין אתנו יודע עד מה. אך הסיבה לפסילת "עוור דלים" היא, כנראה, משום שהנוער הציני בשעתו (כלומר לפני המהפכה הקומוניסטית ברוסיה) שר מנגינה זו על השיר "בין הפרת לחידקל" של ביאליק, וזה היה כעין הימנון".

למסור נפשם על קידוש השם עם ניגון זה, נתקדש הניגון, ולא עוד אלא שעי"ז פעלו שכל אלו שינגנו ניגון זה, יתוסף אצלם כח וחוזק בענין המס"נ" (תו"מ ח"ח עמ' 242).

רצייתי להעיר אודות מה שהבאת במדורך את הגמרא בחגיגה האומרת שהתנא אלישע בן אבויה יצא לתרבות רעה עקב כך ש"לא פסק זמר יווני מפיו" וקישרת זאת לשירים של נכריים. לכאורה אין זה מדוייק שהרי רש"י מקשר זאת לאיסור לשמוע מוזיקה ולא לעצם השיר הנכרי.

תשובה: נכון, ברם ראה במהרש"א שם המביא את רש"י ודן בו, ומקשה עליו שאם כן היה צריך להיות כתוב "לא פסק זמר מפיו" ולמה כתוב "זמר יוני"? אלא על כורחך "דנקט זמר יוני – דהי' בו מינות בזמר".

הוספה: כ"ק של הרבי – ר"ד משיחת ש"פ נח תש"ו (בעמ' הקודם).

אבנט לתפילה – הטעם

ישנם 2 סוגי אבנט שהאדם צריך ללבוש בעת התפילה:

1. אבנט שמטרתו להפריד בין ליבו לערווה. אבנט זה הינו דבר שחייבים ללבושו בעת התפילה (או"ח סע"ד וסע"ה. ס"ז, כו ובשו"ע הרב: כד ועוד).
2. אבנט המהדק את הבגדים לאדם ומוסיף לו יופי. על אבנט זה כותב בעל הבית יוסף (שו"ע סצ"א, ב): "צריך לאזור אזור בשעת התפלה, אפילו יש לו אבנט שאין לכו רואה את הערוה, משום הכון [לקראת א-לקך ישראל] (שו"ע או"ח סצ"א, ב). אמנם המגן אברהם חולק על זה ואדמו"ר הזקן אינו מביא הלכה זו, אבל וודאי הוא שזה מנהג חסידות (משנה ברורה סצ"א).

יש להבהיר: לגבי האבנט לתפילה כותב הרבי "ובמה שכתב אודות חגירת אבנט (גארטל) בשעת התפילה, – הנה .. אנ"ש נהגין בזה לאחרי הנישואין" (לקו"ש ח"ט עמ' 276).

"ענין האבנט הוא ... "הכון לקראת אלקיך ישראל" .. דכל אחד משאר הבגדים (שכ"א שייך לחלק אחר דהגוף) מורה על עבודה פרטית, השייכת לחלק מסויים של האדם, משא"כ האבנט מורה על הכנה כללית לעבודה, והוא הביטול הכללי של האדם, בהכינו את עצמו לעמוד לפני המלך" (לקו"ש חל"ז עמ' 159) מכיוון שהאבנט מוסיף ביופי ובסדר הבגדים כותב האריז"ל שיש ללבוש אבנט יפה יותר ומהודר יותר בשבת. הסיבה לכך על פי קבלה: ביום השבת מאיר אור נעלה יותר מבשאר ימי השבוע, אשר על כן אף האבנט צריך להיות יפה ומהודר יותר מבשאר השבוע. ברם הרבי נוהג ללבוש את אותו אבנט בשבת ובימיות החול [מפי השמועה היה זה אבנט משי שזור בעל יח גדילים (על הציצית לובש הרבי אבנט דק (בקודש פנימה עמ' 17)].

"אבנט ע"פ חסידות" הוא כנגד המקיף דיחידה, שענינה של יחידה שבנפש הוא – "יחידה לייחדך", שנעשה חד עם קוב"ה, יחידו של עולם. ויש לומר, שזהו גם הטעם ... [ש] "מקיפו ומחזירו כרך ע"ג כרך", היינו שאינו מסתפק בהכנה דכריכת האבנט סביב כל גופו פעם אחת,

אלא "מקיפו ומחזירו כרך ע"ג כרך" כו"כ פעמים, שבזה מודגשת המסירה והנתינה להקב"ה בתכלית השלימות, מצד עצם הנשמה, בחי' יחיד"ה. (לקו"ש שם).

עיון: תשורת חתונת ולהלם – טבעת נישואין. בית משיח גליון 354 עמ' 91-90. אנציקלופדיה תלמודית ערך אבנט. לקו"ש חל"ו תצווה שיחה ב.

אמירת לחיים וגזרת המשקה

מנהג חסידים בכל הדורות לומר לחיים בהתוועדות על מעט משקה (שיחות קודש תשכ"ג שמיני עמ' 282. ראה ספה"ש תש"ז עמ' 79 שחסידיים של פעם לא היו שותים). עם השנים היטשטשו הגבולות, כמות המשקה גדלה וההשתכרות הפכה לדבר שבשגרה. הדבר לא מצא חן בעיני הרבי (ואף בעיני הרביים הקודמים – ראה ע"מ במ"מ שבעיון) אשר הגיב על כך בביטויים חריפים מאוד וכן תיקן שלא ישתו יותר מרביעית משקה ואף זאת ב-4 פעמים ("פיר קליינע קעלשיקעס" – אור לי"ב טבת תשמ"ז). לאחר שאף בזה החלו התחכמויות אמר הרבי: "לחפש היתרים למה שדובר בכל החריפות ... ההיתרים אינם נכונים בכלל וכל ההיתרים לגמרי לא מקובלים (שיחות קודש תשל"ט ח"ב 147) ולא נוגע כל ה'חכמות' וה'פשטים' שלומדים בזה ... אלו לא היה זה דבר חמור, למה ציווה .. להדפיס זאת? (שיחת פורים תשכ"ה מובא במקדש השבת עמ' 30).

הרבי מאוד הקפיד על תקנה זו ולהלן כמה דוגמאות:

1. "הרי מכיוון שהגיעו ידיעות שישנם כאלו שהתחילו שוב להקל בנוגע למשקה... בנוגע לתהלוכה שזוהי הרי השליחות שלי מבקש אני למסור שאלה שאינם שומרים על תקנות בנוגע למשקה אינם שלוחי ומבקש אני מהם שלא ישתתפו בתהלוכה... להניח תפילין – זהו דין בשו"ע שכל אחד מחוייב בזה אך בנוגע לדברים שהם שליחויותי מבקש אני שהם לא ישתתפו בהם... אלו שנכשלו בכך צריכים לעשות תשובה על כך" (ב' סיון תשכ"ח ובנוסח מעט דומה בספר השליחות עמ' 269). "כל האמור הינו הן לתלמידים, הן אברכים והן המבוגרים יותר" (שיחת ערב חג השבועות תשל"ח).
2. "זה מהרס פעולות המבצעים" (טז טבת תשל"ח).
3. "זהו אבן הבוחן על מנת לידע האם אוהז בידית או שלא... ובמילא זהו סימן שזה נוגע ועד לדורי דורות!!!" (בדחה"ש תשכ"ח).
4. שיכור אינו חסיד ועל אחת כמה וכמה לא חב"דניק" (ש"פ תצא תשמ"ח)
5. "אלו שנאנחים על כך שאין רוצים לבטל את ההגבלה ... הם יכולים לשתות כאוות נפשם לא רק ד' כוסות אלא אפילו מעין שלם אבל בתנאי אחד – שיהיה זה מים..". (ש"פ מקץ תשמ"ה).
6. וכל זה הוא היפך הכוונה... הרבי הנשיא אומר שזה דבר המאוס, שממאיס אותו על בני ביתו, ובמשך הזמן גם על עצמו עד שממאס עצמו על כל הסביבה, וכשיודעים שהוא חב"דניק הרי הוא ממאיס את כל חב"ד!" (ש"פ נשא תשכ"ח).
7. לגבי קידוש על משקה כתב הרבי: "כן נבהלתי מהסברה (נ"א להשמועה) לקדש על

י"ש... הפך הגמור מציווי כ"ק מו"ח אדמו"ר" (יגדיל תורה ח"ג עמ' 1232, תשובות וביאורים בשו"ע עמ' 132).

מעניין לציין: הרבי אמר פעם אשר אמנם התקנה הינה עד גיל 40, אך שלא ישתו יותר מכך אף לאחר גיל זה (סיפר לי הרב קותי ע"ה ראפ ששמע זאת בעצמו מהרבי).

התקנה בפורים ושמח"ת:

בתחילה הרבי התיר לשתות יותר מרביעית בפורים ושמח"ת (למשל בשיחת ש"פ שמיני תשכ"ג: "איני רוצה להתערב בזה" ובפורים תשכ"ד: "מה שהזכרתי שבי"ד (-פורים) אין הגבלות"), אך בכל השנים שלאחר מכן הרבי אסר זאת בפירושו ואמר שזהו בכלל התקנה. להלן כמה מקורות לכך (הראשון כבר שנה לאחר מכן):

1. שיחת י"ב תמוז תשכ"ה: "ובין בפורים...ג' כוסות לכל היותר וכל השלוש יחד לכל היותר עניין של רביעית".
2. כו סיוון תשל"ז: "הנה ידוע שהתקנה בתוקפה כולל פורים ושמח"ת"
3. ביחידות באותה השנה אמר הרבי לבחור (מובא בהתמיה אדר ס"א): "התקנה אודות שתית המשקה (בפורים) בתקפה עומדת .. ולא נזהרת".
4. התועודות טו אב תשמ"ט: "בדוגמת שמחת פורים...צריכה זהירות משתיית יין באופן שיכול להביא לבלבול הדעת והמוחין...צריך להיות הגבלות ידועות בנוגע לכמות המשקה".
5. ש"פ תצווה תש"נ: "ולהעיר שאין הכוונה רק לסעודת פורים...אלא גם בנוגע להתועודויות במשך המעל"ע דפורים מתוך שמחה אבל עם הגבלות וכו".

לסיכום: התקנה בתוקפה גם בפורים ושמחת תורה.

קידוש על משקה:

סיפר הרב י"ל גרונר: בחודש מנחם-אב תשכ"ג, נכנס ל'יחידות' אחד החסידים, שהיה בגיל שבעים ויותר. בצאתו סיפר לי: בעת ה'יחידות' שאלתי את הרבי: היות שזה כבר עשרות בשנים שהנני נוהג לקדש על יי"ש בשבת ביום, אך עכשיו, לאחר השיחה בנוגע ל'משקה', חוששני שאם אעשה קידוש בבית-הכנסת על יי"ש, הבחורים וכו' יזרקו עליי מגבות, והנני שואל מה לעשות. אמר לי הרבי: אלה שיזרקו את המגבות – צודקים! (עד כאן דבריו). הרי מפורש יוצא מפי כוהן גדול, שאפילו בגיל שבעים ומעלה אין רוח חכמים נוחה לקדש על יי"ש (מקדש השבת עמ' 45 סי"ג).

עיון: קונטרס 'גזירת המשקה', משקה המשמח, דעם רבי'נס קינדער עמ' ער-רעו, מקדש השבת (בוקעט). לגבי הביטוי משקה הינו 'דבר מאוס', ראה מקדש השבת עמ' 28 ההשלכות ההלכתיות (מאוס בעצם מהותו או מאוס לאדם והנפ"מ להלכה) וראה בנסמן שם בהערה 79 שהרבי הרי"צ דיבר גם על הדברים החיוביים ב'משקה'.

דעת הרביים על העישון

בשנת תש"ג כתב הרבי הריי"ץ להנהלת תומכי תמימים: "הנני בזה להמציא לידדי את פקודתי... ולאסור באיסור גמור ומוחלט את העישון... והתלמיד העובר על פקודה זו יענש קשות" (אג"ק אדמו"ר הריי"צ ח"ז עמ' 10) ממשיך הרבי הריי"צ ואומר שפקודה זו אינה רק על הבחורים כי אם גם על המבוגרים (ראה שם עמ' פז).

דעתו של הרבי בנידון:

בפועל ב770 ובישיבות נוספות הבחורים המשיכו לעשן, עד שנכנס אחד הבחורים ליחידות והרבי הפנה אותו למכתבים של הרבי הריי"צ. הבחור קרא ונבהל, הוא מיהר להראות זאת לרב דוד רסקין (-הנהלת הישיבה ב770). לא ידוע מה היה באמצע, אך כחודש לאחר מכן (בחודש אדר תשל"ז) הנהלת הישיבה ב770 קראה לכל הבחורים לאסיפה והודיעו שמהיום העישון אסור ב-770, תלו את המכתבים של הרבי הריי"צ, הוציאו תקנון חדש וכו' ואכן העישון אסור בישיבות חב"ד.

סיפור דומה: סיפר הרב גרינלאס שהרבי אמר לו ביחידות שהוא אינו יכול לאסור את העישון מכיוון שהרבי הריי"צ עישן, אך הפנה אותו לאיגרת הנ"ל (ליקוטי סיפורי התוועדות עמ' 72).

ביטוי אחר של הרבי היה למרת ז.פ.: "עישון סיגריה אינו בריא לגוף ולבסוף לא בריא לנשמה, והעישון גורם להתנהגות בלתי ראויה" (דרך המלך גל' 61 עמ' 12).

האם יש על כך גזרה מהרבי

בשנת תשל"ט כתב הרבי לפרופסור שהציע לרבי לאסור את העישון: "אני מגלה מתוך מכתבך שאתה מודע לבעיות ההלכתיות שקיימות בהטלת איסור. באופן מסורתי, סמכויות רבניות לא ששו להטיל איסורים.. כאשר זה היה כרוך ב"גזירה שאין רוב הציבור יכולים לעמוד בה", מצב שבו הטלת איסור עלולה בהכרח להביא הרבה אנשים למצב של להיות מזידים... אין צורך לומר ששיקולים אלה ואחרים אינם מצדיקים את השימוש בדבר שכבר נאסר על ידי הציווי של "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם". באותה שנה (בכ' אדר) נותן הרבי הסבר נוסף למה לא אוסרים זאת: "מחקרים רבים נעשים.. [בשביל] ליצר סיגריה שאינה מזיקה.. לפיכך אם רבנים יוציאו איסור כזה היום, יהיה הדבר במקרה הטוב הוראת שעה בלבד... [בעוד ש] כל איסור על פי תורה הוא נצחי ואינו ניתן לשינוי". כמו כן מביא הרבי את השיטה ברפואה ש"הפסקת העישון בבת אחת אף היא בעייתית לבריאות ולעיתים אף יותר מהעישון עצמו" (מענה הרבי בחלוקת דולרים ג' טבת תש"נ. מכתבי הרבי בעיון).

עיון: למכתבי הרבי ועוד ראה התמים אדר-ניסן סב עמ' 74 ואילך. אבינו מלכינו עמ' 238 ואילך.

מנהג הרבי - למעשה?

היחס למנהגו של רבי' הינו יחס מיוחד, עד כדי כך שכל מה שאמר ועשה הפך להיות דבר הלכה פשוט. כבר בתקופת התנאים אנו מוצאים את אלו שחיקו את רבם בכל דבר ואפילו את צורת

הדיבור שלהם, לדוגמה: הלל הזקן שהיה אומר 'רביעית האין' במקום 'רביעית ההין' כי כך דיברו רבותיו – שמעיה ואבטליון (מסכת עדיות פ"א מ"ג ובפירוש הרמב"ם שם) אם בדיבור כך, במעשה על אחת כמה וכמה.

היו כאלו שאם רבם אמר על משהו "כשר" או "כשר בדיעבד" הם הדרו לעשות זאת, ולדוגמא: כתוב שצריך לאכול לפחות 2 תבשילים בליל הסדר ולכן רבא היה מהדר לקחת לליל הסדר 2 תבשילים: תרד ואורז וזאת למרות שברור הוא שעדיף לאכול בשר. הסיבה לכך היא שרבו אמר שבתבשילי תרד ואורז יוצאים – אם כי בקושי, ידי חובה (ראה פסחים דקי"ד ע"ב ברשב"ם ובתוס' שם). דוגמה נוספת: להדס צריך שיהיה 3 עלים שיוצאים מאותו מקום, אם יש 2 בלבד הוא נקרא 'הדס שוטה' ויש שאינם מכשירים אותו כלל (ר"ח), ברם רב אחא חיפש להדר ולקחת דיוקא הדס כזה מכיוון שרב כהנא אמר שהינו הדס כשר (סוכה דל"ב ע"ב).

דוגמה לכך יש גם אצל הרבי שליט"א: בשנותיו האחרונות של הרבי הריי"ץ הוא לא החזיק את הלולב והאתרוג כל ההלל וזאת מכיוון שזה היה (כביכול) כבד, ברם מכיוון הרבי שליט"א ראה את זה ולמרות שידע את הסיבה הוא החל לנהוג כן בצורה קבועה עד כדי כך שבשנת תשמ"ח – שנת הקהל הרבי הסביר – בקול חנוק מבכי, למה הוא שינה ממנהג זה... (שיחת ליל ה' דחה"ס תשמ"ח).

כמו כן הרבי לקח את נושא זה של לחקות את הרבי והפך אותו ל'התקשרות' לנשיא הדור ולדוגמא: "במה שכתב אודות מנהג הגבה (הגבהת הספר תורה, שהיו כאלו שהגביהו בצורה שונה) בטענה שכן נוהגים בבית הכנסת בו התפלל כ"ק מו"ח אדמו"ר... אבל הבעיה עתה – האם יש לנגוע בנקודת התקשרות של מי שהוא לרבותינו נשיאינו..." (לקו"ש ח"ט עמ' 282).

יש להבהיר: לא כל דבר הינו הוראה לרבים, לדוגמה: הפסוקים שאותם הרבי מוסיף להפטר, הרבי התבטא שאין לחכות אותו בזה.

עיון: מעשה מלך (הוצאה חדשה) במבוא.

קופת צדקה ומבצע צדקה

בעבר הנוהג היה ששלושה גבאי צדקה היו שתים סכום כסף על האדם לצרכי צדקה (לפי ערכו, כמובן) ואת סכום זה היה עליו להעביר לקופה המרכזית בעירה. על קופה זו היה אחראי ייחודי לחלקה לעניים (ראה רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ט).

בסוף תקופת אדמו"ר הזקן התחילו בנוהג חדש: אנשים לא יכלו לתת בשפע ולכן 'יצא לאור' ה'קופת הצדקה' המוכרת לנו. גדולי ישראל תמכו ב'קופות' הללו וכתבו לתת בהם מטבעות מפעם לפעם ושפרוטה לפרוטה מגיעה לסכום גדול (וראה אג"ק ח"ד עמ' קצג, אג"ק צ"צ אג' ו, רש"ב ח"ד עמ' רכו ואג' תתקיז). ובשנת תקפ"ז אנו כבר מוצאים קופות צדקה באמסטרדם, גרמניה, רוסיה פולין ועוד (ראה בכ"ז באריכות היכל הבעש"ט גל' יא עמוד קכו ואילך ובפרט מאות ב).

אדמו"ר האמצעי מזכיר אף הוא את קופת הצדקה וכותב אשר הנתינה בה ממתיקה את הדינים ("וגם... הוטב בעיני גם מטעם ויסוד שרש ענין הצדקה שהיא בכל עת. ובפרט בעת האוכל בבוקר ובערב, מיד... שולחנו, שיתן כל איש בביתו בפושקע הקבוע בכותל סמוך לשולחנו דוקא שני קטנים או אחד קטן קודם שישב... וכן בסעודת ערבית, וכן יתנו האורחים היושבים על שולחנו איש כמתנת ידו וכפי כבודו, ומתן אדם ירחיב... וידוע דמה מזבח מכפר... שולחנו של אדם מכפר עליו, עכשיו כשאין מזבח.... כל איש נלבב יתן אל לבו לכפר נפשו משולחנו, על ידי מתן בסתר זה, ולהמתיק כל הדינים שעליו... וכבר עשיתי גם אני בביתי, וממני ראו ועשו כל אנשי מחנינו כל איש בביתו, וכן הם בכל עיר וכפר". אג"ק שלו אג' כא).

מהוראות הרבי בנוגע לקופת צדקה בבית:

1. יש לשים במטבח. הסיבה לכך: המשכת סייעתא דשמיא.
מאכל האדם משפיע על טבעו, לכן האוכל צריך להיות כשר למהדרין, לכתחילה וללא שום פקפוק. עניין זה נוגע לא רק לקניית האוכל אלא גם לצורת בישולו והנהגה במטבח. בכדי שהאשה תצליח שהאוכל אכן יהיה כשר למהדרין, היא זקוקה לסייעתא דשמיא, זה ניתן על ידי נתינת פרוטות לצדקה בשביל אוכל לעניים שהיא אפילו לא מכירה ואז ה' נתן לה שפע. הקופה במטבח מהווה זיכרון לתת צדקה לפני הטיפול באוכל (שיחת כד אלול תשמ"ח אות ד-1).
2. יש לשים את הקופה במקום בולט. הסיבה לכך:
א. בזמן שאדם רואה את הקופה, זה נתן לו רצון לתרום מכיוון ש"גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה" ו"שקולה כנגד כל המצוות" הוא ניגש ומקיים את המצווה הגדולה הזו ע"י "וראיתם...וזכרתם" (לקו"ש ח"י).
ב. כשאורחים נכנסים לבית, ראיית הקופה נותנת להם רצון לתרום ואף להניח קופה בביתם הם (כד אלול תשמ"ח).
3. יש לקבוע את הקופה לקיר על ידי מסמר וכדומה (בנוסף לקופה מיטלטלת). הסיבה לכך: על ידי חיבור הקופה לקיר, נעשה כל הקיר וממילא כל הבית ל"בית של צדקה" (כד אלול תשמ"ח).

בעסק: שיהיה קופה בכל חדר בעסק. הסיבה:

- א. הצלחה בעסקים (דבר מלך עמ' 118).
- ב. "שע"ז נעשה הקב"ה "שותף" בחדר ובעסק, כיון שהכסף שבמשרד מוקדש להקב"ה, למצות הצדקה (שע"ז ניתוסף בהחיבור ד"זבולון" עם "יששכר") (שיחת ז' תשרי תשנ"א – מוגה).

לילד ובחדר הילדים:

- א. שיהיה לילד קופה משלו (עם שמו) ושתונח במקום בולט. דבר זה גורם לו לתרום – כמוסבר לעיל (מכתב כללי לילדי ישראל, יו"ד שבט תשמ"ז, התועדויות תשמ"ז ח"ב

עמ' 474).

ב. שיהיה קופה עם ציורים מכיוון שמושכים ומסקרנים את הילד ודבר זה גורם לו לרצות לתת צדקה ומרגילו למצווה חשובה זו (התועדות ש"פ נשא תשמ"ז אות מח).

בשיעורי תורה: להניח קופה על השולחן. דבר זה מקשר את העמודים שעליהם העולם עומד – תורה וגמ"ח (שיח"ק תשמ"ח עמ' 900 באמצע).

בכלי תחבורה: להניח קופה במכונית, אוטובוס, רכבת ואף במטוס ולתת בהם צדקה בתחילת (וסוף) כל נסיעה (תו"ב עמ' 41,387. כפ"ח גל' 692. הקטר של חב"ד 186. גל' התקשרות תקכ עמ' 12. כמו כן שמעתי והאריך בפני רבות הר' קותי ראפ ע"ה). מעניין לציין: הרבי הורה פעם למישהו שמפחד בטיסה לעלות למטוס עם קופה ולשים מטבע כל שעה לערך (גל' התקשרות רסג עמ' 18 בשם ריל"ג. כן שמעתי מהר' קותי ראפ והוא אף ביקש שיעשו זאת במהלך הנסיעה ופעם אף רצה ליתן לי שפע רב של מטבעות לזה).

מעניין לציין: הרבי מציין שישנו מנהג ישראל לתת לחתן וכלה מתנה ספרים בכלל ויש שנותנים ש"ס וכיו"ב, יש לתת גם דבר הקשור לצדקה – קופת צדקה (שיחת אור לי"ד כסלו תשל"ט אות יט).

מבצע צדקה:

הרבי עורר על קיום מצווה זו, מצוות הצדקה, ואף יצא "במבצע" שכונה "מבצע צדקה" להפצת קופות צדקה בכל בתי וחנויות ישראל ואמר: "הקב"ה נותן לכל אחד ואחת כלי הגנה, ואומר: "אם בחוקתי תלכו", תקיים מצוה ותהיה לך הצלה. וה' מבקש בתחנונים שיהודי יקיים את מצות צדקה, שאז כשבא מקטרג ורוצה לקטרג – אומר לו הקב"ה: 'מה אתה מדבר על הבית הזה? הרי יש שם קופת צדקה!' (שיחות קודש תשל"ד חלק ב' עמוד 147).

הגדרתו של "מבצע צדקה" מובא בליקוטי שיחות: "מבצע צדקה, לעורר על נתינת צדקה, וכן – כמו שדובר כבר כמה פעמים – השתדלות שבכל בית יהודי תהי' קופסא של צדקה שזה מזכיר זכות המצוה ומעורר לנתינת צדקה, שצדקה היא שמירה, וכמו שאמרו חז"ל: אמר הקב"ה נפשו של עני היתה מפרכסת לצאת מן הרעב ונתת לו פרנסה והחיית אותו, חייך שאני מחזיר לך נפש תחת נפש, למחר בנך או בתך באין לידי כו' אזכור אני להם את המצוה שעשית עם העני ומציל אני אותם כו'".

מהוראות הרבי במבצע צדקה: להוסיף על הקופה תמונות של עוד מצוות (לכן יש את 10 המבצעים) וכן לא לרשום על הקופה למי היא מיועדת (אך ייאסף על ידי אדם מהימן) (ראה את הראיון עם הר' ברוך גופין בעלון פעילי חב"ד 9 אודות השתלשלות הפרטים בזה).

דף השער של רבותינו נשיאינו

על דף השער של ספרי רבותינו נשיאינו [הוצאת קה"ת] נסדר בצורה שכל הפותח יוכל להבחין איזה סוג של ספר הוא מחזיק. לכן יש להבחין בשלושה דברים, והם:

1. צורת מסגרת השער. לכל א' מהנשיאים סודר ציור מיוחד למסגרת השער של ספריו (השער של הרבי הוא כמו השער של הרבי הרש"ב).
2. מספר ההיכל (בצד ימין) מסמל את הסדר אצל הרביים: היכל ראשון הוא היכל נשיא הרבי הראשון של החסידות – הבעש"ט. היכל שני – המגיד ממעזריטש. היכל שלישי – הרבי הזקן, וכן הלאה עד היכל תשיעי הרבי שהוא דור תשיעי מהבעש"ט.
3. מספר השער (בצד שמאל). מספר זה משתנה מספר לספר, למשל אצל הרבי:

שער ראשון: מאמרים מוגה.

שער שני: קונטרס עניינה של תורת החסידות.

שער שלישי: שיחות מוגהות (לקו"ש, דבר מלכות, ספר השיחות).

שער רביעי: הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים.

שער חמישי: אגרות קודש (אגרות, תשובות וביאורים ועוד).

שער שישי: חידושים, ביאורים, הדרנים וכו'.

שער שביעי: חידושים וביאורים בהלכות בית הבחירה.

שער שמיני: תו"מ תפארת לוי יצחק (על הזהר).

מעניין לציין: מספר השערים הגדול ביותר הינו של הרבי המהר"ש, והספר במספר השער הגבוה ביותר הינו "תורת שמואל תר"ם" שהינו שער 38.

עיון: שערי לימוד החסידות פרק יו"ד ס"א.

תהלוכה - רקע

כבר בשנים הראשונים לנשיאותו אנו מוצאים זירוז מיוחד מהרבי, שהתלמידים הנוסעים לביתם לחג הפסח יחזרו חסידות בבתי הכנסת. הרבי גם ביקש את רשימת השמות של אלו שעשו זאת.

בשנת תשט"ז התייסדה והתארגנה הצדעה של התהלוכה הראשונה עם אברכים ובחורים, בהם אמור ללכת קהל רב ביחד בשירה, עד שמגיעים לשכונות היהודיות בעיר. כשמגיעים לשם עורכים ריקוד עם היהודים שבשכונה ההיא, ומשם כל אחד הולך לבית הכנסת שלו.

נהוג הי' אצל משתתפי התהלוכה בחג הפסח וחג חשבועות, שבחזירתם לקראון הייטס, נהגו להיכנס לגן עדן התחנות ולשיר בשמחה. המזכיר הר' חזקוני הי' נכנס אז לחדרו הק' של הרבי על מנת למסור לו שהתהלוכה חזרה בשלום. הרבי הי' מוסר אז ע"י הרב חזקוני ברכה קצרה לאלו שהשתתפו בתהלוכה זו. פעם התבטא הרבי "כיון ששרים זה עתה הניגון של האפ קאזאק שיהיה כניסה בקפיצה (אריין האפקען) לגאולה האמיתית והשלימה" בהזדמנות אחרת (שבועות תשכ"ט) בירך הרבי שיהי' "תמוך אשורי במעגלותיך" היינו שיהי' תענוג בפעמי ההליכה. בהזדמנות אחת שהתהלוכה התעכבה מלחזור, הביט הרבי על השעון בתמיה: "כמה זמן להגיע מבורו פארק לכאן" מדוע לא הגיעו עדיין? (המלך במסיבו ח"א עמ' שכא).

כשחזרו מעריכת ההקפות בבתי כנסיות בליל שמחת תורה, היה אז הרבי באמצע ההתוועדות שהתקיימה בתור הכנה להקפות. הרבי העריך מאד את התהלכה הזו והסביר שבהליכה זו נחסרת ההזדמנות להיות נוכח בהתוועדות.

תקופה מסויימת הרבי היה יוצא מיד בגמר תפילת מנחה מחוץ ל-770 ומלווה את היוצאים לתהלכה עד שהאחרון היה נעלם מהאופק. הרבי עמד וסקר כל אחד שעבר על פניו והגביר את השירה, ובחזרתו היה מצדיע למפקד המשטרה לאות תודה.

לעיתים הרבי היה יוצא גם לקבל את החוזרים מהתהלכה תוך עידוד שירת מארש נפוליון. בשביעי של פסח ובחג השבועות תשנ"א (תנש"א) הרבי רמו באמצע השירה שברצונו לומר שיחה ואמר שיחה מיוחדת על מעלתו של היום.

עיון: התהלכה (הוצאת צ"ח המרכזית בני. תשע"ד).

חזרת חסידות ברבים

כותב הרבי: אאמור [=אדמור"ר מוהרש"ב נ"ע] אמר: ברור לי, כשיהודי חסידי יושב בבית המדרש ולומד או חוזר חסידות ברבים, הרי זו שמחה אצל זקניי [=רבותינו נשיאינו], ושמחתם מספקת לו, לבניו ולבני בניו – רוב טוב בגשמיות ורוחניות (היום יום יג אד"ב).

במקומות רבים מביא הרבי את הצורך בלחזור מאמרי חסידות ברבים ובאחד מהם הביא שהרבי הריי"צ אמר שהוא תובע מכל בעל-בית תביעה נפשית לחזור חסידות ברבים (לקו"ש חל"ט 407) ולא רק הרבי הריי"צ אלא כל אחד ואחד מרבותינו נשיאינו תבע זאת מהחסידים שלו (התוועדות תשמ"ד ח"ב 668) והרבי אף שאל בהתוועדות: "במשך 33 השנים, האם חזרת בעל-פה מאמר אחד לכל הפחות?" (שם).

חלק מרבותינו נשיאינו קבעו זאת כתנאי לנטיעה לרבי, מהם הרבי האמצעי (התמים עמ' לד: "חוק שם אדמור"ר האמצעי", שיחת פורים תשט"ו וראה עד"ז בלקו"ש חי"א בהוספות פורים ובעוד מקומות רבים) והרבי (אג"ק חי"ג עמ' שעו התנאי השני).

מהביטויים אודות חזרת מאמר דא"ח:

1. אחד החסידים סיפר פעם לרבי שחזר דא"ח ברבים, ומזה באה לו טובה גדולה בגשמיות. ענה לו הרבי (תרגום): "הלוואי שהיו כולם מכירים את זה, שזה פשוט טובה גם בגשמיות" (תשורה נאגל תשנ"ז 117).
2. ההתעסקות בלימוד דא"ח לצורך חזרה ברבים מורידה מהעול והטירדות (אג"ק חי"ב עמ' של).
3. בהוראות לבית כנסת חב"ד כתב הרבי הרש"ב: "ובכל שבת קודש יאמר בו אחד דא"ח, ואין רשות לאנשי המנין לעכב מצד איחור תפילת ערבית וכדומה" (אג"ק רש"ב ח"א עמ' רעז).
4. ישנה על זה נתינת כח מלמעלה, אך היא ניתנת רק אחרי עבודתו של האדם (אג"ק חי"ב

עמ' סז).

5. "וכי משום שלבשו טלית על הראש נפטרים מלחזור חסידות ברבים!? אדרבה! אם קודם לכן לא חזרו, עתה הגיע הזמן להתחיל לחזור חסידות ברבים!" (תרגום חופשי. תשורה מהתועדות יט כסלו תשס"ד בכפ"ח עמ' כג).
6. "[בעל השמועה עומד] "כנגדו" – פירושו מרחוק, והחידוש בחזרת דא"ח הוא שמאיר בו. עניין זה אינו נחלת יחידי סגולה בלבד, כי אם לכל אחד ואחד שחוזר דא"ח! .. בנוגע לפועל: שיתחילו לחזור חסידות ברבים! (שיחת ש"פ בראשית תשכ"ד).

מהוראות הרבי לחוזרים דא"ח:

1. יש לחזור מאמר המובן לשומעים (אג"ק חי"ב עמ' שמו, ח"ו עמ' מה, וראה ח"ו עמ' קב, אג"ק ריי"צ ח"ג עמ' תקיט).
2. ניתן לדלג על קטעים עמוקים במאמר, אך רק בתנאי (1) שאין מי שיכול להבין גם את הדברים העמוקים (2) וכן לפעמים זה פוגע בהבנת המאמר (3) ברם יש ללמוד את הקטעים הללו לעצמו (אג"ק ריי"צ ח"ה עמ' תכו. אג"ק ח"ב עמ' רנח).
3. במידה ומבינים יותר את החזרה כשאומר בהבהרה ספרדית, יש לחזור בהבהרה זו (אג"ק ח"י עמ' ה וראה במוסף כפ"ח גל' 1159 עמ' 30 שלכל מבטא יש שורש למעלה).
4. ניתן להוסיף ביאור ממאמר אחר, אך לא מסברות אישיות והבנות אישיות, ויש להיזהר בזה מאוד (לא להוסיף סברות שלו: אג"ק ריי"צ ח"ד עמ' תקלד. ספה"ש תרפ-ז שיחת יט כסלו תרפג. להוסיף ממאמר אחר: אג"ק ח"ח עמ' שמב. מרבתינו נשיאינו בלבד ולא לערבב 'התבן עם הבר': שם ח"ו עמ' עא).
5. יש לחזור מאמרים קצרים – לפי כח הציבור ואין להאריך! (אג"ק ריי"צ ח"ג עמ' סה, ח"ח עמ' דש, ח"ט עמ' כ. היכל מנחם ח"ג עמ' רנ"ו).

מענה לחתן בנוגע לאמירת מאמר 'לכה דודי' בקבלת פנים ששאל את הרבי באיזה שפה לחזור את המאמר:

האופן המועדף ביותר
 השפה הטובה ביותר
 most appropriate, on this occasion
 6

פיענוח כתי"ק: בלשון המובנת לרוב השומעים ומה טוב לכולם

שמיעת חזרת חסידות ברבים

"כל אשר מגזע החסידים מחוייב הוא בחובת גברא לבוא לשמוע דא"ח .. וזכות גדול הוא לאלו העומדים לשמוע .. גם אם אינם מבינים" – כותב הרבי הריי"צ, ולאחר ביאור גודל המעלה מוסיף הוא וכותב: "ומכלל זה מובן גודל חטא ועול אלו המונעים עצמם מלשמוע דא"ח בסיבות שונות .. אבל אלו הבעלי-בתים שיחיו המתרשלים .. צריכים להוכיחם ולבאר להם האמת הבהיר כמו שהוא!" (אג"ק ריי"צ ח"א עמ' תקיד).

מהביטויים אודות שמיעת מאמר דא"ח:

1. "מביאה תועלת רב וכפול להחוזר והשומע כאחד" (אג"ק ריי"צ ח"ג עמ' שצט).
 2. זה מעורר מ'התעלפות' הנפש ומעיר מפעם לפעם יותר ויותר (שם ח"ב עמ' קכו).
- מעניין לציין: הרבי מדגיש אשר כל המאמר הינו מדוייק, כולל הדיבור המתחיל וכן סוף המאמר. זה כולל גם התחלות וסיומים של המשכים. צריך לזכור שאת כולם אמר וכתב אותו נשיא ולכן הוא מדוייק בדיוק ככל המאמר, אף אם זה נראה לא קשור (שיחות קודש תשמ"א ש"פ בשלה אות ח-ט).

מעגל החיים

מנהגי יום הולדת של האב על ילדים/אישה וכדו'

אודות מנהגי יום הולדת אומר הרבי "שענין זה נוגע ושייך לכל אחד ואחת ... גם טף, עד לקטני קטנים – על ידי הוריהם (ראה לקמן לגבי גיל שנה), ועל אחת כמה וכמה לאחר שמגיעים להבנה ותמימה, שאז יכולים וצריכים להסביר להם (בסגנון המובן ושייך אליהם) שביום הולדת צריך להיות חידוש והוספה בכל עניני טוב וקדושה, ובאופן שגם הם יחגו את יום ההולדת מתוך התועדות של שמחה, ביחד עם חבריהם (וילדות עם חברותיהן)" (תשמ"ח ח"ב עמ' 461).

מעט אחר כך חוזר הרבי על הדברים אך בשינוי: "וכבר נאמר, שההצעה מופנית לכל ישראל, אנשים ונשים וגם טף, עד לקטני קטנים, שיסבירו להם הוריהם שביום ההולדת יש להוסיף חידוש בכל עניני טוב וקדושה, וההורים גם ידאגו שהילדים יחגו את יום ההולדת בהתועדות של שמחה חסידית יחד עם החברים (וילדה עם חברותיה), כדי שההחלטות הטובות להוסיף בתומ"צ יבואו מתוך שמחה" (עמוד 480).

משיחות אלו משמע שמנהגי יום הולדת הינם 'חובת גברא' ואין ההורים נוהגים זאת במקום בניהם וכשהם קטנים הדבר נעשה על ידי שהוריהם מסבירים להם מהו יום הולדת ועוזרים להם לערוך התועדות.

במקום נוסף אומר הרבי: "וענין זה שייך גם ליום הולדתו של תינוק: כאשר מגיע יום הולדתו הראשון של התינוק, במלאות לו שנה שלימה – צריכים ההורים להתנהג על פי מנהגי יום הולדת, להוסיף בלימוד התורה ובנתינת הצדקה לזכותו של התינוק" (תשמ"ב ח"ד עמ' 2190). מענה דומה ניתן לר' בצלאל קופציק ולרב יוסף יצחק ווילשנסקי בהולדת שנה של הבן).

אם כן יוצא שעל ההורים (אב ואם) לנהוג במנהגי יום הולדת ביום הולדתו הראשון בלבד ובשאר יש להורה להסביר לילד, לפי הבנתו, ולעזור לו לקיים.

המסקנה למעשה: מנהגי יום הולדת הינם חובת בעל יום ההולדת, למעט גיל שנה שאז ההורים עושים מנהגים אלו לזכות בנו/בתו. ובוודאי שלא נוהגים זאת על האשה ושאר הקרובים. יש להבהיר: תמיד ניתן לומר את כל התהלים, לקחת החלטה טובה, לתת צדקה וכו' לזכות קרובי המשפחה.

(יש שהביאו ראייה ממענה הרבי לרב שמואל לו (נדפס בגליון התקשרות תתקנ"ז) לפני יום ההולדת של ביתו שיעלה לתורה, וכן לפני יום ההולדת לבנו בן ה-9 שילמד עמו את פרקו האישי, אך

משם אין ראייה שהרי על הבן ללמוד ועל האב להסביר לו (כנ"ל) בעוד שגיל הבת לא צויין ובמידה והיא הייתה בת שנה הרי החובה חלה על האב על כל המשתמע מכך.

יש שהביאו ראייה ממענה של הרבי לרב גינזבורג לפני יום ההולדת לבנו "מנהגי יום הולדת" (שם גל' א'ה) אך יש לדחות שהרי הרבי לא כתב האם זה היה הוראה בשבילו (דהיינו שהוא, האב, יקיים את מנהגי יום ההולדת) או תזכורת כללית שעל הבן לנהוג במנהגים אלו בעזרתו של האב – כמובא בשיחה שלעיל.

להעיר: מענות אלו ועוד, סוטרס את הטענה (המובנת מהשיחות הנ"ל) שמנהגי יום הולדת אצל ילדים זה התוועדות, נתינת צדקה והחלטה טובה ולא כל שאר המנהגים ואכ"מ הדין בזה, ויש לשים לב על דיני חינוך בזה וביד רכה כפי הצריך ומובא בדיני חינוך).

כמו כן יש להעיר שבשיחה בתשמ"ח שם הרבי מביא אשר על ההורים לשמוח ביום הולדת בניהם, עיי"ש.

סעודת "שלום זכר"

לחלק מהדעות סעודת "שלום זכר" נזכרת כבר בגמרא (ב"ק פ,א ר"ת ור"ח בתוס') וכתבו על זה הפוסקים שסעודה זו אכן הייתה נהוגה כבר בזמן האמוראים (והמחלוקת היא האם זה הוזכר בגמ' – תשובת תרומת הדשן סרצ"ט) ונהוגה עד היום ואף בחב"ד (קונט' חנוך לנער עמ' 7 וראה שבח הברית עמ' 55 הע' 5).

הטעם לסעודה זו:

1. סעודת הודאה על שהתינוק נולד (תרומת הדשן שם).
2. ניחום אבלים לתינוק על ששכח את תלמודו (דרישה) ולכן אוכלים או מאכלי אבלים [מאכילים 'עגולים] כגרעיני חומס (שו"ת דברי יציב ליקוטים והשמטות סנ"ג וראה שם טעם נוסף – מלשון וארבה ארבה את זרעך).
3. הסעודה הינה לרגל תחילת קיום התורה והמצוות של התינוק על ידי מילתו (מגדל עז ליעב"ץ, בריכה עליונה ט"ו).
4. מכיוון שהתינוק רק נולד ועוד לא הספיק לחטוא כלל, עושים סעודה זו כסעודה לכבודו של צדיק (אוצה"ב ח"א סי' ב ס"ג).

מהסיבות לעשיית סעודה זו בליל שבת:

1. בליל שבת כולם פנויים ויכולים לבוא (תרומת הדשן שם).
2. שבת הינה תכלית ימי השבוע ולכן עושים סעודה זו בשבת (אוצר ברית אברהם, מילה, סרס"ה, יב בפיו"ד).
3. מכיוון שעל פי הלכה צריך שתעבור על התינוק שבת אחת [לפחות] והיא המכשירה ומשלימה את התינוק לברית, לכן עושים הסעודה בשבת (ט"ז סרס"ה סקי"ג).

מהטעמים לשם 'זכר':

1. מפני שזכר תלמודו ועתה שכחו על ידי המלאך (יעב"ץ שם. ואולי י"ל שטעם זה הינו נתינת כח לילד – ע"פ מש"כ שם בהמשך).
2. מכיוון שהוא שוכח תלמודו, אנו באים לומר לו: זכור! (יעב"ץ שם).
3. להזכיר השבועה שמשביעים אותו תהי צדיק וכו' (שם).
4. כתוב בגמרא (נידה לא, ב) "בא זכר בעולם בא שלום בעולם" ולכן זה נקרא "שלום זכר" (אוצה"ב שם הע' ט).

הלימוד בליל הברית

אודות ליל השימורים לפני הברית, יש אומרים שזה כתוב כבר בגמרא (ב"ק פ"א ברש"י), ובוזהר מובא על אחד שאסף את חבריו ולא ישנו אלא עסקו בתורה כל הלילה בבית שבו שהה הילד (ח"א, צג, ב).

מנהג זה מובא גם בראשונים (מחזור ויטרי, אורחות חיים, שו"ת מוהר"י ברונא ועוד) וכלל מנהגים שונים, מהם: לימוד מאמרי חז"ל, סעודת פירות, סעודה של ממש עם בשר ויין, שמחה וריקודים ועוד. כלל המנהגים הינם לשמירה של הילד ולימוד ו/או אמירת ברכות לזכותו (ראה אוצה"ב ח"א פ"ג סי' ז).

מהטעמים למנהגי לילה זה:

1. בליל הברית ישנה סכנה לילוד והס"מ מנסה למנוע את מצווה זו (מט"מ מילה פ"ד).
2. להמשיך קדושה על התינוק [והמשתתפים] לפני הברית (סידור יעב"ץ).

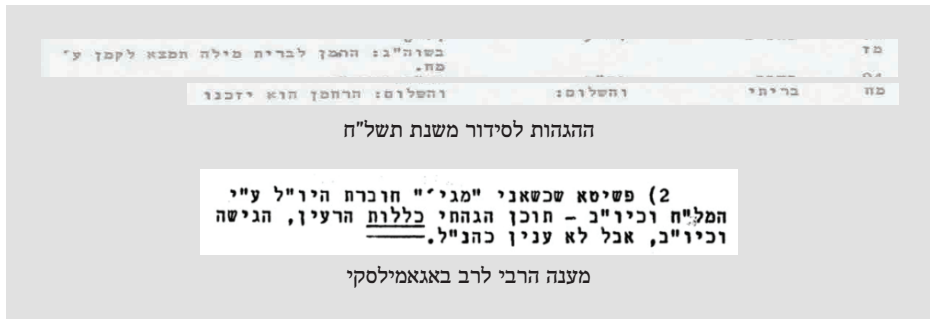
הפסוקים הנם מ: חמישה חומשי תורה, נביאים וכתובים.

מאמרי חז"ל הנם מ: שישה סדרי משנה, מדרש רבה, זהר.

בשבת (וכן בליל ראשון של פסח – ליל שימורים) ישנה מחלוקת האם יש לנהוג את כל הדברים הנ"ל, דהיינו לא לישון ולומר את כל הפסוקים ומאמרי חז"ל. לפועל: אומרים את כל הפסוקים, ומאמרי חז"ל, אך לגבי השינה יש מתירים ובפרט אחרי חצות (דנו בזה באריכות ב: אוצר ברית אברהם מילה סרס"ה, אסיף דינים ומנהגים (והבה), שבח הברית ס"י, אוצר הברית ח"א פ"ג ס"ז).

למנהגינו, מנהג חב"ד, אומרים את הפסוקים השונים ומאמרי חז"ל, וכלשונו של הרבי הרש"ב אודות הברית שלו: "הנה הרבה עשיריות אורחים וגם גיסי בני כ"ק חותני (=בני הרבי הצמח צדק), אחי זקנך (הצמח צדק), היו נעורים כל הלילה באמירת המזמורים ולימוד הזהר שנוהגים בלילה שקודם הברית, וואך נאכט" (קוט' חנוך לנער עמ' 7).

מעניין לציין: בלילה שלפני הברית של כ"ק אדמו"ר הרש"ב ערכו סעודה גדולה עם בשר [בסוף הברית נדחתה ליום אחר] (ספה"ש תורת שלום עמ' 9-78) אך לפועל יש אומרים שאין מנהגינו בזה (ראה שבח הברית עמ' 61).

הרחמן לברית מילה

'הרחמן לברית מילה' הינו פיוט עתיק שהוזכר בריבוי ספרים ובפרט בקרב האחרונים. יש שיחסו פיוט זה לקדוש אברהם ב"ר יצחק כהן צדק³⁰ (שמו מרומז בראשי הפיוט) ולפי זה הפיוט חובר בסוף תקופת הגאונים.

פיוט זה לא הוזכר כלל בסיידור הראשון שהדפיס אדמו"ר הזקן, ברם הצמח צדק כתב (בהגהתו על הסיידור) לאחר מקום שתית הכוס של ברכת המזון: "הרחמן לברית מילה".

את פירוש הגה זו מסביר סבו של הרבי (שער הכולל פי"ד, ח) ופוסק שיש לאומרו לאחר שתית הכוס של ברכת המזון. ברם הרב דוב בער קרסיק (מחשובי חסידי הצ"צ והמהר"ש, בעל הפתחי עולם) חולק על סברתו ופוסק שהכוונה בהגהת הצ"צ הינה לומר במקום הרגיל - לפני הרחמן הוא יזכנו. את סברה זו הסביר הרב קעלער: "[מטרת הצ"צ הייתה] שכאשר ידפיסו את הסיידור עוד פעם יכניסו התיקונים האלו בפנים, והציון הוא אשר כאן צריכים להדפיס הרחמן לברית מילה".

מאז נדפסו הדברים לראשונה הרבנים חלוקים בדין זה וכל אחד מושך את הדעות השונות אליו (ראה בעיון).

מכיוון שבסיידור כתוב שאומרים את 'הרחמן לברית מילה' לפני 'הרחמן הוא יזכנו' כתב הרב באגמילסקי לרבי (בהמשך לכמה וכמה הערות על תרגום הסיידור באנגלית) מה עושים למעשה בפועל וענה לו כ"ק אד"ש מה"מ (הלשון המדויקת בצילום למטה): "פשיטא שכשאני 'מגי' חוברת היוצאת לאור ע"י המל"ח וכיו"ב - תוכן הגהתי כללות הרעיון, הגישה וכיוצא בזה, אבל לא עניין כהנזכר לעיל", מכך יוצא שאין הרבי מחשיב קטע זה ל'מוגה'.

כששאלו את הרב מרדכי שמואל אשכנזי ע"ה מדוע הוא מורה לומר את הרחמן לברית מילה לאחר ברכת המזון ולפני שתית הכוס, ענה שכן מקובל מהרבי הרש"ב.

30) לרב כהן צדק גאון (ר"י פומפדיטא שבבבל) היה דוד בשם אברהם. בפשטות מדובר בנכדו. אם כן הנ"ל חי בדור שלפני רב האי גאון בזמן שבן דודו - רב שמואל בר חופני גאון היה ראש ישיבת סורא. ברם וודאי הוא ההמחבר חי לפני רש"י (ראה גם אוצר הברית ח"א פ"ג הערה לד).

לסיכום:

ישנם 3 דעות מתי אומרים את 'הרחמן לברית מילה':

1. לפני 'הרחמן הוא יזכנו' (סידור).
2. אחרי ברכת המזון ולפני שתית הכוס (קבלה מהרבי הרש"ב).
3. לאחר שתית כוס הזימון (הגהת הצ"צ).

עיון: קובץ יגדיל תורה נ. חוברת נב סי' מה, שם חוברת נג סי' נט, סידור רבינו הזקן עם ציונים, מקורות והערות (ראסקין) עמ' שפג-ד הערה 89. קובץ הערות התמימים ואנ"ש מוריסטאון גל' קמב, קמה, קמו, קמוז. שאלות, פירושים וביאורים גל' א וגל' יג בהקדמה. הרב אשכנזי עמ' 706 אות ח. (וצ"ע ממש"כ בקובץ מנהגי חב"ד בעניני הריון ולידה עמ' 33 ויש להאריך בכ"ז ואכ"מ)

הרחמן לברית מילה - תגובה

בעבר כששאלתי את הרב י"י ווילשנסקי אודות המנהגים השונים בזה, ענה לי: בעבר קטע זה לא היה כלל בסידורים³¹. למעשה: הנני זוכר מאז ילדותי שנהגו לאומרו בסוף ברכת המזון לפני שתית הכוס, וכפי שהזכרת בדברך את פסק הרב אשכנזי ע"ה. עד היום ישנם שממשיכים לנהוג כך למרות המופיע בסידור.

טבעת נישואין - מקור המנהג

אחד מהדברים בהם נקנית האשה הוא כסף או שווה כסף (רמב"ם אישות פ"ג כ-כא). לפועל נהגו שהאשה מתקדשת בטבעת (או ליתר דיוק בשווה פרוטה מתוך הטבעת. ראה הנסמן ב'הנישואין כהלכתם' פ"ז ל). מנהג זה היה מנהג ארץ ישראל כבר בתקופת הגאונים (אוצר הגאונים קידושין ז) המציינים שזה מנהג ארץ ישראל. בפסוק המדבר על עליית המשפחות מבבל לארץ בתקופת נחמיה מוזכרת משפחת "בני טבעת", רב סעדיה גאון (נחמיה ז, מו) מפרש שמקור שמם היה זה שהם "סומכין על קידושי טבעת ... בלא כתובה" ולפי המנהג היה קיים כבר בקרב עולי בבל – בוני המקדש השני. יש שאמרו שיהודה קידש אף הוא בטבעת [וזהו הפירוש של הפסוק "חותמך ופתילך" (דעת זקנים מבעלי התוספות בראשית לח, יז) יש שמוסיפים ומפרשים ש'מטך' זה מקלות החופה, 'פתילך' זה הבד שעל המקלות וחותמך זה הטבעת].

(31) זה נכנס לסידור תהלת ה' רק בתשל"ח לערך.

שונות

שילוב אצבעות הידיים

מסופר בגמרא על האמורא רב כהנא שבעת תפלתו כשהיו צרות בעולם, היה עומד ומשלב אצבעות הידיים, ונימוקו – שבעת התפלה צריך לעמוד "כעבדא קמיה מריה", כלומר, כעבד לפני רבו. ולעומתו רבא נהג תמיד להתפלל בצורה כזו ולא רק בעת הצרות (שבת י, א וברש"י שם. לגבי צורת השילוב: ראה ט"ז סצ"ה סק"ג ובשו"ע אדה"ו סצ"א, ו ולהעיר מהכ"מ בהלכות תפילה ה, ד. וראה בב"י שם מנהגים שונים ופירוש בזה).

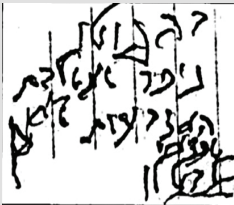
להלכה חולקים בזה הבית יוסף שמתיר והרמ"א, ט"ז, כף החיים, מחצית השקל ועוד רבים שאוסרים (לרוב), וכן פוסק אדמו"ר הזקן (נסמן לעיל).

אלא שעל פי הקבלה (זהר ח"ג כד, א) קיימת בעיה בשילוב האצבעות, כפי שנאמר בספר הזהר, שכאשר נשלם גזר-דין על האדם משתלבות למעלה "אצבעות" ימין ושמאל – חסד וגבורה, כביטוי להסכמה כללית על הדין [הגדול והקשה (-מדרש תלפיות ענף דין עמ' תסה)] שנגזר עליו, וכתוצאה מכך משתלבות ידיו של האדם למטה, ימין בשמאל מבלי שהוא עצמו יתכוון לכך (שו"ע סצ"ה בט"ז, באה"ט, מחצה"ש. וראה במעבר יבק-שפתי צדק פרק יד עמ' קנא וכ"כ בראשית חכמה קונט' תוצאות חיים אות קכו. בן איש חי שנה שניה פ' פנחס סי"ח).

בכתבי האריז"ל כתוב (שער רוה"ק י, א, יב, א ובאריכות בשער המצוות ר"פ עקב) ש"אסור לאדם לחבר ולשלב אצבעות יד ימינו עם אצבעות יד שמאלו כפי שנוהגים בני-אדם לעשות לפי תומם דרך מקרה". הסיבה לכך שלא עושים זאת: "כי בזה מוריד דין על עצמו" ו"מערבב החסד עם הדין" (נסמן לעיל).

לכן כותב הרב חיים פאלאג"י (מועד לכל חי סט"ו, לא) שמי

מענה הרבי אודות
שילוב הידיים (מאוצר
המלך ח"א עמ' 234):

פיענוח הכתי"ק:

בהפוטו ניכר שמשלבת
האצבעות באופן שכדאי
לבטלו.

ששילב ידיו ימהר לשוב בתשובה שלימה.

לכן כתבו הפוסקים, וכן כותב הרבי, שלא לשלב את האצבעות זו בזו. (למשל: לקט הקמח החדש סצ"א סקי"ב, שו"ת אז נדברו חי"ב סכ"ה).

עיון: מאמר הרב יעקב חביב בנושא.

השארת ספר קודש פתוח

ישנה הלכה שסופר הכותב ספר בדיו שעל הקלף (צורת הכתיבה הנפוצה ביותר לפני המצאת הדפוס), וברצונו למנוע לכלוך על האותיות, עליו לפרוס בד על הקלף (מעט באוויר) ולא שיהפוך את הקלף על פניו (כשהוא מעט בגובה). הסיבה לכך – ביזוי ספרי קודש (שו"ע רעז ומקורו ברמב"ם הל' תפילין א, יז ומקורם בעירובין צח, א סופרים ג, יד-טז וירושלמי מגילה פ"א ה"ט ועירובין פ"י ה"ג).

כותב על זה הב"ח (שם) שמדין זה אנו לומדים שאין לפתוח כל ספר קודש ולהשאירו פתוח וללכת, אלא לכסותו במפה וכדומה (יש אוסרים לסגור אותו עם ספר אחר כסמניה – ישועות חכמה פתחי תשובה יו"ד רפב בשם חמודי דניאל). כמה טעמים ניתנו להלכה זו, מהם:

- א. אין זה כבודו של ספר קודש שמשאירים אותו פתוח והולכים (ב"ח).
- ב. כשמשאירים ספר פתוח, סיכוי רב ביותר שהוא יהרס על ידי לכלוך, דברים שנשפכים עליו ועוד (ראשית חכמה שער היראה פט"ז, יא וכ"כ ביוסף אומץ).
- ג. כותבים הב"ח, עוה"ש, כף החיים (שם) ועוד: "וידוע לחכמי האמת שיש מלאך אחד נקרא ש"ד והוא "שומר דפין" על מי שמניח ספר פתוח ויוצא שמשכח תלמודו".

בהתוועדות ש"פ תשא תשכ"ד אמר הרבי: "בשנים עברו היה פשוט אצל התלמידים הלומדים ב'חדר' שכאשר מפסיקים ללמוד ויוצאים מחדר לחדר כו' צריכים לסגור את הספר ... ואילו עתה .. משאירים את הספרים פתוחים ואף אחד לא שם לב לכך ואין פוצה פה ומצפצף! ... ראיתי מעשה שכ"ק מו"ח העיר – בדרכי נועם – למישהו שהשאיר ספר פתוח, שצריכים לסגור את הספר. וביודעי עד כמה הי' נזהר לא להטריח, ובפרט שהי' מדובר אודות איש חשוב, אמרתי שהיה יכול להורות לי לסגור את הספר? והשיב לי שנוסף לכך שהספר צריך להיות סגור יש עניין שהלומד עצמו יסגור (אף שפרט זה לא נזכר בפירוש)".

סיפר הר' שד"ב בוטמן על אביו ר"ז בוטמן: "פעם יצאו [הרבי ואבי] מבית הכנסת שהיה ממוקם כאמור באותה קומה של הדירות – הרבי שליט"א הבחין בספר פתוח .. שבן דודי עיין בו מקודם והשאירו פתוח. הרבי שליט"א העיר על הספר הפתוח ואבי מורי ז"ל סגר אותו. הרבי שליט"א הגיב מיד שזה – סגירת ספר שמישהו פתח – קשה לשכחה להפתח" (ימי מלך ח"ג עמ' 955).

עיון: חקרי מנהגים ח"ד סק"ז.

סיפורי חסידים

בסיפורי חסידים ישנם כמה סוגים ודרגות:

1. מספר הסיפור שמע מהרבי או שראה בעצמו.
2. מספר הסיפור שומע מאדם נאמן שאתו עצמו היה הסיפור.
3. מספר הסיפור שמע ממשהו ששמע מזקני החסידים.
4. סיפורים ללא מקור שבהם כל אחד יכול להוסיף ו/או לגרוע כראות עיניו ואין מי שיאשר ו/או יכחיש.

לגבי הסוג הרביעי היחס הוא דו-כיווני. מצד אחד אמר הרבי הרש"ב שחשוב לספרם בהתוועדות (והינם ע"ד חולין על טהרת הקודש). מצד שני אין להיגרר אחר הגוזמאות ומהם ניתן להגיע בקלות מכלל גוזמה לכלל אכזבה.

הרבי מציין ששמיעת סיפור בצורה לא מדויקת יכולה לגרום לנזק רב ועל כן צריך לציין לכל סיפור את מקורו וכן ממי שמעו.

כמו כן מציין הרבי אשר "ישנם אנשים שאין בכחם לקלוט ולמסור אח"כ עניין כמו שהוא מבלי שיעבור על ידי הפריזמה (חוש ?) של נפשם ... ובאופן של התלבשות ולא בדרך מעבר" ולכן הסיפורים עוברים שינויים רבים והוספת גוזמאות, רקע וכדומה.

מעניין לציין את דברי הרבי הרי"צ בליקוטי דיבורים:

1. "מורגשת עזיבה גדולה בדרכי החסידות ... ישנם בודאי כאלה שהשכל האנושי יאמר שהם דברים של מהיכי תיתי. למשל – סיפור חסידי או ניגון חסידי. אך אור וחיות החסידות מראים במוחש, שסיפור חסידי, מרבי או מחסיד, הוא ענין עיקרי, ניגון חסידי הוא ענין עיקרי. צריכים ללמוד כיצד לספר סיפור חסידי, לא לייפות את הסיפור בביאורים והסברים עצמיים, לספר את הסיפור דבר דבר על אופנו. צריכים להתלמד איך לנגן ניגון חסידי, לנגן בלי הוספות של חזנות. שכן הסיפורים והניגונים החסידיים העמידו בעזה"י [בעזרת ה' יתברך] דורי דורות של חסידים בעלי עבודה".
2. "סיפור מצדיק הוא תורה שבכתב ... תורה שבכתב היא חכמה ... הבן בכחמה [פירוש] בסיפורי חסידים שהם חכמה צריך להיות "הבן", להרגיש בפנמיות את התורה וההשגה שיכולים ללמוד מסיפורים".

עיון: אג"ק כ"ק אדמו"ר הרי"צ ח"ג עמ' ת, תי. אג"ק ח"א עמ' רסח-ט, קלד. לקו"ד בלה"ק ח"ג עמ' 4-593, 4-602 וראה שם אריכות בנושא העזובה ובמה היא.

הכנסת ספר תורה

אחד המקורות הקדומים שנמצא למנהג הכנסת ספר התורה לאחר כתיבתו בשמחה עם תהלוכה וריקודים ובקהל רב, מובא בספר פחד יצחק (להר"י למפרונטי, ערך סח) שמחברו חי לפני למעלה

מ – 350 שנה (ראה גם יב"א ח"ד או"ח סט"ו בשם מהר"י אירגאס וקדם להם בכ 50 שנה מח"ס מנהגי וורמיישא לר' יוזפא שמש). יש שתלו מנהג זה במעשה דוד המלך כשהכניס את ארון הברית לירושלים (שמואל א יב, טו): "וילד דוד ויעל את ארון האלקים מבית עובד אדום עיר דוד בשמחה, ויהי כי צעדו נושאי ארון ה' ששה צעדים ויזבה שור ומריא, ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה' ... ודוד וכל בית ישראל מעלים את ארון ה' בתרועה ובקול שופר" (נטעי גבריאל עמ' יב. השווה עם שו"ת יעלה יהודה (מוהר"י אסאד) ח"א יו"ד סרפ"ג).

מעניין לציין שאין מספר המגביל את ספרי התורה בבית הכנסת ומעיד הברטנורא (בספרו דרכי ציון עמ' כ) שהיה בית כנסת בירושלים עם יותר מ-300 ספרי תורה! (ראה שו"ת הרדב"ז סוף תשובה תתקנו (תקכב) תשובה של הרא"ש ומדבריהם משמע שעדיף לתרום לע"נ וכד' למקום שיקראו בספר לעיתים קרובות).

נבואת משה

ישנם רמות שונות בדרגת גילוי הקב"ה לאדם. יש נבואה 'פנים אל פנים' שאליה זכה משה רבינו. זוהי נבואה ישירה מאת הקב"ה ללא מלאך או ממוצע אחר. בכל עת ומצוא שרצה משה לשאול שאלה את ה' היתה האפשרות בידו וה' ענה לו בצורה מאירה וברורה ביותר בלבושיו הטבעיים והרגילים של משה. על נבואת משה נאמר: "כאשר ידבר איש אל רעהו" – בשעת התנבאותו של משה לא היה נרעש ונרגש כנביאים אחרים, הוא היה מקבל זאת בפשטות ובטבעיות כמו בשיחת רעים. נבואה זו של משה נקראה בפי חז"ל 'אספקלריה מאירה'. כל נבואה נראית כמו דרך מראה, ישנם נבואות הנראות דרך מראות "מטושטשות" יותר וישנם "מטושטשות" פחות, אך משה רבינו היה הנביא היחידי שראה את נבואתו דרך מראה מאירה ובהירה ללא כל טשטושים.

ישנה תשובה של הרבי לאחד ששאל מהי מדרגתו של משה רבינו בנבואה והרבי הסביר שאצל משה רבינו היתה נבואה בדרגת ראייה כמשל ראיית עין בשר גשמי ממש, ובנוסף לכך היתה לו גם מעלת החכמה, שהיא עניין של השגה, דהיינו שהיה משיג בנבואה דרגה נעלית ביותר, מפני שמדרגתו היתה מדרגת "חכמה דאצילות".

עיון: סה"מ דא"ח צ"צ ערכים משה רבינו ונבואה, ליקוטי שיחות חלק כג, הוספות בהעלותך עמוד 357.

הנבואה בימנו - ח"א: מהי נבואה

פוסק הרמב"ם (הל' יסודי התורה פ"ז ה"א): "מיסודי הדת לידע שהקל מנבא את בני האדם".

נבואה היא אחת הדרכים שעל ידה הקב"ה מורה לנו את הדרך בה נלך, ולכן ישנו ציווי בתורה שמחייב אותנו לשמוע בקול הנביא: "נביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ה' אלוקיך אליו תשמעון" (דברים יח טו). נבואה היא דבר הוי' שמתגלה לנבראים בגדרים ובכלים שלהם, הן לגבי אופן קבלת הנבואה, הן לגבי אופן מסירת הנבואה והן לגבי תוכן הנבואה (רמב"ם שם ה"ב).

כאשר נביא מתנבא הוא מתאחד עם דבר ה' שמתגלה אליו, הנבואה נקלטת בשכלו ובמחשבתו ועד שאפילו הדיבור של הנביא מתאחד עם דיבורו של ה' שנכנס בו בשעת הנבואה, וכמו שדוד העיד על עצמו: "רוח ה' דיבר בי", כלומר שרוח ה' שנכנסת אל הנביא היא זאת שמדברת מגרונו כאשר מעביר הנביא את דבריו ואומר אותם לעם (שמואל ב כג ב וברש"י).

את הנבואה שקיבל הנביא הוא צריך להעביר דווקא בדיבור גשמי שנקלט בגדרי העם. וכך כותב רש"י: "כל לשון נבואה אדם מכריז ומשמיע לעם" (שמות ז, א), ואכן ראינו אצל כל הנביאים שלאחר שהתנבאו היו באים לעם ומשמיעים את נבואתם (רמב"ם שם פ"ט ה"ג).

כן הוא בתוכנה של הנבואה, שכל ענינה הוא להודיע לעם ישראל בכללותו או לאדם פרטי מה יקרה איתם בעוד זמן או מה עתיד לבוא על מקומות או אנשים מסוימים (שם פ"י ה"ג), כמו אצל שמואל הנביא שהתנבא בהיותו צעיר לימים על מות שני בני עלי – חופני ופנחס (שמואל א ג, יא).

יש לציין שלעיתים הייתה תוכנה של הנבואה הוראות וציוויי שעה לעם, איך לנהוג ומה לעשות, כדוגמת אליהו הנביא ונביאי הבעל על הר הכרמל, ולעיתים כללו אף הוראות פרטיות כדוגמת עידו הנביא שקבל הוראה מאת ה' שלא לאכול, לא לשתות מים ולא לשוב בדרך אשר הלך.

בכל מקרי הנבואה ניתן לראות שהנבואות מתייחסות לענייני העולם השייכים לגדרי הנבראים (שיחת ש"פ שופטים תשנ"א).

הציווי בתורה הוא לא רק לדעת שיש נביא שאומר מה יהיה, אלא גם לשמוע לו – "אליו תשמעון", כפי שמפרט "ספר החינוך" (מ"ע תקטז) הציווי הוא לשמוע בקול כל נביא מהנביאים בכל מה שיצווה אותנו מכיוון שאם הוא נביא אמת, הוא זה שידוע מהי הדרך הנכונה, ולנו אסור להמרות את פיו ולחלוק עליו (הרמב"ם כותב שם ה"ה) את אותו התוכן ואף במילים חריפות עוד יותר). ומכיוון שפרטי הלכות אלו – הנוגעות לנביא – מובאות בספרי הלכה, ומה גם בספר הלכה יסודי כל כך כ"היד החזקה" לרמב"ם, ובצורה כל כך מפורטת, מובן שדינים אלו שייכים לכלל ישראל שבכל הדורות (שיחת ש"פ שופטים תשנ"א).

מעניין לציין: לא כל הנבואות צריכות להיפתח במילים "כה אמר ה'" ולהיגמר במילים "נאום ה'" (ההוכחה לכך היא המספר הרב של הנבואות המובא בספרי הנביאים ללא פתיחה וסיום זה. אודות החילוק (אם ישנו) בין הנבואות הללו לשאר הנבואות דנים רבים מהמפרשים ואכ"מ).

סיכום: ישנו ציווי בתורה לקיים את דברי הנביא. דברי נבואה אינם מחויבים להתחיל בנוסח ספציפי.

הנבואה בימנו - ח"ב: הפסקת הנבואה

אומרת הגמרא (סוטה מח ב): "משמתו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש [=נבואה] מישראל". חגי זכריה ומלאכי חיו בתחילת בית שני.

ממשיכה הגמרא ואומרת: "מיום שחרב בית המקדש נטלה נבואה מן הנביאים ונתנה לחכמים,

לשוטים ולתינוקות" (ב"ב יב ב). את הקשר בין חכמים לשוטים ולתינוקות מסבירים המפרשים (ענף יוסף על עין יעקב ב"ב שם) שהכוונה היא לחכמים מיוחדים המעלימים ומסתירים את חכמתם ושמים עצמם כשוטים ותינוקות, בדומה למה שאמרו רז"ל (כתובות יז) "אהני לי' שטותא לסבא" = השים עצמו כשוטה ושימח חתן וכלה ולבסוף הפסיק עמוד אש בצורת הדס בינו לבין חבירו מצד רום ערכו.

לכן התוספות (עירובין ס, ב) מביא כמה דוגמאות לדברי נבואה שהיו בזמן התלמוד תוך הסבר שהנבואה נטלה מן הנביאים ונתנה לחכמים.

לסיכום: הנבואה לא פסקה לגמרי אלא נשארה לחכמים שבדור. התגלות זו של נבואה אינה קשורה לאדם אלא ניתנת מתנה מלמעלה (ראה גם לקו"ש חכ"ג עמ' 7-356).

מעניין לציין: ישנם ספרי פסיקה בולטים ביותר (היד החזקה לרמב"ם, שו"ת מן השמים ועוד) בהם לא מובא כלל אודות הפסקת הנבואה לישראל.

הנבואה בימנו - ח"ג: חזרת הנבואה כהכנה לגאולה

כותב הרמב"ם (הל' תשובה פ"ט ה"ב) שהמלך שיעמוד מזרע דוד שהוא מלך המשיח, יהיה חכם גדול ונביא גדול. ובאגרת תימן (פ"ג) הוא מסביר שהנבואה תחזור לישראל כבר בתקופה שלפני בא משיח. את הרמז לכך הוא מוצא בנבואת בלעם - "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל" (במדבר כג, כג) - המילה 'כעת' מרמזת על מניין השנים שעברו מבריאת העולם ועד אותו הזמן שבו נאמרה הנבואה. בלעם נבא את דבריו בשנת הארבעים לצאת ישראל ממצריים, דהיינו בשנת ב'תפ"ח (2,488) לבריאה. לכשיעבור זמן זה, זהו הזמן שבו תחזור הנבואה, זאת אומרת שהנבואה תחזור לישראל בשנת ד'תתקע"ז (4,976) לבריאה (ראה פי' הרס"ג (בשה"ש ח, ח) "מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה" וז"ל: "מכאן אנו יודעים שקודם הגאולה ידבר הקב"ה עם ישראל שנא' ביום שידובר בה ויומו של הקב"ה אלף שנה").

ואכן לפני כ-800 שנה התגלו בעם ישראל צדיקים בעלי רוח הקודש ובעלי מופת כמו רבי שמואל הנביא, רבי אלעזר בעל הרוקח, הרמב"ן, רבי עזרא הנביא, רבי יהודה החסיד ועוד רבים (ראה בכ"ז בלקו"ש ח"ב עמ' 8-277). ובלשונו של רבי חיים ויטאל (שערי קדושה ח"ג שער ז): "באוזנינו שמענו וראינו יחידי סגולה שהשיגו מדריגת רוח הקודש בזמנינו זה, והיו מגידים עתידות".

את דבריו (באיגרת הנ"ל) פותח הרמב"ם במילים: "יש אצלנו קבלה גדולה ונפלאה. קיבלתי אותה מאבי [שקיבל] מסבי [שקיבל] מאביו ... וכך מראשית גלותנו מירושלים", כלומר שאת ענין החזרת הנבואה קיבל הרמב"ם במסורת, ולכן יש לזה תוקף הלכתי ככל דבר הבא במסורת (ראה מבוא התלמוד לרבי שמואל הנגיד).

ומסיים הרמב"ם את העניין בכך שכותב שחזרת הנבואה היא הקדמה לביאת משיח. ומאחר שראינו שהתגשמה נבואת בלעם על חזרת הנבואה, ובפרט בסמוך לגאולה ע"י נביאי הדורות האחרונים: הבעש"ט, הרב המגיד, אדמו"ר הזקן והנשיאים ממלאי מקומם עד הרבי מלך המשיח

(שיחת ש"פ שופטים תשנ"א, עתה ידעתי עמוד 9-438), יכול מיד להתגשם גם המשכה – ביאת הגאולה האמתית השלימה במהרה בימינו אמן (לקו"ש ח"ב עמ' 8-277).

סיכום: למרות שפסקה הנבואה מישראל, היא חזרה לפני כ-800 שנה כהכנה לגאולה. רבותינו נשיאנו הינם נביאים.

**לזכות
החתן התמים מ"מ שי'
והכלה מרת בת שבע תחי'
ליפש**

**לרגל שמחת נישואיהם בשעה טובה ומוצלחת
ל' סיוון, אדר"ח תמוז, ה'תשפ"א
שיזכו להקים בית נאמן בישראל, בנין עדי עד
על יסוד התורה והמצוה כפי שמוארים במאור
שבתורה זוהי תורת החסידות
ויזכו לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות
מקושרים לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א
מתוך הרחבה ברוחניות וגשמיות גם יחד
ומתוך שמחה וטוב לבב**

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

לזכות
כ"ק אדמו"ר
מלך המשיח
שליט"א
מהרה יגלה
אבי"ר

•
יהי"ר שירוח
נחת חסידי
אמיתי מבניו
התמימים -
בפרט,
משלוחיו,
חסידיו, וכלל
ישראל - בכלל,
ויגאלנו ויוליכנו
קוממיות
לארצנו
וישמיענו תורה
חדשה מפיו
בגאולה
האמיתית
והשלימה תיבך
ומי"ד ממש!